TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AFRİKA ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜÇLERİ: SUDAN'IN DARFUR BÖLGESİNDE BULUNAN UNAMID BARIŞ GÜCÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET KARADAĞ

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AFRİKA ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜÇLERİ: SUDAN'IN DARFUR BÖLGESİNDE BULUNAN UNAMID BARIŞ GÜCÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET KARADAĞ

Tez Danışmanı

PROF. DR. FUNDA KESKİN ATA

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AFRİKA ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜÇLERİ: SUDAN'IN DARFUR BÖLGESİNDE BULUNAN UNAMID BARIŞ GÜCÜ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

PROF. DR. FUNDA KESKİN ATA

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	İmzası
1- Prof. Dr. Funda KESKİN ATA	
2- Doç. Dr. Erdem DENK	
3- Doç. Dr. Mine Pınar GÖZEN ERCAN	

Tez Savunması Tarihi :

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Funda KESKİN ATA danışmanlığında hazırladığım "Birleşmiş Milletler Barış Güçleri : Sudan'ın Darfur Bölgesinde Bulunan UNAMID Barış Gücü Örneği (Ankara, 2019) " adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Mehmet KARADAĞ

İmza

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
TABLO LİSTESİ xi
ŞEKİL LİSTESİ xii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜÇLERİ

I. ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN SAĞLANMASI VE KUVVET KULLANMA İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR 7
II. BARIŞ GÜÇLERİNİN TANIMI ve HUKUKİ DAYANAĞI 11
A. Tanımı ve Kapsamı 11
B. Barış ve Güvenlik ile İlgili Kavramlar 13
C. Hukuki Dayanağı ve Görevlendirilmesi 15
1. Hukuki Dayanağı 15
2. Görevlendirilmesi 16
III. BM BARIŞ KORUMA OPERASYONLARININ ORTAK İLKELERİ 19
A. Tarafların Rızası İlkesi 20
B. Tarafsızlık İlkesi 21
C. Misyonu Savunma Dışında Güç Kullanmama İlkesi 22
IV. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BM BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI VE FAALİYETLERİ 23
A. Soğuk Savaş Dönemi Barış Güçleri 23
B. 1987-1991 Yılları Arası ve Soğuk Savaş Sonrası Oluşturulan Barış Güçleri 27
1. 1987-1991 Yılları Arasında Oluşturulan Barış Güçleri 27
2. Soğuk Savaş Sonrası Barış Güçleri 28
C. Barış Güçlerinin Geleneksel Görevleri ile Çok Yönlü Barış Güçlerinin Yeni Faaliyetleri ve Barışın İnşasında Oynadıkları Rol 33
1. Savaşan Grupların Silahsızlandırılması, Dağıtılması ve Yeniden Topluma Entegrasyonuna (DDR) İlişkin Faaliyetler 35
2. Mayın Temizleme 36
3. Güvenlik Reformu (SSR) ve Hukukun Üstünlüğünü Sağlama ile İlgili Faaliyetler 36

4. İnsan Haklarının Korunması ve Yerleştirilmesi Faaliyetleri 37
5. Adil Seçimlerin Yapılmasına Yardım Etme 38
6. Devlet Otoritesinin Tekrar Tesis Edilmesine ve Genişletilmesine Destek Olunması 38
7. Sosyal ve Ekonomik İyileşme ile Kalkınmanın Teşvik Edilmesi 39
8. Kadınların Toplum İçindeki Rolünün Güçlendirilmesi 39
D. Barış Güçlerinin Sorunlu Alanları 40
1. Yeterli Sayıda ve Nitelikli Personel Sorunu 40
2. Mali Sorunlar 41
3. Eğitim ve İletişim Sorunu 42
4. Kendini ve Sivilleri Korumada Yetersizlik ile Barış Gücü Personelinin Suç İşleme Sorunu 43

İKİNCİ BÖLÜM

DARFUR SORUNUNA AFRİKA BİRLİĞİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTLERİNİN MÜDAHİL OLMASI

I. DARFUR'A GENEL BAKIŞ 45
II. SORUNUN NEDENLERİ 47
A. Darfur'un Sosyal, Ekonomik ve Coğrafi Yapısından Kaynaklanan Nedenler 47
B. Sudan Hükümeti'nin Yanlış Politikaları 49
C. Çad ile Yaşanan Sorunlar 52
D. Güney Sudan Sorunu 53
III. AFRİKA BİRLİĞİ VE DARFUR SORUNU 54
A. Afrika Birliği'nin (AfB) Kuvvet Kullanımı 54
B. AfB Barış Operasyonları ve Darfur'da AfB Misyonu (AMIS) 60
1. AfB'nin Barış Operasyonları 60
2. Darfur'da AfB Misyonu (AMIS) 61
IV. DARFUR'DA BARIŞ SÜRECİ 64
V. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE DARFUR SORUNU 67
A. Darfur'da İşlenen Suçlarla İlgili Araştırma Komisyonunun Kurulması ve Komisyon Raporu ile Uluslararası Ceza Mahkemesi Yargılaması 69
B. AMIS'DEN UNAMID Barış Gücüne Geçiş Süreci Ve Alınan BM Güvenlik Konseyi Kararları 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AFRİKA BİRLİĞİ TARAFINDAN OLUŞTURULAN KARMA YAPIDAKİ UNAMID BARIŞ GÜCÜ

I. UNAMID BARIŞ GÜCÜNÜN HUKUKSAL TEMELİ, AMAÇLARI, GÖREVLERİ VE OLUŞTURULMA SÜRECİ 76
A. Hukuksal Temeli 76
B. UNAMID'in Amaçları ve Görevleri 77
C. UNAMID Barış Gücünün Oluşturulması Süreci 83
D. Barış Gücünün Geç Oluşturulmasının Nedenleri 86
II. UNAMID BARIŞ GÜCÜNÜN DEZAVANTAJLARI 87
A. Güvenlik Durumu 88
B. Geniş Yetki, Sınırlı Kaynaklar 89
C. Sudan Hükümeti'nin Engellemeleri 90
III. UNAMID'İN FAALİYETLERİ, DEĞERLENDİRİLMESİ VE UNAMID'E YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER İLE UNAMID'DE SON DURUM 92
A. UNAMID'in Faaliyetleri 92
1. Askeri ve Polis Gücüne İlişkin Faaliyetler 92
2. Yönetim ve Toplumu İstikrara Kavuşturma İle Siyasi İşlere İlişkin Faaliyetler 93
3. Sivillerin Korunması İrtibat Bölümü (PoC/HLS) ve İnsan Hakları ile İlgili Faaliyetler 94
4. Toplumsal Cinsiyet Rehberliği Konusunda Gerçekleştirilen Faaliyetler 95
5. Su ve Sağlık ile İlgili Faaliyetler 96
6. Muhimmat Atıkları ile Mücadele Faaliyetleri 97
B. UNAMID'in Değerlendirilmesi 97
1. Kapsamlı Bir Siyasi Çözüm Elde Edilmesi 97
2. Güvenli ve İstikrarlı Bir Ortamın Sağlanması ile İnsani Durumun İstikrara Kavuşturulması 100
3. Darfur'da Gelişmiş Hukuk Devleti, İyi Yönetişim ve İnsan Haklarının Tesisi 105
4. UNAMID'e Yöneltilen Eleştiriler 107
SONUÇ 110
KAYNAKÇA 123
ÖZET 138
ABSTRACT 139

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AFISMA	:	*African-Led International Support Mission in Mali* (Afrika Önderliğinde Mali Uluslararası Destek Misyonu)
AMIB	:	*The African Mission in Burundi* (Afrika Birliği Burundi Misyonu)
AMIS	:	*The African Mission in Sudan* (Afrika Birliği Sudan Misyonu)
AMISEC	:	*The African Union's Operation in Comoros* (Afrika Birliği Komor Adaları Misyonu)
AMISOM	:	*African Union Mission in Somali* (Afrika Birliği Somali Misyonu)
BM	:	Birleşmiş Milletler
DDPD	:	*Doha Document for Peace in Darfur* (Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi)
DDR	:	*Disarmament Demobilization and Reintegration* (Silahsızlandırma Demobilizasyon ve Reentegrasyon)
DOMREP	:	*Mission of the Representative of the Secretary General in the Dominican Republic* (Dominik Cumhuriyeti BM Genel Sekreteri Temsilcisi Misyonu)
DPO	:	*Department of Peace Operations* (Barış Operasyonları Dairesi)
DSO	:	*Department of Operational Support* (Operasyonel Destek Dairesi)
GAU	:	*Gender Advisory Unit* (Toplumsal Cinsiyet Rehberlik Birimi)
GCSS	:	*Governance and Community Stabilization Section* (Yönetim ve Toplumu İstikrara Kavuşturma Birimi)
JEM	:	*Justice and Equality Movement* **(**Adalet ve Eşitlik Hareketi)

LJM	:	*Liberation and Justice Movement* (Kurtuluş ve Adalet Hareketi)
MINUCI	:	*United Nations Mission in Côte d'Ivoire* (BM Fildişi Sahili Misyonu)
MINUGUA	:	*United Nation Verification Mission in Guatemala* (BM Guatemala Teyit Misyonu)
MINUJUSTH	:	*United Nations Mission for Justice Support in Haiti* (BM Haiti Adaleti Destekleme Misyonu)
MINURCA	:	*United Nations Mission in the Central African Republic* (BM Orta Afrika Cumhuriyeti Misyonu)
MINURCAT	:	*The United Nations Mission in Central African Republic and Chad* (BM Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad Misyonu)
MINURSO	:	*United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara* (BM Batı Sahara Referandum Misyonu)
MINUSTAH	:	*United Nations Stabilization Mission in Haiti* (BM Haiti Stabilizasyon Operasyonu)
MINUSCA	:	*United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic* (BM Orta Afrika Cum. Çok Yönlü Stabilizasyon Misyonu
MINUSMA	:	*United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali* (BM Mali Çok Yönlü Stabilizasyon Misyonu)
MIPONUH	:	*United Nations Civilian Police Mission in Haiti* (BM Haiti Polis Misyonu)
MISCA	:	*The African-led International Support Mission to the Central African Republic* (Afrika Önderliğinde Orta Afrika Cumhuriyeti Uluslararası Destek Misyonu)
MONUA	:	*United Nations Observer Mission in Angola* (BM Angola Gözlem Misyonu)

MONUC	:	*United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo* (BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti Misyonu)
MONUSCO	:	*United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo* (BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti Stabilizasyon Misyonu)
ODO	:	*Ordnance Disposal Office* (Mühimmat Atık Bürosu)
ONUB	:	*United Nations Operation in Burundi* (BM Burundi Operasyonu)
ONUC	:	*UN Operation in Congo* (Kongo BM Operasyon Gücü)
ONUCA	:	*United Nations Observer Group in Central America* (BM Orta Amerika Gözlem Grubu)
ONUMOZ	:	*United Nations Operation in Mozambique* (BM Mozambik Operasyonu)
ONUSAL	:	*United Nations Observer Mission in El Salvador* (BM El Salvador Gözlem Misyonu)
PoC / HLS	:	*The Protection of Civilians/Humanitarian Liaison Section* (Sivillerin Korunması İrtibat Bölümü)
RSF	:	*Rapid Support Forces* (Hızlı Destek Kuvvetleri)
SLM/A	:	*Sudan Liberation Movement/Army* (Sudan Kurtuluş Hareketi/Ordusu)
SLM/MM	:	*Sudan Liberation Movement / Minni Minnawi* (Sudan Kurtuluş Hareketi / Minni Minnawi)
SLM/AW	:	*Sudan Liberation Movement / Abdul Wahid* (Sudan Kurtuluş Hareketi / Abdul Wahid)
SSR	:	*Security Sector Reform* (Güvenlik Sektörü Reformu)
UCM	:	Uluslararası Ceza Mahkemesine
UNAMIC	:	*United Nations Advance Mission in Cambodia* (BM Kamboçya Misyonu)

UNAMIR	:	*United Nations Assistance Mission for Rwanda* (BM Ruanda Yardım Misyonu)
UNAMID	:	*African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur* (BM-Afrika Birliği Darfur Karma Misyonu)
UNAMSIL	:	*United Nations Mission in Sierra Leone* (BM Sierra Leone Misyonu)
UNASOG	:	*United Nations Aouzou Strip Observer Group* (BM Aouzou Şeridi Gözlem Misyonu)
UNAVEM I	:	*United Nations Angola Verification Mission I* (BM Angola Teyit Misyonu I)
UNAVEM II	:	*United Nations Angola Verification Mission II* (BM Angola Teyit Misyonu)
UNAVEM III	:	*United Nations Angola Verification Mission III* (BM Angola Teyit Misyonu)
UNCRO	:	*United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia* (BM Hırvatistan'da Güveni Restore Operasyonu)
UNCPSG	:	*UN Civilian Police Support Group* (BM Polis Destek Grubu)
UNDOF	:	*United Nations Disengagement Observer Force* (BM Ateşkes Gözlem Gücü)
UNDPKO	:	*United Nations Department of Peacekeeping Operations* (Birleşmiş Milletler Barış Koruma Operasyonları Departmanı)
UNEF I	:	*UN Emergency Force I* (BM Acil Gücü I)
UNEF II	:	*Second UN Emergency Force* (BM İkinci Acil Gücü)
UNFICYP	:	*UN Peacekeeping Force in Cyprus* (Kıbrıs BM Barış Gücü)
UNGOMAP	:	*United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan* (Afganistan ve Pakistan'daki BM Arabulucuk Misyonu)
UNIKOM	:	*United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission* (BM Irak - Kuveyt Gözlem Misyonu)

UNIFIL	:	*United Nations Interim Force in Lebanon* (Lübnan BM Ara Gücü)
UNIIMOG	:	*United Nations Iran-Iraq Military Observer Group* (BM İran-Irak Askeri Gözlem Grubu)
UNISFA	:	*United Nations Organization Interim Security Force for Abyei* (BM Abyei Ara Dönem Güvenlik Gücü)
UNIPOM	:	*United Nations India Pakistan Observation Mission* (BM Hindistan - Pakistan Gözlem Misyonu)
UNMEE	:	*United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea* (BM Etiyopya ve Eritre Barış Misyonu)
UNMIBH	:	*United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina* (Bosna Hersek BM Misyonu)
UNMIH	:	*United Nations Mission in Haiti* (BM Haiti Misyonu)
UNMIK	:	*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* (BM Kosova Ara Yönetim Misyonu)
UNMIL	:	*United Nations Mission in Liberia* (BM Liberya Misyonu)
UNMIS	:	*United Nations Mission in the Sudan* (BM Sudan Misyonu)
UNMISS	:	*United Nations Mission in the Republic of South Sudan* (BM Güney Sudan Barış Misyonu)
UNMISET	:	*United Nations Mission of Support in East Timor* (BM Doğu Timor Destek Misyonu)
UNMIT	:	*United Nations Integrated Mission in Timor-Leste* (BM Doğu Timor Misyonu)
UNMOGIP	:	*UN Military Observer Group in India and Pakistan,* (Hindistan ve Pakistan'daki BM Askeri Gözlem Grubu)
UNMOP	:	*United Nations Mission of Observers in Prevlaka* (BM Prevlaka Gözlem Misyonu)
UNMOT	:	*United Nations Mission of Observers in Tajikistan* (BM Tacikistan Gözlem Misyonu)

UNOCI : *United Nations Operation in Côte d'Ivoire* (BM Fildişi Kıyısı Operasyonu)

UNOGIL : *UN Observation Group in Lebanon* (Lübnan BM Gözlem Grubu)

UNOMIG : *United Nations Observer Mission in Georgia* (BM Gürcistan Gözlem Misyonu)

UNOMIL : *United Nations Observer Mission in Liberia* (BM Liberya Gözlem Misyonu)

UNOMSIL : *United Nations Observer Mission in Sierra Leone* (BM Sierra Leone Gözlem Misyonu)

UNOMUR : *United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda* (BM Uganda-Ruanda Gözlem Misyonu)

UNOSOM I : United Nations Operation in Somalia I *(BM Somali Operasyonu I)*

UNOSOM II : *United Nations Operation in Somalia II* (BM Somali Operasyonu II)

UNPREDEP **:** *United Nations Preventive Deployment Force* (BM Önleyici Gücü)

UNPROFOR : *United Nations Protection Force* (BM Koruma Gücü)

UNSF : *UN Security Force in New West Guinea* (Yeni Batı Gine BM Güvenlik Gücü)

UNSMIH : *United Nations Support Mission in Haiti* (BM Haiti Destek Misyonu)

UNSMIS : *United Nations Supervision Mission in Syria* (BM Suriye Gözlem Misyonu)

UNTAC : *United Nations Transitional Authority in Cambodia* (BM Kamboçya Geçiş Otoritesi)

UNTAES : *United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium* (Doğu Slovenya, Baranya ve Batı Sirmium BM Geçiş Yönetimi)

UNTAET : *United Nations Transitional Administration in East Timor* (BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi)

UNTAG : *United Nations Transition Assistance Group* (BM Geçiş Dönemi Yardım Grubu)

UNTMIH : *United Nations Transition Mission in Haiti* (BM Haiti Geçiş Misyonu)

UNTSO : *UN Truce Supervision Organization* (BM Ateşkes Gözlem Organizasyonu)

UNYOM : *UN Yemen Observation Mission* (Yemen BM Gözlem Misyonu)

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Soğuk Savaş Dönemi Barış Güçleri 26

Tablo 2. 1987-1991 Yılları Arası Kurulan Barış Güçleri 28

Tablo 3. Soğuk Savaş Sonrası Oluşturulan Barış Güçleri 32

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Barış ile İlgili Kavramların Birbiri ile İlişkisi..... 14

Şekil 2. Çok Yönlü Barış Güçlerinin Görevleri..... 34

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) kurulurken hedeflenen amaçlardan en önemlisi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıydı. Nitekim, 26 Haziran 1945'te imzalanan BM Antlaşması'nın 1. maddesinde, BM'nin amaçlarından ilki olarak uluslararası barış ve güvenliği korunması sayılmıştır.[1]

BM Antlaşması yazılırken hedeflenen ortak güvenlik sistemi ve örgütün emrinde olması planlanan silahlı kuvvetler, gerek gücün kapsamı, gerekse niteliği üzerinde ortaya çıkan görüş ayrılıkları ve daha sonra yaşanan Soğuk Savaşın da etkisiyle hayata geçirilememiştir. Ortak güvenlik sisteminin hayata geçirilememiş olmasından dolayı yeni bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmuş ve bu boşluk da ad hoc olarak kurulan ve uygulamada geliştirilen barış güçleri vasıtasıyla doldurulmaya çalışılmıştır.[2] Barış koruma güçleri kapsamında yerine getirilen görevler, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin yerine getirdiği faaliyetlerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.[3]

BM Antlaşması'nın VI. (Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi) ve VII. (Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler) Bölümleri, Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin bozulması durumunda alabileceği önlem ve kararları içermektedir. Antlaşmanın VI. Bölümü kapsamında, Güvenlik Konseyi'nce yapılan tavsiyelere taraflarca uyulması konusunda gönüllülük esası benimsenmiştir. Bununla birlikte, VII. Bölümde yer alan tedbirlerin Güvenlik

---

[1] TBMM, "BM Antlaşması", *https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf*, e.t.:12.06.2018

[2] Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 174.

[3] Ülkü Demirtürk Demirdöğen, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi,* Cilt:6, Sayı:11, 2006, s. 237.

Konseyi'nce karara bağlanması durumunda, taraflarca bu kararlara uyulması zorunluluğu bulunmaktadır.

BM barış güçleri ise, BM Antlaşması'nın ne VI. Bölümünde ne de VII. Bölümünde düzenlenmiştir. Dolayısı ile barış güçleri, BM Antlaşması'nda açık bir şekilde yer almamaktadır. Barış güçleri, BM Güvenlik Konseyi'nin uygulamada geliştirdiği ve sıklıkla artarak kullandığı bir yöntemdir. Bu çerçevede, klasik VII. Bölüm tedbirlerine başvurmadan tarafsız BM çatısı altında kurulan bir yapı ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hedeflenmektedir. BM Antlaşması'nın VI. Bölümünde öngörülen uyuşmazlıkların barışçıl çözümü ile VII. Bölümde öngörülen silahlı kuvvet kullanımını içeren zorlama tedbirleri bir anlamda barış güçlerinde bir araya getirilerek ortaya yeni bir yapı ve organizasyon çıkarılmıştır. Bu durum karşısında, barış güçleri uygulamaları BM eski Genel Sekreteri Dag Hammerskjöld tarafından "VI Buçuk Bölüm" uygulamaları olarak nitelenmiştir.[4]

Barış güçleri genel olarak gözlemci gruplar ile askeri ve polis gücü içerenler olarak iki farklı şekilde ayrılabilir. Esasında gözlemci gruplar da askeri gözlemciler ve sivillerden teşekkül etmektedir. Gözlemci gruplar, uluslararası barışı tehdit eden yerlere giderek gözlemleme yapmakta ve sonrasında rapor hazırlamaktadırlar. İlk barış koruma misyonu olan ve 1948 yılında Ortadoğu'da barışı korumak amacıyla oluşturulan UNTSO bu kapsamda oluşturulmuş bir barış gücüdür.[5]

Bununla birlikte, askeri güç içeren barış gücü operasyonları ise çatışmaların yaşandığı bir bölgede çatışmaları engellemek, tampon bölge oluşturmak, silahsızlandırma, seçimlerin adil bir şekilde yapılmasını sağlama, barış anlaşması imzalanmış ise bunu gözetme,

---

[4] Erdem Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku-Birleşmiş Milletler Sistemi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 305.

[5] *ibid*, s. 310.

ateşkesi gözetme, adaletin tesis edilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi ve bu yollarla barışın inşa edilmesi gibi amaçlarla yerleştirildikleri bölgede görev yaparlar.[6] Bu görevler her barış gücü için kendine özgü olarak belirlenir. Her barış gücünün görev tanımı ve kapsamı aynı değildir. Oluşturulan barış güçleri için daha kapsamlı bir görev tanımı yapılabileceği gibi daha sınırlı bir görev tanımı da yapılabilir.

Bununla birlikte, barışı koruma operasyonunda görev yapan personelin görevlerini gerçekleştirirken uymaları gereken temel ilkeler vardır. Bu ilkeler, BM Antlaşması'nın herhangi bir hükmü ile belirlenmemiş olsa da, genel kabul görmüş bu ilkeler çerçevesinde barış gücü misyonları yürütülmektedir. Bu kapsamda, BM barış gücü operasyonları personeli tarafsız olmalı ve kendini ve misyonu savunma dışında güç kullanmamalıdır.[7] Ayrıca, barış gücü operasyonları tarafların rızası alınarak göreve başlarlar. Diğer yandan, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu ilkelerde yumuşama görülmüş ve özellikle VII. Bölüm kapsamında yapılan görevlendirmede tarafların rızasının aranması bir gereklilik olmaktan çıkmıştır. Yine Soğuk Savaş sonrası dönemde, barış güçleri sivilleri korumak amacıyla da kuvvet kullanmaktadır.[8]

BM barış güçlerini Soğuk Savaş öncesi ve Soğuk Savaş sonrası barış güçleri olarak iki döneme ayırmak mümkündür. Soğuk Savaş dönemindeki barış güçleri, geleneksel olarak adlandırılan ateşkesi izleme ve çatışan taraflar arasında tampon bölge oluşturma gibi görevleri yerine getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşturulan barış güçleri ise daha çok iç savaş ve çatışmaların yaşandığı bölgelerde görevlendirilmiş, bu kapsamda sivillerin güvenliğini sağlamak ve onlara insani yardım götürmek amacıyla faaliyetler yürütmüş, çatışmaların ardından barışın inşasına katkıda bulunmuştur.[9] Bu bağlamda,

---

6 Funda Keskin, "Yeni Barış Güçleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 54, No:4, 2015, s. 69.

7 Denk, *a.g.e.,* s. 305-306.

8 Demirdöğen, *a.g.m.,* s. 239, 240, 243.

9 *ibid*, s. 237.

polisler, seçim gözlemcileri, insan hakları gözlemcileri ve diğer siviller de barış güçlerinin önemli birer unsurları haline gelmişlerdir. İnsancıl yardım ulaştırmak, önceden düşman olan taraflara barış anlaşmalarının uygulanabilmesi için yardım etmek, onları silahlardan arındırmak, yerel polis gücü kurmak ve eğitmek, seçimleri koordine ermek ve izlemek gibi daha önceden yapılmayan görevler de Soğuk Savaş sonrası oluşturulan barışı koruma operasyonlarının faaliyetleri arasında yer almaya başlamıştır.[10]

Dolayısıyla, çok yönlü barış güçleri olarak adlandırılan yeni barışı koruma operasyonları, devlet ve "hukuk devleti"nin inşası, insan haklarının korunması, ekonomik ve insancıl yardım, silahsızlanma, sivilleşme, topluma kazandırma, güvenlik sistemi reformu gibi çeşitli görevleri yerine getirmektedir. Böylece Soğuk Savaş döneminde görev yapan geleneksel barışı koruma operasyonlarının sınırları aşılmakta ve artık barışın tesisi ve inşası amaçlanmaktadır. Bu görev ve misyonlar, Sudan'ın Darfur bölgesinde bulunan UNAMID karma misyonunda olduğu gibi, bölge örgütleriyle işbirliği içinde yerine getirilebilmektedir.[11]

Çok yönlü barış güçlerinin günümüzdeki örneklerinden biri olan UNAMID Barış Gücü (BM - Afrika Birliği Darfur Karma Operasyonu), BM Güvenlik Konseyi'nin 31 Temmuz 2007 tarih ve 1769 sayılı kararı ile Afrika Birliği (AfB) ve BM güçlerinden karma bir yapıda oluşturulmuştur.[12] UNAMID'in ana görevi sivilleri koruma altına almaktır. Bununla birlikte, insani yardımların güvenli bir şekilde sağlanması için gerekli güvenlik koşullarının yeniden tesis edilmesine katkıda bulunmak, anlaşmaların uygulanmasını izlemek ve denetlemek, kapsayıcı bir siyasi sürece yardımcı olmak, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünü sağlamak için katkıda bulunmak ve Sudan'ın Çad ve Orta Afrika

---

[10] Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma,* 1998, s. 72.

[11] Melda Sur, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, C.III, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, Cilt: 8, Özel Sayı, 2013, s. 2545.

[12] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1769 Sayılı Kararı", *http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1769(2007)*, e.t.:07.06.2018.

Cumhuriyeti ile olan sınırlarının güvenlik durumu ile ilgili izleme ve raporlama yapmak, ekonomik yeniden yapılanma ve gelişme için ülke içinde yerinden olmuş kişilerin ve mültecilerin evlerine dönüşlerine katkıda bulunmak, UNAMID'in başlıca görevleri arasında yer almıştır. UNAMID barış gücünün kuruluş aşamasında bölgede görev yapmak üzere 360'ı askeri gözlemci 19.555 askeri personel, 19 polis ünitesinde görev yapacak 3772 polis gücünün bulunması kararlaştırılmıştır.[13]

Fiili olarak 1 Ocak 2008 tarihi itibarıyla göreve başlayan ve görevi halen devam eden UNAMID barış gücü, korumasız sivillere koruma sağlamakta ve sınırlı sayıda da olsa yer değiştiren insanların terk ettikleri yerleşim birimlerine geri dönmelerini sağlamakta, kapsamlı bir barış anlaşmasının yürütülmesini desteklemekte ve bu yolla sorunun siyasi bir çözüme kavuşturulması için çalışmakta ve insani yardımların Darfur halkına ulaştırılması konusunda güvenliği sağlayarak önemli bir rol oynamaktadır. [14]

Bu tez çalışmasının amacı, BM Barış Güçlerinin görev ve fonksiyonlarını inceleyerek UNAMID barış gücü örnek olayı bağlamında barış güçlerinin nasıl ve ne şekilde fayda sağladıklarını ve ne ölçüde etkin olduklarını açıklamaya çalışmaktır. Bu kapsamda, barış güçlerinin değişen ve genişleyen görevleri incelenmiş ve UNAMID barış gücünün söz konusu geniş görev ve yetkileri başarılı bir şekilde yerine getirip getirmediği saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde barış koruma operasyonlarının tanımı ve yasal dayanağı, görevlendirilmesi, Soğuk Savaş sonrası dönemde barış güçlerinin görevlerinde yaşanan değişim, çok yönlü barış güçlerinin işlevleri ile barışın tesis edilmesi ve inşası sürecinde

---

13 United Nations, "UNAMID", *http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/*, e.t. 07.06.2018

14 Barend Prinsloo & Dewald Van Niekerk, "Hybrid Peacekeeping and the United Nations: The Case of UNAMID", *Politikon*, Vol:44, No:3, 2017, p. 414-419.

barış güçlerinin rolü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümün sonunda barış güçlerinin karşılaştıkları sorunlu alanlar ortaya konulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde ise, Darfur sorununun kısa tarihçesine ve nedenlerine yer verilmiş, akabinde AfB ve BM'nin sorunun çözümünde oynadığı role değinilmiştir. Bu bölümde sorunun kaynaklarına detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Bunun nedeni Darfur'da görev yapan barış gücünün ne yapmaya çalıştığı, neyi amaçladığı ve sonunda nelerin elde edildiğinin daha iyi anlaşılmasının sağlanmasıdır. Önceki durumu anlayamadan UNAMID'in katkılarıyla Darfur'daki son durumu ve katedilen ilerlemeleri görebilmek mümkün değildir.

Tezin üçüncü bölümünde ise, Sudan'ın Darfur bölgesinde bulunan UNAMID barış gücü incelenmiştir. UNAMID barış gücünün hukuki dayanağı ve kurulma süreci açıklanmış, görev, yetki ve sorumlulukları irdelenmiştir. Daha sonra, UNAMID barış gücünün barışın inşasında oynadığı rol açıklanmıştır. Ayrıca, şu ana kadar UNAMID ile ilgili hazırlanmış BM raporları taranarak, UNAMID'in yerine getirdiği faaliyetlere yer verilmiş ve yıllar itibariyle katedilen ilerlemeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak, UNAMID barış gücüne getirilen eleştirilere yer verilerek UNAMID barış gücünün değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜÇLERİ

I. ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN SAĞLANMASI VE KUVVET KULLANMA İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

Devletlerin istedikleri gibi kuvvete başvuramayacakları ve kuvvete başvurmanın sınırlandırılmasına ilişkin ilk evrensel düzenlemeler Milletler Cemiyeti Misakı ve ardından Briand-Kellogg Paktı ile yapılmış olsa da İkinci Dünya Savaşının çıkması engellenememiştir.[15]

Yirminci yüzyılda özellikle de İkinci Dünya Savaşında yaşanan büyük yıkımın ardından uluslararası örgütlenmenin önemi daha da anlaşılmış ve birçok uluslararası örgüt kurulmuştur. Bu örgütlerin en geniş kapsamlı ve en yetkilisi şüphesiz ki Birleşmiş Milletler (BM)'dir. BM, başarısız Milletler Cemiyeti tecrübesi üzerine, daha geniş üye sayısı, daha büyük bir bütçe ve daha kurumsallaşmış bir yapı olarak kurulmuştur. BM temelde Milletler Cemiyeti gibi Avrupalı ülkelere dayanan bir yapı olarak inşa edilmemiştir. BM kuramsal olarak bütün devletlerin eşit olduğu, ancak uygulamada devletler arasında ekonomik ve siyasal güçlerine göre belirgin farklılıkların olduğu bir sistem üzerine kurulmuştur. Bu üstünlük, BM'nin yürütme organı olan Güvenlik Konseyi üyesi beş ülkeye tanınmıştır. Bu ülkeler; ABD (Amerika Birleşik Devletleri), Sovyetler Birliği, Fransa, İngiltere ve Çin'dir. Milletler Cemiyeti deneyiminden, BM tasarlanırken, uluslararası barış ve güvenliğin beş büyük devlet arasındaki görüş birliğine dayandırılarak

[15] Funda, Keskin, "BM ve Kuvvet Kullanma", *Avrasya Dosyası*, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 149.

gerçekleştirilebileceği, aksi takdirde kurulacak en güçlü örgütün bile güçlü ülkelere karşı başarılı olamayacağı düşünülmüştür.[16]

Hal böyle olunca, 1945 yılında oldukça çok devleti içine alan ve uluslararası barış ve güvenliği sağlayacak ve tehditlere karşı gerekli önlemleri alacak bir kurum oluşturulmuştur. Kurumun iki önemli organından biri Genel Kurul diğeri de Güvenlik Konseyi'dir.[17]

Uluslararası Hukukta devletlerin uyması gereken bağlayıcı hükümleri içeren BM Antlaşması'nın 2/4. maddesi ile kuvvet kullanımına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre; üye ülkelerin diğer devletlerin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına karşı BM'nin amaçlarına aykırı olarak kuvvet kullanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Düzenlemeyle birlikte, yalnızca kuvvet kullanma değil aynı zamanda kuvvet kullanmaya ilişkin tehdide başvurma da yasaklanmıştır. Bununla birlikte, kuvvet kullanma yasağının istisnaları vardır. Aşağıda yer alan hallerde kuvvet kullanma uluslararası hukuka göre meşru sayılmıştır:[18]

- BM Antlaşması 106. maddesi uyarınca kuvvet kullanımı,
- BM Antlaşması 107. madde kapsamında kuvvet kullanımı,
- BM Antlaşması'nın 51. maddesinde hüküm altına alınan meşru savunma hakkı,
- BM Antlaşması'nda yer alan zorlama önlemleri kapsamında VII. Bölüme dayanarak kuvvet kullanılması.

BM Antlaşması'nın 106. maddesinde, 43. maddede yer alan özel anlaşmalar yürürlüğe girinceye kadar 30.10.1943 tarihli "Dört Ulus Bildirgesi" tarafları ve Fransa'nın

---

16 Oral Sander, *Siyasi Tarih II*, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 204-205.

17 *ibid.*

18 Levent Orallı, "Uluslararasi Hukukta Ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu", *TESAM Akademi,* Cilt:1, No:1, 2014, s. 114.

uluslararası ve güvenliği tesis etmek amacıyla gerekli eylemi ortaya koyabilecekleri düzenlenmiştir. Söz konusu madde halen Antlaşma metninde olsa da pratikte bir uygulama alanı bulmamaktadır.[19] Benzer şekilde, Antlaşmanın 107. maddesinde, düşman devletlere karşı İkinci Dünya Savaşı'nın sonucu olarak girişilecek eylemlerin Antlaşmanın diğer bağlayıcı hükümlerinden bağımsız olduğu belirtilmiş olsa da anılan hükmün XVII. Bölümde geçici önlemlerde düzenlendiği göz önüne alındığında, bu hükmün de uygulanabilirliğini yitirdiği anlaşılmaktadır.[20]

Bu durumda kuvvet kullanımının halen uygulanabilir olan iki istisnası vardır. Bunlar, meşru müdafaa hakkı ve Güvenlik Konseyi'nin VII. Bölüm çerçevesinde alacağı silahlı kuvvet kullanımını içinde barındıran zorlama tedbirleridir.[21]

BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı, saldırıya uğrayan devletin Güvenlik Konseyi'nin gerekli tedbirleri alıncaya kadar kendini savunmasını ifade eder. Burada önemli olan bir devlete yönelmiş silahlı saldırı olması ve saldırının manevi unsurunun yani kastın olması gerekir. Ayrıca, meşru savunmada, silahlı saldırıya uğrayan devletin orantılılık ilkesi çerçevesinde saldırıya cevap vermesi gerekmektedir.[22]

Kuvvet kullanmanın diğer istisnası ise Güvenlik Konseyi'ne tanınan şiddet tekeli kapsamında harekete geçilmesidir. BM Antlaşması'nın 2/7. maddesinde belirtildiği üzere, BM, devletlerin iç yetki alanına giren durumlara karışamaz ve üye devletleri de bu kapsamda çözüme ulaşmayı zorlayamaz. Ancak, bu durumun istisnası olarak VII. Bölüm zorlayıcı önlemler çerçevesinde BM'nin müdahale hakkı bulunmaktadır. Bununla birlikte, BM Antlaşmasında kuvvet kullanma tekeli Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir ve

---

19 Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma,* 1998, s. 134.

20 Keskin, *BM ve Kuvvet Kullanma*, 2002, s. 157.

21 Denk, *a.g.e*., s. 231.

22 *ibid*, s. 233-236.

bu yetki münhasır bir yetkidir. Bu kapsamda, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması adına uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözülememesi durumunda Güvenlik Konseyi'ne VII. Bölüm çerçevesinde zorlayıcı önlemler alma yetkisi verilmiştir. Bu durumlarda, Güvenlik Konseyi, ambargo ve yaptırımlar uygulayabileceği ve konuyu Uluslararası Ceza Mahkemesine havale edebileceği gibi silahlı kuvvet kullanımını içeren zorlama tedbirlerine de başvurabilir.[23]

BM Antlaşması, üye devletlere kendi silahlı kuvvetlerini uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması adına Güvenlik Konseyi'ne tahsis etmesini öngörmüş olsa da BM ordusu olarak adlandırılabilecek böyle bir yapı hiçbir zaman kurulamamıştır.[24]

Hal böyle olunca, Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit veya saldırı altında olduğunu saptasa dahi harekete geçecek kendi kumandası altında bir güce sahip değildir. Bu durumda, BM, 1950 Kore, 1990 Kuveyt ve 1992 Somali uygulamalarında yaptığı gibi üye ülkelere bu yönde bir izin veya tavsiye kararı verebilir.[25]

Bununla birlikte, Antlaşmanın 53. maddesinde belirtildiği üzere Güvenlik Konseyi'nin zorlayıcı önlemlerin uygulanmasında bölgesel kuruluşlardan faydalanabilecektir. Ancak, söz konusu bölgesel kuruluşlar, Güvenlik Konseyi'nin izni dışında zorlama eylemlerini uygulayamayacaklardır.[26]

BM Antlaşması hükümlerinde yer almasa da uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesine yönelik olarak uygulamada çok başvurulan bir yöntem de barış güçleridir. Barış güçleri, verilen görevler kapsamında barış koruma, barış inşa etme veya barışı gözleme gibi çeşitli görevler yerine getirmektedir.[27] Barış güçleri kapsamında daha

---

[23] *ibid*, 2015, s. 228, 231, 254, 274.

[24] Keskin, *Yeni Barış Güçleri*, 2015, s. 68.

[25] *ibid*.

[26] Denk, *a.g.e.*, s. 271-274.

[27] *ibid*, s. 304.

dengeleyici ve uzlaştırıcı bir mekanizma oluşturularak çatışmanın stabil hale getirilmesi ve sorunlara kalıcı çözümler bulunması adına çalışmalar yapmaktadır.

II. BARIŞ GÜÇLERİNİN TANIMI ve HUKUKİ DAYANAĞI

A. Tanımı ve Kapsamı

BM'nin geçen 75 yıllık tarihine bakıldığında, barış güçleri, BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında en etkili ve çokça başvurulan eylemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, barış güçlerine ilişkin bir tanım BM Antlaşması'nda yer almamaktadır. Hal böyle olunca, barış güçleri veya barış koruma faaliyetleri üzerine çeşitli tanımlamalar yapılmakta olup bu konuda bir tanım birliği bulunmamaktadır. Ayrıca, barış güçlerinin sürekli olarak adeta evrimleşmesi de nihai bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte barış güçleri devletlerin birbirleri ile veya kendi içlerinde yaşanan çatışmalara müdahalede bulunmak, durumu stabilize etmek ve barışı tesis etmek amacıyla BM Güvenlik Konseyi kararıyla kurulan ve üye ülkelerin asker, polis ve sivillerinin katıldığı operasyonlardır. Barışı koruma operasyonlarının temel özellikleri ise aşağıda belirtilmiştir:[28]

- BM kararına dayanan uluslararası askeri bir gücün varlığı, son yıllarda oluşturulan barış güçlerinde askeri birliklere önemli sayıda polis gücü ve sivillerin eşlik etmesi,
- Operasyonun gerçekleştirildiği ülkelerin rızası,
- Sivillerin ve korunmasız grupların şiddetten ve saldırılardan korunması,
- Sınırlı ölçüde kuvvet kullanımı,
- Taraflar arasında barışı tesis edici, koruyucu ve inşa edici faaliyetlerde bulunulması.

[28] Cengiz Okman, "BM Barış Gücü (Konsept- Kuruluş ve Uygulama)", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,* Cilt: 45, Sayı: 1-4, 2011, s. 437.

Barış güçleri yukarıda yer alan temel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, ortak güvenlik sisteminden birçok farklılıklar içermektedir. Öncelikli olarak ortak güvenlik sisteminin hedef aldığı saldırgan veya ortak düşman barış güçlerinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ortak güvenlik sisteminde temel amaç saldırganı durdurmak iken barış güçlerinde amaç tarafsız bir şekilde davranarak ve devletler arasında işbirliğini sağlayarak barışı korumak, durumu stabilize etmek ve barışı yeniden inşa etmektir. Ayrıca, barış güçlerinde, genellikle barış gücünün görev yapacağı ülkeden izin alınarak operasyon gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte barış gücü askerleri ancak kendisine yapılan saldırılara karşılık vermek ve misyonu korumak amacıyla güç kullanabilir.[29] Fakat BM Antlaşması VII. Bölüm çerçevesinde güçlü bir yetkinin verilmesi halinde, barış güçleri yakın tehdit altındaki sivilleri korumak için de kuvvet kullanabilecektir.[30]

Barış güçlerinin başlangıcı ateşkesi izlemek ve çatışan tarafları birbirinden ayırmak görevlerine dayansa da zaman içinde sürdürülebilir barışı sağlamak üzere çalışan askeri, polis ve sivil görevlileri içeren kompleks bir yapıya dönüşmüştür.[31] Barış güçleri genel olarak gözlemci gruplar ile askeri ve polis gücü içerenler olarak iki farklı şekilde tasnif edilebilir. Esasında gözlemci gruplar da askeri gözlemciler ve sivillerden oluşmaktadır. Gözlemci gruplar, uluslararası barışı tehdit eden yerlere giderek gözlemleme ve raporlama yapmaktadır. İlk barış koruma misyonu olan ve 1948 yılında Ortadoğu'da barışı korumak amacıyla kurulan UNTSO buna örnektir. [32]

Bununla birlikte, çatışmaların yaşandığı bir bölgede çatışmaları engelleme, tampon bölge oluşturma, insani yardımda bulunan kuruluşların güvenliğini sağlama, silahsızlandırma, seçimlerin adil bir şekilde yapılmasını sağlama, barış anlaşması imzalanmış ise bunu

---

29 Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma*, 2002, s. 176.

30 United Nations, *Basic Facts about the United Nations,* 42nd Edition, New York, 2017, s. 60.

31 *ibid.*

32 Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma*, 2002, s. 176.

gözetme, adaletin tesis edilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi ve bu yollarla barışın inşa edilmesi amaçlarıyla da barış güçleri oluşturulabilmektedir.[33]

B. Barış ve Güvenlik ile İlgili Kavramlar

BM barış güçlerinin faaliyetlerini anlayabilmek için öncelikli olarak barış ve güvenliğin sağlanması ile ilgili bazı kavramların açıklanmasında yarar vardır. Bunlar, çatışma önleme, barış yapma, barışı koruma, barışı zorlama ve barışın inşasıdır.

Çatışmayı önleme, devlet içi ya da devletler arası gerilimleri ve anlaşmazlıkları şiddetli çatışmaya sokmamak için yapısal veya diplomatik önlemlerin uygulanmasını içerir.[34]

Barışı yapma, BM Antlaşması'nın VI. Bölümünde yer alan barışçıl yöntemlerle genellikle devam etmekte olan çatışmalarda, çatışan tarafları bir araya getirerek uyuşmazlıklar konusunda müzakere edilmesini ve bir anlaşma yapılmasını sağlamak için diplomatik eylemleri içeren faaliyetlerdir.[35]

Barışı koruma, çatışmaların durmasının ardından ateşkesin uygulanmasını sağlamak ve kırılganlığın tekrar çatışmaya dönmesini önlemek için tasarlanmış bir mekanizmadır. Barışı koruma faaliyetleri, yıllar geçtikçe, devletler arası savaşların ardından ateşkes ve ateşkes gözlemleri yapan askeri bir modelden, barışın yerleşmesine ve sürdürülebilir barışın tesis edilmesine yardımcı olmak için askeri, polis ve sivillerin birlikte çalıştığı pek çok unsurdan oluşan karmaşık bir model haline gelmiştir.[36]

Barışı zorlama, Güvenlik Konseyi'nin izni ile, askeri güç kullanımı da dahil olmak üzere bir dizi zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını içerir. Bu tür eylemler, Güvenlik Konseyi'nin

---

[33] Denk, *a.g.e*, s. 310.

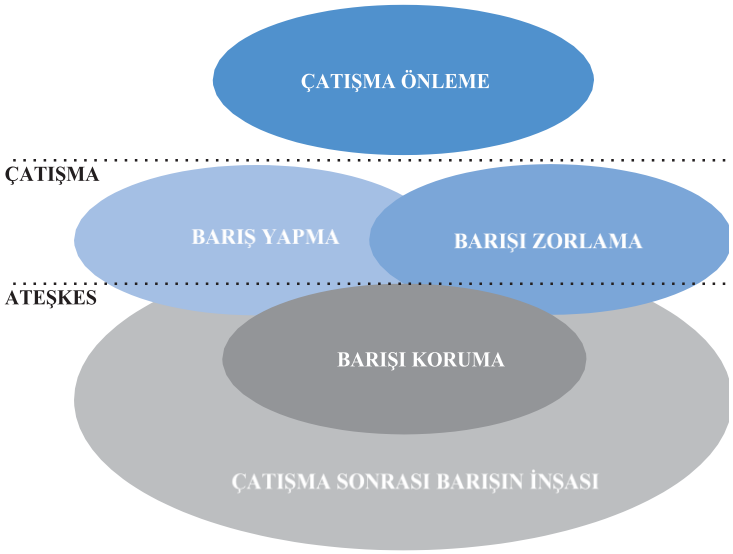
[34] Tevfik Odman, "Barışı Destekleme Operasyonları", *Journal of Social Sciences*, Cilt: 1, No:1, 2004, s. 73.

[35] *ibid.*

[36] *ibid.*

uluslararası barış ve güvenliğin ihlal edildiği veya tehdit edildiğini saptadığı durumlarda uluslararası barışı ve güvenliği sağlamaya yöneliktir.[37]

Barış inşası, gerek merkezi gerek yerel seviyede ulusal kapasiteleri güçlendirerek çatışmaların tekrarlanma riskini azaltmayı ve sürdürülebilir barış ve kalkınmanın temelini atmayı hedefleyen bir dizi faaliyeti içermektedir. Barışın inşası, sürdürülebilir barış için gerekli koşulların yaratılması amacıyla karmaşık ve uzun vadeli bir süreci içerir. Şiddetin ve çatışmaların yapısal nedenleri kapsamlı bir şekilde ele alınarak sorunlara çözüm bulunmaya çalışılır. Barışın inşası, çatışmalara neden olan toplumun temel meselelerini ele almakta ve devletin temel işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirme kapasitesini arttırmaya çalışmaktadır.[38]

Şekil 1. Barış ile İlgili Kavramların Birbiri ile İlişkisi

Kaynak: United Nations Peacekeeping Operation Principles asd Guidelines, 2008. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping/en/capstone_eng.pdf, e.t.: 28.11.2019.

---

[37] Boutros Ghali, "An Agenda For Peace", 17.06.1992, s. 12. *https://www.un.org/ruleoflaw/files/A_47_277.pdf*, e.t.: 27.11.2019.

[38] *ibid*, s. 15.

Çatışmayı önleme, barışı yapma, barışı zorlama, barışı koruma ve barışın inşası kavramları farklı olguları ifade etse de, yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere uygulamada bu kavramlar iç içe geçmiştir. Örneğin, günümüzde barış koruma operasyonları barışı yapma, barışı zorlama ve aynı zamanda barışın inşası ile ilgili faaliyetleri de içerebilmektedir.

C. Hukuki Dayanağı ve Görevlendirilmesi

1. Hukuki Dayanağı

BM Antlaşması'nda barış güçleri ile ilgili bir hüküm bulunmamasından dolayı barış güçlerinin hukuki dayanağı konusunda bir görüş birliği yoktur. BM barış güçlerinin oturduğu genel çerçeve, Antlaşmanın 1/1. maddesinde belirtilen yetki kapsamına yerleştirilebilse de barış güçlerinin Antlaşmanın hangi bölümüne dayandığı konusunda çeşitli görüşler mevcuttur.

Bir görüşe göre, barış güçleri uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümünü esas aldığı, zorlama tedbirlere değil rızaya dayalı olduğu için BM Antlaşması'nın VI. Bölümüne dayanmaktadır. Diğer bir görüşe göre ise barış güçlerinin Güvenlik Konseyi kararı ile oluşturulduğu, Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barışın tehdit edilmesi ve saldırı durumunda zorlama tedbirleri almaya yetkisi olduğu ve Antlaşmanın 39. ve 40. maddeleri kapsamında barış güçlerinin tesis edilebileceği yolundadır.[39] Başka bir görüşe göre ise barış güçleri hayali bir bölüme VI ½ (altı buçuk) dayanmaktadır. UNEF I barış gücünün oluşturulması sürecinde eski BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld bu görüşü dile getirmiştir. Buna göre, barış güçleri VI. Bölüm çerçevesinde gerçekleştirilen askeri olmayan işbirliğine dayanırken meşru müdafaa ve sivilleri korumak amacıyla kuvvet

[39] Mehmet Öncü, "BM Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No: 6, 2006, s. 33.

kullanımını da içeren ve bu yönüyle VII. Bölüm kapsamında değerlendirilebilecek misyonlardır.[40]

Diğer yandan, barış misyonlarının yardımcı organ olduğu ve yardımcı organları kurma yetkisinin de Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nde olduğu, bu açılardan BM Antlaşması'nın 7, 22 ve 29. maddelerinin barış güçlerinin hukuki dayanağını oluşturduğu ileri sürülmektedir.[41]

Barış güçlerinin oluşturulduğu ilk dönemlerde, barış gücünün hangi bölüme dayandığı açık olarak belirtilmezken günümüzde Sudan'ın Darfur bölgesinde oluşturulan UNAMID (Birleşmiş Milletler-Afrika Birliği Darfur Karma Misyonu) barış gücünde olduğu gibi dayanak alınan bölüm Güvenlik Konseyi kararında açıkça yazılmaktadır. UNAMID barış gücünü oluşturan BM Güvenlik Konseyi'nin 31 Temmuz 2007 tarihli 1769 sayılı kararında barış gücünün VII. Bölüm çerçevesinde oluşturulduğu belirtilmektedir.[42] Bu kapsamda, Güvenlik Konseyi daha sağlam ve geniş yetkilerle donatılmasını sağlamak için açıkça VII. Bölüm kapsamında barış gücü görevlendirmeleri yapmaktadır.[43] Bu durum da barış güçlerinin işlevselliğini ve hareket kabiliyetini artırmaktadır.

2. Görevlendirilmesi

Barış güçleri BM Antlaşması'nda düzenlenmediğinden barış güçlerinin hangi organ tarafından oluşturulacağı konusunda yazılı bir hukuk normu bulunmamaktadır. BM'nin resmi yazılı ve görsel kaynaklarında, barış koruma operasyonlarının Güvenlik Konseyi kararına dayalı olarak kurulduğu belirtilmektedir.[44]

---

40 Denk, *a.g.e.*, s. 305.

41 Öncü, *a.g.m.*, s. 35.

42 Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1769 Sayılı Kararı", 2007.

43 United Nations, *Basic Facts about the United Nations,* s. 60.

44 *ibid.*

Uluslararası güvenliğe bir tehdit veya saldırı olup olmadığının tespitine ilişkin olarak Antlaşmada öngörülen hükümlere göre konu BM Güvenlik Konseyi veya BM Genel Kurulu'nda ele alınır.

BM Antlaşması'nın VI. Bölümü çerçevesinde, Güvenlik Konseyi sorunlara barışçı çözümler getirmek konusunda yetkilendirilmiştir. Güvenlik Konseyi 36. maddede kendisine verilen yetki ile uyuşmazlık konusunda gerekli tavsiyelerde bulunabilir. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi VII. Bölüm kapsamında zorlayıcı tedbirleri almakla yetkili kılınmıştır. Antlaşmanın 39. maddesi uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla hangi önlemlerin alınacağına karar verme yetkisi Güvenlik Konseyi'ndedir. Antlaşmanın 40. maddesi ise durumun daha da kritik hale gelmesini engellemek amacıyla Güvenlik Konseyi'ni ilgili taraflara geçici önlemlere göre hareket etmeleri yönünde çağrı yapabilme yetkisini vermektedir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin temin edilmesi amacıyla gerekli önlemleri alabilecektir. Güvenlik Konseyi'nin alabileceği önlemler kuvvet kullanmayı içerebileceği gibi, Güvenlik Konseyi, kuvvet kullanımını içermeyen kararlar da alabilme yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, barış güçlerini zorlama önlemlerinden ayıran belirgin özellik ise barışı koruma operasyonlarının görev yapacağı ülkenin rızasının aranmasıdır.[45]

Hal böyle olunca, her ne kadar barış güçlerinin görevlendirilmesi doğrudan BM Antlaşması'nın 39. ve devamı maddelerine dayandırılamasa da BM Antlaşması'nın lafzı ve ruhu birlikte değerlendirildiğinde, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında bağlayıcı kararlar alma yetkisi verilen Güvenlik Konseyi'nin barış gücü oluşturma yetkisine haiz olduğu açıktır. Ayrıca, BM Antlaşması'nın 25. maddesine göre, bütün BM üyeleri Güvenlik Konseyi kararlarını kabul etmeyi ve yerine getirmeyi kabul etmekte

[45] Çiğdem Tunç, "Değişen Dünya Düzeni, Değişen Barış Gücü Misyonları Ve Türkiye'nin Katkısı", *Avrasya Dosyası,* BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 261.

olup BM'nin diğer organları, üye devletlere tavsiye niteliğinde kararlar alabilirken, yalnızca Konseyin üye devletlerin uygulamak zorunda olduğu kararları alma yetkisi vardır.[46]

Bununla birlikte genel kabul görmüş hukuk ilkelerinden biri olan "çoğun içinde az da vardır" *(in toto et pars continetur)* kuralı gereğince, kuvvet kullanma tekeli elinde bulunan ve doğrudan kuvvet kullanımına karar verme yetkisine sahip olan Güvenlik Konseyi'nin barış koruma ve inşa etme temeline dayanan misyonlar için görevlendirme yapabileceği tartışmasızdır.

Öte yandan, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla Güvenlik Konseyi'nde karar alınamazsa Genel Kurulun devreye girmesi söz konusu olabilmektedir. 3 Kasım 1950 tarihinde alınan 377 nolu "Barış İçin Birleşme" kararına benzer şekilde Güvenlik Konseyi'nin karar alamaması durumunda Genel Kurul devreye girerek harekete geçebilecektir. Genel Kurul, 377 nolu karar çerçevesinde şu ana kadar barış koruma operasyonlarının oluşturulmasına dair yalnızca bir karar almıştır. Bu karar Ortadoğu'da barışı korumak amacıyla 1956 yılında görevlendirilen UNEF I *(UN Emergency Force)*'dir.[47] Bununla birlikte, Antlaşmanın 22. maddesine göre Genel Kurul görevlerini icra edebilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu yardımcı organları oluşturabilecektir. Yine Antlaşmanın 1/1. maddesine göre Genel Kurul, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin tüm sorunları görüşebilir ve tavsiyelerde bulunabilir. Bu kapsamda, Genel Kurul barış gücü operasyonlarının oluşumuna istisnai durumlarda karar verebilmektedir.[48]

---

[46] UN Peacekeeping, "Role of the Security Council", *https://peacekeeping.un.org/en/role-of-general-assembly*, e.t.: 28.11.2019.

[47] *ibid.*

[48] Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma,* 2002, s. 183

Barış koruma operasyonları ile ilgili olarak Güvenlik Konseyi veya istisnai olarak Genel Kurul tarafından görevlendirmeye ilişkin kararın alınmasının ardından, BM Genel Sekreteri barışı koruma operasyonunu yönlendirmesi için bir Özel Temsilci *(Misyon Başkanı)* tayin eder. Genel Sekreter ayrıca, barış koruma operasyonunun Kuvvet Komutanını, Polis Komiserini ve siviller koordine edecek bir yöneticiyi atar. Barış Operasyonları Dairesi (DPO) ve Operasyonel Destek Dairesi (DOS) de barış operasyonunun sivil bileşenlerinin görevlendirilmesinde görev yaparlar. Özel Temsilci ile DPO ve DOS birimleri, barış operasyonunun siyasi, askeri ve operasyonel (lojistik ve idari) yönlerinin planlanmasını koordine ederek barış güçlerinin oluşturulması sürecini yürütürler.[49]

III. BM BARIŞ KORUMA OPERASYONLARININ ORTAK İLKELERİ

Mavi bereliler olarak adlandırılan barış güçlerinin görevlerini gerçekleştirirken uymaları gereken temel ilkeler vardır. Söz konusu ilkeler, herhangi bir Antlaşma hükmü ile belirlenmemiş olsa da, genel kabul görmüş bu ilkeler çerçevesinde barış gücü misyonları yürütülmektedir. Söz konusu ilkeler "BM Barış Koruma Operasyonlarının Kuralları ve Kılavuzu" belgesinde aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:[50]

- Tarafların Rızası,
- Tarafsızlık,
- Kendini ve Misyonu Savunma Dışında Güç Kullanmama.

[49] UN Peacekeeping, "Forming a New Operation", *https://peacekeeping.un.org/en/forming-new-operation*, e.t.: 26.11.2019.

[50] United Nations, "United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines", 2008, s. 31, *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf*, e.t.: 15.11.2019.

A. Tarafların Rızası İlkesi

BM barış koruma operasyonları temel olarak görev yaptığı ülkenin veya ülkelerin rızası alınarak gerçekleştirilir. Barış koruma operasyonlarına ilişkin alınan rıza, barış güçlerinin fiziksel ve politik olarak daha rahat hareket etmesine olanak sağlar. Böyle bir rızanın olmaması durumunda ise, BM güçleri çatışmanın tarafı olma riski ile karşı karşıya kalırlar ve barışı koruma fonksiyonlarını icra etmeleri tehlikeye düşer. Tarafların rızasından çatışmanın ana tarafları kastedilmektedir. İki ülke arasındaki çatışmalarda, arada tampon bölge oluşturulmasında, çatışan her iki devletin de rızası aranacaktır. Bununla birlikte, iç çatışmalarda, çatışmaya taraf birçok grup olabilmektedir. Böyle durumlarda, her gruptan rıza alınması gerekli olmayıp uygulamada genellikle çatışmanın yaşandığı devletten izin alınması yeterli görülmüştür.[51]

Bununla birlikte, BM Güvenlik Konseyi'nin VII. Bölüme dayanarak barış koruma operasyonlarının oluşturulmasına dair verdiği kararlarda tarafların rızası aranmayacaktır. Bu durumda, barış gücünün oluşturulması kararı zorlayıcı tedbirleri içeren VII. Bölüm kapsamında alınmış olmakta ve tarafların rızası bir gereklilik olmaktan çıkmaktadır.[52]

Öte yandan, uygulamaya bakıldığı zaman, her ne kadar VII. Bölüm çerçevesinde barış gücü oluşturulmasına karar verilmiş olsa da, barış gücünün gerçekleştirileceği ülke ile BM Genel Sekreteri arasında barış gücünün çalışma esasları hakkında anlaşma imzalandığı, bir nevi zorunlu bir rızanın arandığı anlaşılmaktadır. BM Güvenlik Konseyi bazı durumlarda ambargo ve yaptırım gücü ile ülkeleri rıza göstermeye zorlamaktadır. UNAMID barış gücü örneğinde olduğu gibi, Sudan Hükümeti başta BM barış güçlerine

---

51 *ibid*, s. 32.

52 Öncü, *a.g.m.*, s. 49.

rıza göstermese de, 1769 nolu karar VII. Bölüm çerçevesinde alınmış ancak Sudan Hükümeti ile de barış güçlerinin çalışmalarına ilişkin bir mutabakat imzalanmıştır.[53]

B. Tarafsızlık İlkesi

Tarafsızlık ilkesi, barış güçlerinin en temel ilkelerinden biridir. Barış güçleri görevlerini yerine getirirken taraf tutamazlar ve çatışmanın taraflarına karşı önyargılı olamazlar. Aksi takdirde, taraf tutan bir güç barış gücü olarak nitelenemez. Barış güçleri taraf tutmaları halinde meşruiyetlerini yitirirler ve bulundukları ülkede kontrolü de yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalırlar. Tarafsızlığını yitiren barış güçleri, tarafların kendilerine duyduğu güveni kaybederler ve barış süreci üzerindeki etkilerini de kaybederler.[54]

Tarafsızlık, çatışan tarafların BM gücü ile işbirliğini sürdürmesi ve rızanın devam etmesi için oldukça önemlidir. Barışı koruma operasyonları şeffaflık, açıklık ve etkili iletişim ilkeleri çerçevesinde yürütülmelidir. Böylece, tarafların BM gücünün tarafsızlığı üzerindeki kuşkuları azalacak veya elimine edilecektir. Bununla birlikte, tarafsız olmak nötr yani etkisiz olmak anlamına da gelmemelidir. BM Barış Koruma Operasyonları Rehberine göre barış güçleri tarafsız olmalı fakat nötr olmamalıdır *(Impartiality but not neutrality)*. Barış güçleri tarafsız olmak için hareketsiz kalamazlar. Burada bir örnek vermek gerekirse, iyi bir hakemin tarafsız olması ancak bunun yanında ihlallere karşı da tavır alması gerekmektedir.[55] Aynı şekilde, barış güçleri de kendisini ve yakın tehlike altındaki sivilleri korumak için kuvvete başvurabilmekte, ihlalleri rapor haline getirip gerekli yaptırımların ve kararların alınması amacıyla BM merkezine bildirmektedir.

---

[53] David Mickler, "UNAMID: a Hybrid Solution to a Human Security Problem in Darfur?", *Conflict, Security & Development*, Vol:13, No:5, 2013, s. 496.

[54] Charles Dobbie, *Concept for Post-Cold War Peacekeeping*, Institutt for Forsvarsstudier, 1994, s. 57.

[55] United Nations, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, 2008, s. 33.

C. Misyonu Savunma Dışında Güç Kullanmama İlkesi

Uluslararası hukukta kuvvet kullanımı, meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi'nin VII. Bölüm çerçevesinde alacağı zorlama tedbirleri haricinde yasaklanmıştır. Bu kapsamda, barış gücü askerleri ancak kendileri dahil barış gücü misyonuna yapılan saldırılara karşılık vermek amacıyla meşru müdafaa kapsamında güç kullanabilir.[56] Ancak, kullanılacak bu gücün orantılılık ilkesi çerçevesinde olması gerekmektedir.

Diğer yandan, BM güçlerinin meşru müdafaa durumu hariç güç kullanıp kullanamayacağı doktrinde tartışılmıştır. BM güçleri, genel olarak zorlayıcı olmayan misyonlar olduğundan BM barış güçlerinin istedikleri gibi kuvvete başvurmaları meşru değildir. Barış güçleri rızaya dayanırlar ve barış güçleri tarafından sınırsız kuvvet kullanımı tarafların rızasını çekmelerine neden olur. Bununla birlikte, barışı koruma operasyonlarında görev yapan gözlemci gruplar silahsız askerlerden ve sivillerden, barış gücü birlikleri ise hafif silahlı askerler ile polis gücü ve silahsız sivillerden oluşur. Ülkelerinde konuşlanmalarına rıza gösteren devletler, ağır silahlı birlikleri topraklarında kabul etmeyeceklerinden VII. Bölüm çerçevesinde görevlendirilenler hariç BM güçleri genellikle hafif silahlarla donatılmaktadırlar. Hal böyle olunca, hafif silahlara sahip olan barış gücü birliklerinin genellikle çatışmanın tarafı olan devlet güçlerine karşı koyması da pratikte mümkün olmamaktadır.[57]

BM Antlaşması VII. Bölüm çerçevesinde güçlü bir yetkinin verilmesi halinde ise, barış güçleri yakın tehdit altındaki sivilleri korumak için de kuvvet kullanabilecektir.[58] Ancak,

---

[56] Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma*, 2002, s. 176.

[57] Öncü, *a.g.m.*, s. 52-53.

[58] United Nations, *Basic Facts about the United Nations,* 2017, s. 60.

güç kullanımının nihai amacı, saldırganları yenilgiye uğratmak değil, barış sürecini sabote eden ve sivillere zarar vermek isteyen grupları caydırmaktır.[59]

Barış koruma misyonunun görev yaptığı bölgelerde çatışmanın birçok tarafı olmaktadır. Yine çatışmaların yaşandığı alanlarda, küçük çete tarzı oluşumlar olabilmektedir. Bu kontrolsüz gruplar gasp, yaralama ve hayata kast gibi çeşitli suçları işlemekte ve barış güçlerinin koruması altında olan sivillere saldırmaktadır. Barış güçleri, bu gruplara karşı misyonu ve koruması altında bulunan sivilleri korumak amacıyla saldırı ile orantılı olarak güç kullanabilmektedir.[60]

IV. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BM BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI VE FAALİYETLERİ

A. Soğuk Savaş Dönemi Barış Güçleri

Tam olarak ne zaman başladığı ve bittiği ile ilgili bir görüş birliği bulunmasa da Soğuk Savaşın kabaca İkinci Dünya Savaşının bitiminden Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasına kadar olan süreci kapsadığı söylenebilir. Bu dönemde, ABD ve Sovyetler Birliği'nin liderliğinde iki kutuplu bir dünya oluşmuş, birçok devlet bu iki kutuptan birinde yer almıştır. Blok ülkeleri, genellikle blok liderleri ile uyumlu hareket etmiştir. Her ne kadar, Soğuk Savaş isminde savaş sözcüğünü barındırsa da, aslında bu dönem bir savaş dönemi olarak değil ana hatlarıyla bir barış dönemi olarak nitelendirilebilecektir. Soğuk Savaş döneminde bloklar arasında topyekün bir savaş yaşanmamış, ancak Kore ve Vietnam gibi perifer ülkelerde silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Bununla birlikte, Soğuk Savaş dönemi nasıl bir savaş dönemi olarak nitelenemeyecekse bir barış dönemi olarak da adlandırılamayacaktır. Bu dönemde, bloklar arası gerginlik ve geniş çaplı bir savaş tehdidi bazen azalsa bazen artsa da genel olarak devam etmiş olup tarafların birbirlerine

---

59 United Nations, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, 2008, s. 34-35.

60 *ibid*, s. 35.

bakışında, güvensizlik, şüphe ve tedirginlik hakimdir. Soğuk Savaş döneminde taraflar sürekli olarak birbirlerini yıpratmaya ve diğerine karşı üstünlük sağlamaya çalışmışlardır.[61]

Soğuk Savaşın yukarıda yer alan atmosferinden dolayı, bu dönemde oluşturulan barış koruma operasyonları sayıca Soğuk Savaş sonrası döneme göre oldukça azdır. Soğuk Savaş boyunca, 40 yıldan fazla bir zamanda kurulan barış gücü sayısı 13'dür. Bu sayının düşük kalmasında çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bu etkenler arasında, ABD ve Sovyetler Birliğinin kendi bloklarına dahil olan devletler üzerinde bazen yoğun bazen ise gevşek olarak bir denetim oluşturmaları, bu ülkelerde meydana gelen uyuşmazlıkları baskılamaları ve diğer bloktaki devletlerin müdahil olmasını önlemek amacıyla BM gibi uluslararası boyuta taşınmadan sorunları çözmeye çalışmaları gösterilebilir. Sorun BM'ye taşınsa dahi blok liderleri birbirlerine güvenmediğinden veto haklarını kullanarak BM'nin soruna müdahil olması önlenmiştir. Bu kapsamda, Soğuk Savaş boyunca ABD 69, Sovyetler Birliği de 114 kez veto yetkisini kullanarak Güvenlik Konseyi'nde karar alınmasını engellemişlerdir. Soğuk Savaş döneminde oluşturulan 13 barış gücü ise çoğunlukla bağlantısızlar kapsamında kalan ve blokların çekişmelerine daha az sahne olan Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde kurulabilmiştir.[62]

İlk barış koruma operasyonu 1948 yılı Mayıs ayında kurulan, görevine halen devam eden ve merkezi Kudüs'te olan UNTSO'dur. UNTSO, İsrail'in kurulmasının ardından meydana gelen savaşın ertesinde ateşkes hükümlerine uyulup uyulmadığının gözlemlenmesi amacıyla kurulmuştur. Ayrıca, misyon, taraflar arasındaki ateşkes anlaşmalarını gözetip denetlemek, münferit olayların artmasını önlemek ve bölgedeki diğer BM barışı koruma operasyonlarının görevlerini yerine getirmelerinde yardımcı olmak konularında görev yapmaktadır. Bugüne kadar Arap-İsrail sorununun

---

[61] Muzaffer Ercan Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek – BM Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Dora Yayınevi, Bursa, 2015, s. 26.

[62] *ibid*, s. 35.

çözülememesi nedeniyle görevine devam etmektedir. Şu an 222'si sivil, 150'si uzman olmak üzere 372 personel görev yapmaktadır. Görev alan personelin niteliğinden de anlaşılacağı üzere, UNTSO daha çok gözlem ağırlıklı ve askeri yönü ağır basmayan bir barış gücüdür.[63]

UNTSO'yu, Hindistan ve Pakistan arasında savaşın başlaması ve ardından ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra ateşkesi izlemek üzere kurulmuş UNMOGIP barış gücü izlemiştir. 1949 yılının Ocak ayında kurulan UNMOGIP, tampon bölgeler oluşturarak çatışmaların önüne geçmeye çalışmıştır. 1971 yılında tarafların tekrardan savaşmaları ve ardından ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra UNMOGIP'e olan ihtiyaç devam etmiştir. UNMOGIP, 72 sivil, 44 uzmandan oluşan toplam 116 personeli ile halen görevine devam etmektedir.[64]

1956 yılının Kasım ayında oluşturulan UNEF I gücü, Fransa, İsrail ve İngiltere silahlı güçlerinin Mısır topraklarından çekilmesini izlemek ve çekilmeden sonra Mısır ve İsrail kuvvetleri arasında tampon bölge oluşturmak üzere düşmanlıkların durdurulmasını güvence altına almak ve denetlemek için kurulmuştur. UNEF I, askeri yönü ağır basan ilk barış gücüdür. 1967 yılında Mısır Devleti'nin rızasını çektiğini belirtmesi üzerine UNUF I'in görevine son verilmiş ve Haziran 1967'de, UNEF gücünün Mısır'dan çekilmesi sağlanmıştır.[65]

1960 yılının Kasım ayında oluşturulan ve Kongo'da göreve başlayan ONUC ise askeri yönü oldukça ağır basan ve BM güçlerinin meşru müdafaa sınırlarının ötesinde güç

---

[63] United Nations Peacekeeping, "UNTSO", *https://peacekeeping.un.org/en/mission/untso*, e.t.: 28.11.2019.

[64] United Nations Peacekeeping, "UNMOGIP", *https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmogip*, e.t.: 28.11.2019.

[65] United Nations Peacekeeping, "UNEF I", *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unef1mandate.html*, e.t.: 28.11.2019.

kullandığı bir barış gücü olmuştur. ONUC'un görevi 1964 yılının Haziran ayında sona ermiştir.[66]

Yukarıdaki yer alan barış koruma operasyonunun haricinde Soğuk Savaş döneminde 9 barış koruma operasyonu daha görevlendirilmiştir. Bunlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Soğuk Savaş Dönemi Barış Güçleri

BARIŞ GÜCÜ	GÖREV YERİ	GÖREV TARİHLERİ
UNTSO (BM Ateşkes Gözlem Organizasyonu)	Ortadoğu (Merkezi Kudüs)	1948 - Devam Ediyor
UNMOGIP (Hindistan ve Pakistan'daki BM Askeri Gözlem Grubu)	Hindistan ve Pakistan	Ocak 1949 - Devam Ediyor
UNEF I (BM Acil Gücü I)	Mısır	Kasım 1956 - Haziran 1967
UNOGIL (Lübnan BM Gözlem Grubu)	Lübnan	Haziran 1958 - Aralık 1958
ONUC (Kongo BM Operasyon Gücü)	Kongo	Temmuz 1960 - Haziran 1964
UNSF (Yeni Batı Gine BM Güvenlik Gücü)	Yeni Batı Gine	Ekim 1962 - Nisan 1963
UNYOM (Yemen BM Gözlem Misyonu)	Yemen	Temmuz 1963 - Eylül 1964
UNFICYP (Kıbrıs BM Barış Gücü)	Kıbrıs	Mart 1964 - Devam Ediyor
DOMREP (Dominik Cumhuriyeti BM Genel Sekreteri Temsilcisi Misyonu)	Dominik Cumhuriyeti	Mayıs 1965 - Ekim 1966
UNIPOM (BM Hindistan - Pakistan Gözlem Misyonu)	Hindistan ve Pakistan	Eylül 1965 - Mart 1966
UNEF II (BM İkinci Acil Gücü)	Mısır	Ekim 1973 - Temmuz 1979
UNDOF (BM Ateşkes Gözlem Gücü)	İsrail Suriye Sınırı - Golan Tepeleri	Mayıs 1974 - Devam Ediyor
UNIFIL (Lübnan BM Ara Gücü)	Lübnan	Mart 1978 – Devam Ediyor

Kaynak: United Nations Peacekeeping, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_0.pdf, e.t.: 24.11.2019.

[66] United Nations Peacekeeping, "ONUC", *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/onucM.htm*, e.t.: 28.11.2019.

Soğuk Savaş döneminde barış güçleri genellikle devletler arası çatışmalar nedeniyle oluşturulmuştur. Yukarıda yer alan Soğuk Savaş dönemi barış güçleri, çatışan taraflar arasına girerek tampon bölge oluşturma ve ateşkes anlaşmasını gözetleme, sınırları denetleme gibi askeri kuvvet kullanımı son derece sınırlı olan görevleri yerine getirmiştir. Kongo'da görev yapan ONUC gücünü dışarıda tutarsak bu dönemde barış güçleri meşru müdafaa dışında güç kullanmamışlardır. Yine bu dönemde, barış güçlerine barışın inşası gibi görevler ve sorumluluklar da verilmemiştir.

B. 1987-1991 Yılları Arası ve Soğuk Savaş Sonrası Oluşturulan Barış Güçleri

1. 1987-1991 Yılları Arasında Oluşturulan Barış Güçleri

Soğuk Savaşın sona erdiği tarih ile ilgili net bir görüş birliği olmasa da genel olarak 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılması ya da 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması Soğuk Savaşın sonu olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin 1980'li yıllarda ekonomisi gerçek anlamda çökmüş durumdaydı. Sovyetler Birliği bu dönemde artık kendi sorunlarına yoğunlaşmaya başlamış, bu kapsamda Mihail Gorbaçov tarafından 1985 yılında *glasnost (açıklık)* ve *perestroyka (yeniden yapılandırma)* politikaları ilan edilmiştir. Özellikle 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Sovyetler Birliği açısından dış politika eski ağırlığını ve önemini kaybetmiştir. Bu dönemde, Gorbaçov'un da etkisiyle Sovyetler Birliği tarafından barış gücü operasyonları ile ilgili kararlar veto edilmek yerine desteklenmeye başlanmıştır. Anılan nedenlerle, 1948-1987 yılları arasında yalnızca 13 barış koruma operasyonu düzenlenebilmişken 1988–1991 yılları arasında 10 barış koruma operasyonu görevlendirilebilmiştir. Bu dönemde oluşturan barış güçleri yine Soğuk Savaş dönemindeki barış güçleri gibi iki blok arasındaki çekişmelerden uzak yerlerde görevlendirilmiş ve geleneksel görevler ile yetkilendirilmiştir.[67]

[67] Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek,* 2015, s. 38-39.

1988-1991 yılları arasında görevlendirilen barış misyonları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2. 1987-1991 Yılları Arası Kurulan Barış Güçleri

BARIŞ GÜCÜ	GÖREV YERİ	GÖREV TARİHLERİ
UNGOMAP (Afganistan ve Pakistan'daki BM Arabulucuk Misyonu)	Afghanistan-Pakistan	Mayıs 1988 – Mart 1990
UNIIMOG (BM İran-Irak Askeri Gözlem Grubu)	İran - Irak	Ağustos 1988 – Şubat 1991
UNAVEM I (BM Angola Teyit Misyonu I)	Angola	Haziran 1989–Temmuz 1991
UNTAG (BM Geçiş Dönemi Yardım Grubu)	Namibya	Nisan 1989–Mart 1990
ONUCA (BM Orta Amerika Gözlem Grubu)	Nikaragua	Kasım 1989–Haziran 1992
UNIKOM (BM Irak -Kuveyt Gözlem Misyonu)	Kuveyt - Irak	Nisan 1991–Ekim 2003
MINURSO (BM Batı Sahara Referandum Misyonu)	Fas	Nisan 1991–Devam Ediyor
UNAVEM II (BM Angola Teyit Misyonu)	Angola	Temmuz 1991–Nisan 1995
ONUSAL (BM El Salvador Gözlem Misyonu)	El Salvador	Temmuz 1991–Nisan 1995
UNAMIC (BM Kamboçya Misyonu)	Kamboçya	Ekim 1991 – Mart 1992

Kaynak: United Nations Peacekeeping, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_0.pdf, e.t.: 24.11.2019

2. Soğuk Savaş Sonrası Barış Güçleri

1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından, Soğuk Savaş tamamen sona ermiş ve Sovyetler Birliği'nin ardılı Rusya Federasyonu tarafından genellikle uluslararası sorunlarda işbirliği politikası izlenmiştir. Bu politika ve atmosfer, Güvenlik Konseyi'nin karar almalarına da yansımış ve beş daimi Konsey üyesi tarafından veto edilen karar

sayısı oldukça azalmıştır.[68] 1948-1987 yılları arasında yalnızca 13 barış gücü kurulabilirken 2019 itibariyle oluşturulan barış koruma operasyonu sayısı 71'dir. Bu güçlerin 13'ü 2019 yılı Kasım ayı itibariyle halen aktif olarak görevlerine devam etmektedirler.

Soğuk Savaş sonrasında barış güçlerinin sayısında önemli ölçüde artış olmasının bir nedeni de Soğuk Savaş sonrasında devletler arası savaşlardan çok iç çatışmaların veya iç savaşların yaşanmasıdır. Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte, iki büyük gücün, bloklarında yer alan devletlerdeki sorunları baskılamaları da azalmış ve iç karışıklıklar daha belirgin hale gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi iki büyük devletin parçalanması ve etnik nedenlere dayalı çatışmalardaki artış yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Bu dönemde, barış gücü operasyonları iç savaşlara ve etnik mücadelelere müdahale ederek istikrarın tekrar tesis edilmesine büyük katkı sunmuşlardır.[69]

Öte yandan, 17 Haziran 1992 tarihinde dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Ghali tarafından Güvenlik Konseyi'ne "Barış İçin Gündem" *(An Agenda For Peace)* isimli Soğuk Savaş sonrası barış güçlerinin yapısını da etkileyen önemli bir rapor sunulmuştur. Söz konusu raporda bazı tavsiyeler yer almakla birlikte, önleyici diploması, barış yapma ve barışı koruma gibi kavramlar ele alınmıştır. Rapora göre, BM barış güçlerinin çatışmalar tırmandıktan sonra müdahalede bulunduğu, oysa ki önleyici diplomasi ile çatışmalar büyümeden BM'nin müdahale etmesi ve sorunlu alanlarda önleyici konuşlandırma yapması *(preventive deployment)* gerektiği belirtilmektedir. Raporda, ayrıca, BM Antlaşması'nın 42 ve 43. maddeleri dayanak yapılarak BM üyeleri tarafından BM'ye sağlanacak sürekli askeri güçler ile BM Silahlı Kuvvetleri kurulması ve BM'nin

---

[68] Uğur Güngör, "Günümüzde Barış Operasyonları*", Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:8, 2008, s. 13.

[69] *ibid*, s. 14.

VII. Bölüm çerçevesindeki yetkilerini kullanarak daha aktif olarak kuvvet kullanması önerilmektedir. Yine raporda, barış koruma operasyonlarının hafif silahlarla donatıldığı, bu misyonların ateşkesi tekrar tesis etme gibi barış güçlerinin görev alanının dışında görevler de üstlendiği, barış koruma operasyonlarının yanında BM Antlaşması'nın 40. maddesine dayanarak barış zorlayıcı *(peace enforcement)* birimlerinin de görevlendirilerek bunların daha ağır silahlarla donatılması ve gönüllülük esasına göre her devletin buna katkı sağlayacak askerleri hazır bulundurması önerilmiştir.[70]

Yukarıda yer alan önerilerin tamamı hayata geçirilemese de anılan rapor Soğuk Savaş sonrası barış güçlerinin yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Soğuk Savaş sonrasında seçimlerin izlenmesi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi adına önleyici konuşlandırma yapılmasına ağırlık verilmiştir. Kamboçya, Namibya, Mozambik, Nikaragua ve El Salvador gibi ülkelerde barış güçleri ülkedeki polis biriminin kapasitesinin güçlendirilmesi, insan haklarının geliştirilmesi ve seçimlerin izlenmesi görevlerini üstlenmişlerdir.[71]

Bununla birlikte, BM Genel Sekreteri Boutros Ghali'nin raporunda önerildiği şekilde BM Antlaşması'nın 43. maddesinde belirtilen silahlı kuvvetler kurulamamış ve barış zorlayıcı birimleri de oluşturulamamıştır. Ancak, barış koruma operasyonlarında görev alan barış güçlerinin yetkilendirilmesi artan bir şekilde VII. Bölüm çerçevesinde yapılmaya ve barış güçleri daha geniş yetkilerle görevlendirilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş sonrasında birçok barış gücü UNAMID ve UNOSOM II'de olduğu gibi BM Antlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde görevlendirilmiş ve barış güçlerine silahsızlandırma ve yakın tehdit altındaki sivilleri korumak amacıyla kuvvet kullanma yetkisi verilmiştir.

---

[70] Ghali, *a.g.e.*, s. 7, 8, 12, 13.

[71] Demirdöğen, *a.g.m.*, s. 244.

Soğuk Savaş sırasında barış güçlerine katı bir şekilde meşru müdafaa dışında silah kullanmama ve tarafların rızası gibi ilkeler hakimken, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu temel ilkelerde yumuşama görülmüştür. VII. Bölüm çerçevesinde yapılan görevlendirmelerde, görev yapılacak ülkenin egemenlik haklarına saygı gösterileceği belirtilse de rızanın aranması bir gereklilik olmaktan çıkarılmıştır. Ayrıca, Soğuk Savaş sonrasında barış güçleri, Soğuk Savaş öncesi döneme göre daha ağır silahlarla donatılmışlardır.[72]

Soğuk Savaş sonrası dönemde barış güçlerine geleneksel görevlerinin yanı sıra insan hakları, demokrasinin ve seçimlerin gözetilmesi, sorunların çözümüne yönelik projeler geliştirme, mayınların temizlenmesi ve kadınların toplum içindeki rolünün güçlendirilmesi gibi yeni görevler de eklenmiş, barış koruma operasyonları çok işlevli ve çok yönlü hale gelmişlerdir.

Soğuk Savaş sonrasında kurulan barış güçleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

[72] Christopher Dandeker, & James Gow, "The Future of Peace Support Operations: Strategic Peacekeeping and Success", *Armed Forces and Society*, Vol. 23, No. 23, 1997, p. 328.

Tablo 3. Soğuk Savaş Sonrası Oluşturulan Barış Güçleri

BARIŞ GÜCÜ	GÖREV YERİ	GÖREV TARİHLERİ
UNPROFOR (BM Koruma Gücü)	Hırvatistan-Bosna Hersek	Şubat 1992-Aralık 1995
UNTAC (BM Kamboçya Geçiş Otoritesi)	Kamboçya	Mart 1992-Eylül 1993
UNOSOM I (BM Somali Operasyonu I)	Somali	Nisan 1992-Mart 1993
ONUMOZ (BM Mozambik Operasyonu)	Mozambik	Aralık 1992-Aralık 1994
UNOSOM II (BM Somali Operasyonu II)	Somali	Mart 1993-Mart 1995
UNOMUR (BM Uganda-Ruanda Gözlem Misyonu)	Uganda – Ruanda	Temmuz 1993-Eylül 1994
UNOMIG (BM Gürcistan Gözlem Misyonu)	Gürcistan	Ağustos 1993-Haziran 2009
UNOMIL (BM Liberya Gözlem Misyonu)	Liberya	Eylül 1993-Eylül 1997
UNMIH (BM Haiti Misyonu)	Haiti	Eylül 1993 – Temmuz 1996
UNAMIR (BM Ruanda Yardım Misyonu)	Ruanda	Ekim 1993 – Mart 1996
UNASOG (BM Aouzou Şeridi Gözlem Misyonu)	Libya-Çad	Mayıs 1994-Temmuz1994
UNMOT (BM Tacikistan Gözlem Misyonu)	Tacikistan	Aralık 1994 – Mayıs 2000
UNAVEM III (BM Angola Teyit Misyonu)	Angola	Şubat 1995-Temmuz 1997
UNCRO (BM Hırvatistan'da Güveni Restore Operasyonu)	Hırvatistan	Mayıs 1995-Ocak 1996
UNPREDEP (BM Önleyici Gücü)	Makedonya	Mart 1995-Şubat 1999
UNMIBH (Bosna Hersek BM Misyonu)	Bosna-Hersek	Aralık 1995-Aralık 2002
UNTAES (Doğu Slovenya, Baranya ve Batı Sirmium BM Geçiş Yönetimi)	Hırvatistan	Ocak 1996-Ocak 1998
UNMOP (BM Prevlaka Gözlem Misyonu)	Hırvatistan-Sırbistan	Ocak 1996-Aralık 2002
UNSMIH (BM Haiti Destek Misyonu)	Haiti	Temmuz 1996-Temmuz 1997
MINUGUA (BM Guatemala Teyit Misyonu)	Guatemala	Ocak 1997-Mayıs 1997
MONUA (BM Angola Gözlem Misyonu)	Angola	Temmuz 1997-Şubat 1999
UNTMIH (BM Haiti Geçiş Misyonu)	Haiti	Ağustos 1997-Aralık 1997
MIPONUH (BM Haiti Polis Misyonu)	Haiti	Aralık 1997 – Mart 2000
UNCPSG (BM Polis Destek Grubu)	Hırvatistan	Ocak 1998 – Ekim 1998
MINURCAT (BM Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad Misyonu)	Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad	Nisan 1998-Şubat 2000
UNOMSIL (BM Sierra Leone Gözlem Misyonu)	Sierra Leone	Temmuz 1998-Ekim 1999
UNMIK (BM Kosova Ara Yönetim Misyonu)	Kosova	Haziran 1999-Devam Ediyor
UNAMSIL (BM Sierra Leone Misyonu)	Sierra Leone	Ekim 1999-Mayıs 2005
UNTAET (BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi)	Doğu Timor	Ekim 1999-Mayıs 2002
MONUC (BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti Misyonu)	Demokratik Kongo Cum.	Kasım 1999-Devam Ediyor
UNMEE (BM Etiyopya ve Eritre Barış Misyonu)	Etiyopya-Eritre	Temmuz 2000-Devam Ediyor
UNMISET (BM Doğu Timor Destek Misyonu)	Doğu Timor	Mayıs 2002-Mayıs 2005
MINUCI (BM Fildişi Sahili Misyonu)	Fildişi Sahili Cumhuriyeti	Mayıs 2003-Nisan 2004
UNMIL (BM Liberya Misyonu)	Liberya	Eylül 2003-Mart 2018
UNOCI (BM Fildişi Kıyısı Operasyonu)	Fildişi Sahili	Nisan 2004-Mayıs 2017
MINUSTAH (BM Haiti Stabilizasyon Operasyonu)	Haiti	Temmuz 2004-Ekim 2017
ONUB (BM Burundi Operasyonu)	Brundi	Temmuz 2004-Aralık 2006
UNMIS (BM Sudan Misyonu)	Sudan	Mart 2005-Temmuz 2011
UNMIT (BM Doğu Timor Misyonu)	Doğu Timor	Ağustos 2006-Aralık 2012
UNAMID (BM-Afrika Birliği Darfur Karma Misyonu)	Darfur-Sudan	Temmuz 2007-Devam Ediyor
MINURCA (BM Orta Afrika Cumhuriyeti Misyonu)	Orta Afrika Cumhuriyeti	Eylül 2007-Aralık 2010
MONUSCO (BM Demokratik Kongo Cum. Stabilizasyon Misyonu)	Demokratik Kongo Cum.	Temmuz 2010 – Devam Ediyor
UNISFA (BM Abyei Ara Dönem Güvenlik Gücü)	Sudan - Abyei	Haziran 2011-Devam Ediyor
UNMISS (BM Güney Sudan Barış Misyonu)	Güney Sudan	Temmuz 2011-Devam Ediyor
UNSMIS (BM Suriye Gözlem Misyonu)	Suriye	Nisan 2012-Ağustos 2012
MINUSMA (BM Mali Çok Yönlü Stabilizasyon Misyonu)	Mali	Nisan 2013-Devam Ediyor
MINUSCA (BM Orta Afrika Cum. Çok Yönlü Stabilizasyon Misyonu)	Orta Afrika Cumhuriyeti	Nisan 2014-Devam Ediyor
MINUJUSTH (BM Haiti Adaleti Destekleme Misyonu)	Haiti	Ekim 2017-Ekim 2019

Kaynak: United Nations Peacekeeping, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_0.pdf, e.t.: 24.11.2019.

C. Barış Güçlerinin Geleneksel Görevleri ile Çok Yönlü Barış Güçlerinin Yeni Faaliyetleri ve Barışın İnşasında Oynadıkları Rol

İlk olarak 1948 yılında UNTSO barışı koruma operasyonu ile göreve başlayan barış güçlerinin yetkileri Soğuk Savaş yıllarında son derece sınırlı kalmıştır. Geleneksel barış güçleri olarak da adlandırılan Soğuk Savaş yıllarındaki çoğu barış koruma operasyonu ateşkesin gözlemlenmesi, izlenmesi ve raporlanması ile taraflar arasında tampon bölge oluşturulması görevlerini yerine getirmiştir. Bu dönemdeki barış koruma operasyonlarının çoğu net hedeflerden ve planlamadan yoksun, sorunlara acil cevap vermek için acele ile oluşturulmuş misyonlardır.[73] Soğuk Savaş döneminde çatışmalar daha çok devletler arasında yaşanmış ve geleneksel barışı koruma operasyonları anlaşmazlıkları kalıcı olarak çözmek için siyasi çabalarda doğrudan bir rol oynamamışlardır.

Günümüzdeki çatışmalar ise daha çok iç çatışma ve iç savaş niteliğinde olup genellikle devlet otoritesinin ve kurumların işleyişinin zayıf olduğu fakir ülkelerde meydana gelmektedir. Barış güçleri de büyük çoğunlukla temel altyapının tahrip olduğu, ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı ve nüfusun büyük bir kısmının yerinden edilmiş olduğu yerlerde görev yapmaktadır. Bu sorunlara cevap verebilmek için barış güçleri aşağıda yer alan konularda görev yapması için görevlendirilmektedirler:[74]

- Çatışmanın şiddetlenmesini ya da sınırlar arasında çatışmanın yayılmasını önlemek,
- Ateşkes sonrası çatışma yaşanan bölgeyi istikrara kavuşturmak, tarafların kalıcı bir barış anlaşmasına ulaşmaları için bir ortam yaratmak,
- Kapsamlı barış anlaşmalarının uygulanmasına yardımcı olmak,

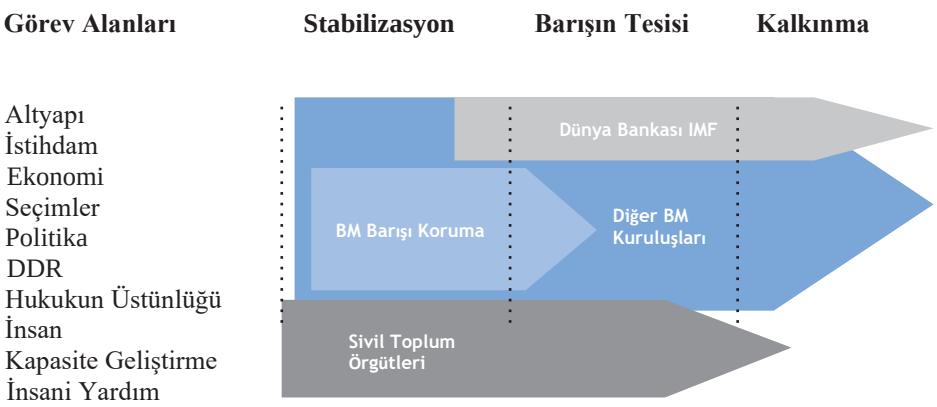
---

[73] O'Neill, John Terence & Nicholas Rees, *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*, Routledge, 2005, s. 23-24.

[74] UN Peacekeeping, "Mandates and the Legal Basis For Peacekeeping", *https://peacekeeping.un.org/en/mandates-and-legal-basis-peacekeeping*, e.t.: 26.11.2019.

- Demokratik ilkelere, iyi yönetişime ve ekonomik kalkınmaya dayalı istikrarlı hükümete geçiş yapılması sürecine katkı sağlamak.

Barış güçleri, ateşkes izleme ve gözlemine ek olarak, konuşlanılan ülkedeki yasa uygulayıcı kurumlara operasyonel destek sağlanması, önemli devlet tesislerinde ve limanlarda güvenliğin sağlanması, mayınların temizlenmesi, çatışma sonrası açığa çıkan güvenlik ve kamu düzeni boşluğunu doldurmaya yardımcı olunması, insani yardım ve kalkınma konusunda görev yapan diğer uluslararası ve BM kuruluşlarının birlikte ve güvenli bir şekilde çalışabilmelerinin sağlanması, fiziksel şiddet tehdidi altındaki sivillerin korunması, çatışmaya neden olan sorunları çözmek için siyasi çabalarda bulunulması ve ulusal siyasi diyalog ve uzlaşmanın teşvik edilmesi konularında görev yapmaktadır.[75] Aşağıda yer alan şekilde, çok yönlü barış güçlerinin görevleri ve barışın sağlanmasında ve inşasındaki rolü ve yeri görülmektedir.

Şekil 2. Çok Yönlü Barış Güçlerinin Görevleri

Kaynak: United Nations Peacekeeping Operation Principles asd Guidelines, 2008. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping/en/capstone_eng.pdf, e.t.: 24.11.2019.

[75] Muzaffer Ercan Yılmaz, "Third-Party Intervention in International Conflicts: Peacekeeping and Peacemaking in the Post-Cold War Era", *Uluslararası İlişkiler*, Volume 3, No: 11, 2006, p. 29-30.

Çok yönlü barış güçlerinin, barışın tesisi ve inşa edilmesi kapsamındaki faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.[76]

- Savaşan grupların silahsızlandırılması, dağıtılması ve yeniden topluma entegrasyonu (DDR),
- Mayınların temizlemesi,
- Güvenlik Sektörü Reformu (SSR) ve hukukun üstünlüğünün sağlaması,
- İnsan haklarının korunması ve yerleştirilmesi,
- Adil seçimlerin yapılmasına yardım edilmesi,
- Devlet otoritesinin tekrar tesis edilmesine ve genişletilmesine destek verilmesi,
- Sosyal ve ekonomik iyileşme ve kalkınmanın teşvik edilmesi,
- Kadınların toplum içindeki rolünün güçlendirilmesi.

Yukarıda belirtilen faaliyetler aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır:

1. Savaşan Grupların Silahsızlandırılması, Dağıtılması ve Yeniden Topluma Entegrasyonuna (DDR) İlişkin Faaliyetler

DDR, çatışma sonrası toparlanma sürecinin başlayabileceği güvenli ve istikrarlı bir ortam yaratma çabalarının önemli bir parçasıdır. Soğuk Savaş sonrasında oluşturulan birçok barış gücü, DDR faaliyetleri kapsamında silahların toplanması ve imhası (silahsızlandırma), savaşan grupların normal yaşama dönerek tekrar topluma kazandırılması faaliyetlerini yürütmüş ve yürütmektedir. Son yıllarda DDR kapsamında, Orta Afrika Cumhuriyeti (MINUSCA), Darfur (UNAMID), Demokratik Kongo

[76] UN Peacekeeping, *Mandates and the Legal Basis for Peacekeeping.*

Cumhuriyeti (MONUSCO), Mali (MINUSMA) ve Güney Sudan'da (UNMISS) birçok faaliyet yürütülmüştür.[77]

2. Mayın Temizleme

Çatışma sonrası çatışma yaşanan bölgelerin çoğunda kara mayınları ve patlamamış diğer mühimmatlar sivillerin güvenliğine yönelik önemli bir tehdit teşkil etmekte ve çatışma sonrası toplumun istikrara kavuşmasının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle, normal yaşam ve kalkınmaya elverişli güvenli bir ortam oluşturmak için mayın ve mühimmat temizleme konusunda çalışmaların yapılması gereklidir. Bu kapsamda, barış güçlerinin bünyesinde "Mayın Eylem Birimleri" oluşturulmakta ve buna yönelik çalışmalar yapılmaktadır. [78] Örneğin Sudan'ın Darfur bölgesinde görev yapan UNAMID barış gücünün bünyesinde "Mayın Eylem Birimi" oluşturulmuş olup bu birim çatışma sonrası mayınların temizlenmesi ve patlamamış mühimmatların imhası için çalışmaktadır. [79]

3. Güvenlik Reformu (SSR) ve Hukukun Üstünlüğünü Sağlama ile İlgili Faaliyetler

SSR, hukukun üstünlüğünü yeniden tesis etme ve güçlendirme çabalarının önemli bir bileşenidir. SSR alanındaki ilerlemeler, çok yönlü barışı koruma operasyonlarının başarısı için kritik öneme sahiptir. Güvenlik Reformunun gerçekleştirilebilmesi, görev yapılan ülkenin kurumlarının bu yönde etkili bir şekilde çalışmalarına bağlıdır. Ne kadar erken etkin bir güvenlik reformu gerçekleştirilebilirse, barış güçlerinin görev yapılan ülkeden çıkışları da o kadar hızlı olacaktır. Barış koruma operasyonları, yetki tanımlarının içinde yer alması halinde, görev yaptıkları ülkenin askeri ve polis gücünün yeniden

---

[77] UN Peacekeeping, "Disarmament, Demobilizatıon and Reintegration", *peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration,* e.t.:26.11.2019.

[78] UN, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines,* 2008, s. 26.

[79] UNAMID, "Ordnance Disposal Office", *https://unamid.unmissions.org/ordance-disposal-office-odo,* e.t.: 26.11.2019.

yapılandırılması ve eğitilmesi konularında çalışmalar yapmaktadır. Bununla birlikte, çok yönlü barış güçleri, Güvenlik Konseyi tarafından bu yönde görevlendirilmeleri halinde, ulusal yargı sisteminin güçlendirilmesi, yasal ve adli reformların gerçekleştirilmesi ve mevzuatın geliştirilmesi kapsamında görev yapılan ülke kurumlarına destek vermektedir.[80]

Son yıllarda SSR kapsamında, Orta Afrika Cumhuriyeti (MINUSCA), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (MONUSCO), Mali (MINUSMA), Güney Sudan (UNMISS), Libya (UNSMIL) ve Somali'de (UNSOM) birçok faaliyet yürütülmüştür.[81]

4. İnsan Haklarının Korunması ve Yerleştirilmesi Faaliyetleri

Çok yönlü barış operasyonlarının birçoğunun bünyesinde insan hakları birimi oluşturulmuştur. Bu birimler, misyonlara verilen insan hakları ile ilgili görevleri yerine getirmekte ve insan haklarının yaygınlaştırılmasına yardımcı olmaktadırlar. Barışı koruma operasyonlarında görev yapan insan hakları birimleri kısa ve uzun vadeli eylem planları ile insan haklarının korunmasına ve tanıtımına katkıda bulunmakta, insan hakları konusunda bilinçlendirme faaliyetleri yürütmekte, insanların bu haklarını savunmalarını teşvik etmekte ve kamu otoritelerinin bu haklara saygı duymasını sağlamaya çalışmaktadır.[82]

İnsan hakları birimleri ayrıca, insan haklarına riayet edilip edilmediğini izlemekte, erken uyarı mekanizmaları oluşturarak insan hakları ihlallerini önlemeye çalışmakta, insan hakları konusunda sivil toplum örgütleri ile yakın çalışarak öneriler sunmakta ve hesap

---

80 UN, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, 2008, s. 27.

81 UN Peacekeeping, "Security Sector Reform", *https://peacekeeping.un.org/en/security-sector-reform*, e.t.: 26.11.2019.

82 UN Peacekeeping, "Promoting Human Rights", *https://peacekeeping.un.org/en/promoting-human-rights*, e.t.: 26.11.2019.

verebilirlik mekanizmalarının oluşturulmasının sağlanması için çalışmalar yürütmektedir.[83]

BM barış operasyonları kapsamında, Orta Afrika Cumhuriyeti (MINUSCA), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (MONUSCO), Mali (MINUSMA), Güney Sudan (UNMISS), Darfur (UNAMID), Libya (UNSMIL), Somali (UNSOM), Irak (UNSMIL) ve Afganistan'da (UNAMA) insan hakları birimleri oluşturulmuş ve insan haklarının geliştirilmesi ve ilerletilmesi konusunda çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır.[84]

5. Adil Seçimlerin Yapılmasına Yardım Etme

Taraflar arasında yapılan anlaşmalarda genellikle özgür ve adil seçimlerin yapılacağı hüküm altına alınmaktadır. Adil seçimlerin yapılması meşru bir hükümetin kurulmasında önemli bir dönüm noktasıdır. Çok yönlü barışı koruma operasyonları, serbest ve adil seçimlerin düzenlenmesi yolunda güvenlik, teknik danışmanlık ve lojistik destek sağlamakta ve seçimleri izlemektedir.[85] Bu kapsamda barış güçleri Namibya, Mozambik, Angola ve Doğu Timor'da görev yapmıştır.[86]

6. Devlet Otoritesinin Tekrar Tesis Edilmesine ve Genişletilmesine Destek Olunması

Çok yönlü barışı koruma operasyonlarının birçoğu devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi ve genişletilmesi konusunda görevlendirilmektedir. Bir devletin gelir elde edebilmesi ve temel hizmetleri verebilmesi için kendi ulusal toprakları üzerinde kontrol ve hakimiyet sağlaması gerekmektedir. Çok yönlü barışı koruma operasyonları, devlete uygun bir güvenlik ortamı sağlayarak ve diğer uluslararası aktörlerin çabalarını da

---

83 *ibid.*

84 *ibid.*

85 UN, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines,* 2008, s. 28.

86 Yılmaz, *Barışı İnşa Etmek*, 2015, s. 50.

koordine ederek devlet otoritesinin yeniden tesisini ve genişletilmesini desteklemektedir. Devlet otoritesinin yeniden tesisine ve genişletilmesine, siyasi katılımın ve kurumsal kapasitenin artırılmasına verilen destekler ile katkı sağlanmaktadır.

7. Sosyal ve Ekonomik İyileşme ile Kalkınmanın Teşvik Edilmesi

Sürdürülebilir barışın sağlanması için çatışmalara neden olan sorunların kök nedenlerinin bulunup bu sorunlara çözüm üretilmesi gerekmektedir. Barışı koruma operasyonları, sosyal iyileşme ve kalkınma için, görev yaptıkları ülkelerde küçük çaplı da olsa projeler yürütmektedirler. Bu kapsamda çocukların okula gitmesi, temiz suya ulaşım ve bireylerin meslek edinmeleri konusunda maliyeti az olan projeler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. 2017 ve 2018 yıllarında "Hızlı Etki Projeleri" kapsamında 6 barış koruma operasyonunda, yaklaşık 15 milyon dolar tutarında çeşitli projeler yürütülmüştür.[87]

8. Kadınların Toplum İçindeki Rolünün Güçlendirilmesi

Şiddetli çatışmalar kadınları ve kızları olumsuz şekilde etkilemekte ve önceden var olan cinsiyet eşitsizlikleri ve ayrımcılıklar bu dönemlerde daha da artmaktadır. Ayrıca, kadınlar bu dönemde yoğun bir şekilde cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Bununla birlikte, kadınlar, barışın sağlanmasında kilit rol de oynayabilmektedirler. Çatışma sonrası kadınların rehabilitasyon süreci ile ilgili olarak, kadınların korunmalarının sağlanması amacıyla devlet kurumlarıyla ortaklık çalışmalar yürütmek, karar alma süreçlerine katılımlarını artırmak ve temsil edilmelerini sağlamak, hizmetlere ve kaynaklara, özellikle de adalet ve sağlık hizmetlerine ulaşmalarını sağlamak için çalışmalar yürütülmektedir. Son yıllarda bu kapsamda, Orta Afrika Cumhuriyeti

[87] Un Peacekeeping, "Quick Impact Projects For Communities", *https://peacekeeping.un.org/en/quick-impact-projects-communities*, e.t.: 26.11.2019.

(MINUSCA), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (MONUSCO), Mali (MINUSMA), Güney Sudan (UNMISS), Kosova (UNMIK), Darfur (UNAMID), Haiti (MINUSTAH) ve Lübnan'da (UNIFIL) birçok faaliyet yürütülmüştür.[88]

D. Barış Güçlerinin Sorunlu Alanları

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından BM barışı koruma operasyonlarının görev kapsamı oldukça genişlemiş ve barış güçlerine birçok yeni görev verilmiştir. Barış güçleri, böylesine geniş görevleri yerine getirirken bazı zorluklarla ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar ve zorluklar aşağıda belirtilmektedir:

- Yeterli sayıda ve nitelikli personel sorunu,
- Mali sorunlar,
- Eğitim ve iletişim sorunu,
- Kendini ve sivilleri korumada yetersizlik ile barış gücü personelinin suç işleme sorunu.

1. Yeterli Sayıda ve Nitelikli Personel Sorunu

Aralık 2019 tarihi itibariyle 13 barışı koruma operasyonunda 100 binin üzerinde askeri ve sivil personel görev yapmaktadır. Personel sayısı olarak en çok katkı yapan on ülke ise sırasıyla Etiyopya, Bangladeş, Ruanda, Hindistan, Nepal, Pakistan, Mısır, Endonezya, Gana ve Çin'dir. Önemli derecede katkı sağlayan ülkelerin çoğu yoksul olup personeli de genellikle iyi eğitilmemiş olmaktadır. Gelişmiş ülkeler BM barış güçlerine personel katkısı verme konusunda isteksiz davranmakta ve çok az sayıda personel katkısında bulunmaktadır. Bunun üzerinde, çalışanlara ödenen aylık maaşın gelişmiş ülkelerdeki ortalama aylık maaşın altında kalması ve gelişmiş ülke çalışanlarının düşük gelir

[88] UN Peacekeeping, "Promoting Women", *https://peacekeeping.un.org/en/promoting-women-peace-and-security*, e.t.: 26.11.2019.

nedeniyle barış koruma operasyonlarında çalışma isteksizliği de önemli rol oynamaktadır. 2019 yılı itibariyle yaklaşık 100 bin barış koruma personelinin sadece 31'i ABD vatandaşıdır. Hal böyle olunca, barışı koruma operasyonlarında, hem nicelik hem de nitelik bakımından personel sıkıntısı yaşanmaktadır.[89]

Örneğin, Sudan'ın Darfur bölgesinde temmuz 2007'de göreve başlayan UNAMID barış gücü, 2010 yılı temmuz ayı itibariyle aradan 3 yıl geçmesine rağmen hedeflenen personel sayısına ulaşamamıştır.[90] Birçok BM barışı koruma operasyonu başlangıçta hedeflenen personel sayısına yıllar sonra ulaşabilmekte ve bu durum da sorunlara müdahale edilmesini geciktirmektedir.

2. Mali Sorunlar

Barış güçlerinin artan fonksiyonlarına bağlı olarak harcamaları ve giderleri de artmaktadır. Barış koruma operasyonlarında görev yapan askerlerin maaşları kendi ülkeleri tarafından ödenmekte ve ödenen bu tutar her ülkenin kendi geliri oranında katkı sağladığı BM yıllık katılım payından düşülmektedir. Bununla birlikte, polis ve sivil personelin ödemeleri ise barış koruma operasyonunun bütçesinden karşılanmaktadır. Barış koruma operasyonlarının bütçeleri her yıl temmuz ayından bir sonraki yılın temmuz ayına kadar yapılmaktadır. Barış güçlerine mali anlamda en çok katkı sağlayan ilk on ülke ABD %27,89, Çin %15,21, Japonya %8,56, Almanya %6,09, İngiltere %5,79, Fransa %5,61, İtalya %3,30, Rusya Federasyonu %3,04, Kanada %2,73 ve Kore Cumhuriyeti %2,73'dir.[91]

---

89 UN Peacekeeping, "Troop and Police Contributors", *https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors*, e.t.: 26.11.2019.

90 Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 14.07.2010, s. 13, *https://undocs.org/S/2010/382*, e.t.: 24.11.2019.

91 UN Peacekeeping, "Funding", *https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded*, e.t.: 26.11.2019.

Barışı koruma operasyonlarının yaklaşık 3'te 1'inin maliyetini ABD üstlenmektedir. Son yıllarda ise ABD yönetimi üzerine düşen bu yükümlülüğü fazla bulmakta ve ödemeleri geciktirmektedir. ABD, ödemekte olduğu yükümlülüğün %25 oranına çekilmesini istemektedir. 2019 yılının Ekim ayında, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres yaptığı açıklamada, ödemeler konusunda ciddi sıkıntılar çektiklerini ve böyle giderse bir sonraki ay personel maaşlarını ödeyemeyeceklerini belirtmiştir.[92] BM'nin ödemeler dengesinde yaşadığı sıkıntı barış koruma operasyonlarının bütçesine de yansımıştır. BM barışı koruma operasyonlarının bütçesi her yıl gittikçe azaltılmakta olup 2018-2019 bütçesi 6.7 milyar dolarken 2019-2020 dönemi bütçesi 6.5 milyar dolara düşürülmüştür.[93]

3. Eğitim ve İletişim Sorunu

BM barış güçlerinin personel ve mali sıkıntılarının yanında eğitim ve iletişim sorunları da vardır. Barış gücüne katılım sağlayan personeller farklı ülkelerden geldikleri için eğitim düzeylerinde belirgin farklılıklar olmaktadır.

Eğitim sorununu aşabilmek amacıyla 2001 yılında BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü kurulmuş olup bunu DPO bünyesinde kurulan Askeri Eğitim Birimi izlemiştir. Bu kapsamda, DPO tarafından eğitim modülleri oluşturulmuş ve barış gücüne katkı sağlayacak ülkelerin personelinin bu eğitimden geçmeleri hedeflenmiştir.[94]

Barış gücü personelinin yaşadığı bir diğer önemli sorun da dil problemidir. Barış gücü personeli birbiri ile iletişim için genellikle İngilizce dilini kullanmaktadır. Ancak, barış koruma operasyonlarında görev yapan birçok personelin yabancı dil yeterliliği gereken düzeyde olmayıp bu durum da iletişim sıkıntılarına neden olmakta ve barışı koruma

---

92 CNN, UN warns that staff could go unpaid next month as member states fail to pay dues, *https://edition.cnn.com/2019/10/09/world/un-budget-crisis-scli-intl/index.html*, e.t.: 28.11.2019.

93 UN Peacekeeping, *Funding.*

94 Siret Hürsoy, "BM Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Sivil Katkıları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 61, No:1, s. 216.

faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Dil sorununun bir başka boyutu ise görev yapılan bölgedeki yerel halk ile yaşanan iletişim sorunudur. Barış güçlerinin başarısını yerel halk ile işbirliği önemli ölçüde etkilemektedir. Ancak yerel halk ile yaşanan iletişim sorunu bu işbirliğini zaman zaman sekteye uğratmaktadır.[95]

4. Kendini ve Sivilleri Korumada Yetersizlik ile Barış Gücü Personelinin Suç İşleme Sorunu

Barış güçlerinin muharip olmamaları ve prensip olarak meşru müdafaa dışında silah kullanmamaları kendini ve sivilleri korumada zafiyete düşmelerine neden olmaktadır. Birçok barış gücünün en temel amaçlarından biri de çatışmaların yaşandığı bölgede sivillerin can güvenliğini sağlamak ve insan onuruna aykırı muamelelere maruz kalmalarını önlemektir. Ancak, barış güçlerinin ilke olarak silah kullanmamaları kimi zaman kendisinden beklenen görevi yapmasına engel olmaktadır. Bunun en ciddi örneklerinden biri ise BM Koruma Gücü *(United Nations Protection Force/UNPRFOR)* Hollanda biriminin sorumluluğu altındaki bölgede, 1995'te Sırp Cumhuriyeti Ordusu tarafından sekiz binden fazla erkeğin bölge dışına çıkartılarak öldürülmesidir. Hollanda birlikleri, bu saldırıya sessiz kalmalarını kendilerine verilen görev gereği pasif kalmaları gerektiği gerekçesi ile savunmuştur. Tarihe Srebrenitsa katliamı olarak geçen bu olay, barış güçlerinin savaş suçları, soykırım ya da insanlığa karşı suçları önlemede yetersizliğini ortaya koymuştur.[96] Yaşanan bu acı tecrübeden sonra, barış güçlerinin görevlendirmeleri yapılırken yakın tehdit altındaki sivilleri koruma konusunda açıkça yetkilendirme yapılmaya başlanmış ve artan bir şekilde barış güçleri UNAMID barış

---

[95] Muzaffer Ercan Yılmaz, "Etnik Çatışmalar ve BM Barış Güçleri", *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 25, 2011, s. 103.

[96] Denk, *a.g.e.,* s. 306-308.

gücünde olduğu BM Antlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında görevlendirilmeye başlanmıştır.

Barış güçlerinin insanlığa karşı suçları önlemede yetersizliğinin yanında Mozambik, Bosna Hersek, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Haiti gibi ülkelerde bizzat kendilerinin de bazı suçları işlediği yönünde bir takım iddialar bulunmaktadır. BM barış gücü personelinin cinsel istismar ve sömürü gibi suçları işlediğine ilişkin en ciddi iddiaların olduğu barış güçlerinin başında 2014-2017 yılları arasında Haiti'de görev yapan MINUSTAH barış gücü gelmektedir. BM, Haiti'de görev yapan 100'den fazla Sri Lanka barış gücü askerinin 2004'ten 2007'ye kadar dokuz çocuğu cinsel istismara uğrattığını ve bu askerlerin ülkelerine geri gönderildiğini kabul etmektedir.[97] Ancak, istismar suçunu işleyen askerlerin cezalandırılması ile ilgili bir prosedür işletilmemiştir. Bu durum da, BM askerlerinin suç işlemesi durumunda nasıl cezalandırılacaklarına ilişkin pozitif uluslararası hukukta bir boşluğun olduğuna işaret etmektedir.[98]

---

[97] Elian Peltier, The New York Times, U.N. Peacekeepers in Haiti Said to Have Fathered Hundreds of Children, 18.12.2019, *nytimes.com/2019/12/18/world/americas/haiti-un-peacekeepers.html*, e.t.:18.12.2019.

[98] Denk, a.g.e., s. 307.

İKİNCİ BÖLÜM

DARFUR SORUNUNA AFRİKA BİRLİĞİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTLERİNİN MÜDAHİL OLMASI

I. DARFUR'A GENEL BAKIŞ

Darfur bölgesinde 17. ve 20. yüzyıllar arasında Darfur Sultanlığı hüküm sürmüştür. Bölge 1916 yılında İngiliz-Mısır Ortak Yönetimi altına girmiş, 1956 yılında Sudan'ın bağımsızlığını elde etmesinin ardından Sudan topraklarına katılmıştır.

Darfur bölgesi Sudan Devleti'nin batısında yer almakta olup yüz ölçümü yaklaşık 549.000 km²'dir. Darfur bölgesi Orta, Kuzey, Batı, Doğu ve Güney olmak üzere beş eyalete ayrılmıştır.[99] Darfur'un Kuzey bölgesi çoğunlukla çöllerle kaplıdır. Darfur Eyaletinin en kurak yeri Kuzey bölgesidir. Bu bölgenin başlıca geçim kaynağı deve yetiştiriciliği olup az da olsa tarım yapılmaktadır.[100] Yıllık düşen yağış miktarı 200 mm civarındadır. Orta bölüm ise yıllık 400 mm yağış almaktadır. Bu bölümde yaşayan insanlar tarımla uğraşmaktadır. Bu bölümde yetişen başlıca tarım ürünleri mısır, susam, bamya, soğan ve domates olup nispeten gelir değeri düşük ürünlerdir. Güney ve güneybatı bölgesi ise yıllık 450 mm civarında yağış almaktadır. Bu bölgede yer fıstığı, mango ve muz gibi gelir değeri yüksek tarım ürünleri yetiştirilmekte olup hayvancılıkla da uğraşılmaktadır.[101]

Darfur bölgesinde yüzden fazla kabile yaşamaktadır ancak bu kabileleri etnik temelde Arap olanlar ve Afrika kökenliler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Arap kökenli

---

[99] Mehmet Dalar, "Tarihsel ve Siyasal Boyutuyla Darfur: Çatışma, İnsani Kriz, Uluslararası Müdahale ve Barış Şansı", *Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi Yayınları*, 2013, s. 4.

[100] Robert O. Collins, *A History of Modern Sudan,* Cambridge University Press, New York, 2008, s. 3.

[101] Gerard Prunier, *Darfur, The Ambiguous Genocide,* Revised And Updated Edition, Cornell University Press, 2007, s. 4.

kabileler genellikle hayvancılıkla uğraşırken Afrika kökenliler tarımla uğraşmaktadırlar. Yakın tarihe kadar kabileler arasındaki etnik ayrım belirgin değildi ancak 2003 yılında başlayan iç savaşın ardından bu ayrım belirginleşmiş ve birçok konuda belirleyici rol oynamaya başlamıştır.[102]

Darfur'un Kuzey bölgesinde Arap kökenli kabileler ve Afrika kökenli kabileler birlikte yaşamaktadırlar. Bu bölgede yaşayan en büyük Afrika kökenli kabile Zagawa kabilesidir. Batı ve orta bölümünde ise büyük çoğunluğu Afrika kökenli kabileler olan Fur, Massalit, Daju ve Benti kabileleri vardır. Güney bölümde ise Kuzeyde olduğu gibi Arap ve Afrika kökenli kabileler birlikte yaşamaktadırlar. Darfur Sultanlığı hanedanı Afrika kökenli olan Fur kabilesine mensuptu. Darfur Sultanlığı'nın yıkılmasına kadar verimli araziler Afrika kökenlilere aitti. Darfur Sultanlığı'nın yıkılmasının ardından ise üstünlük Araplara geçti ve otlaklara onlar sahip olmaya başladılar. Ayrıca, Darfur Sultanlığı'nın yıkılmasının ardından bir yönetim boşluğu oluştu ve etkin bir yönetim sistemi kurulamadı. İngilizler diğer sömürgelerinde uyguladıkları dolaylı yönetim şeklinden bazı farkları olan kabilesel hiyerarşik yönetime dayalı "yerli yönetim" olarak adlandırılan mekanizmayı uygulamaya çalıştılar. Yönetimi Arap ve Afrikalı kabile şeflerine bıraktılar. İngilizler tarafından çıkarılan kanunlar ve kararnameler ile kabile şeflerinin yetkileri ve statüleri belirlendi. Bu yasalar ile kabile şeflerine yargılama yetkisi verildi. Yerli yönetim mekanizması yüzyıllardır iç içe yaşayan ve birbiriyle kaynaşmış halkları birbirinden ayırdı ve kabileler temelinde etnik kimlikleri ayrıştırdı. Zamanla kabileler arasında topraklar bölüştürülmüş ve İngilizler Darfur'u kabilelere göre bölgelere ayırmıştır.[103] İngilizlerin meydana getirdiği düzen, çoğunluğunu Arapların oluşturduğu göçebe toplum ile çoğunluğunu

[102] Flint Julie and De Waal Alex, *Darfur, A New History of A Long War*, Zed Books, New York, 2008, s. 4-5.

[103] Alex De Waal, "Who Are The Darfurians? Arab and African Identities, Violence and External Engagement", *African Affairs*, Vol.:104, No: 415, 2005, s. 192.

Afrikalıların oluşturduğu yerleşik düzene geçmiş kabileler arasında başlayacak çatışmalara zemin hazırlamıştır.

II. SORUNUN NEDENLERİ

Yukarıda değinildiği üzere Darfur'da çatışmaların çıkmasının ardında birçok neden yatmaktadır. Bunları sıralayacak olursak:

- Yağış miktarındaki azalmalar, toprağın bozulması ve artan çölleşme,
- Sudan Hükümeti tarafından izlenen yanlış politikalar, Darfur halkının ekonomik ve siyasi olarak marjinalleştirilmesi, geri bırakılması, Arap kökenli kabilelere karşı ayrımcılığa maruz bırakılması, Arap milliyetçiliğine dayalı baskıcı ve dayatmacı politikalar izlenmesi,
- Daha önce var olan yerel mekanizmaların yok olması ile kabileler arasında otlak ve su alanları nedeniyle ortaya çıkan kavgaların etnik çatışmaya dönüşmesi,
- Çad ve Sudan arasında yaşanan gerginliklerin ve çatışmaların bölgeyi olumsuz etkilemesi,
- Uzun yıllardır Güney Sudan'la yaşanan iç savaş nedeniyle bölgenin bu savaştan olumsuz etkilenmesi.

A. Darfur'un Sosyal, Ekonomik ve Coğrafi Yapısından Kaynaklanan Nedenler

Darfur bölgesinde değerli yer altı kaynakları bulunmamakta olup bölgenin denize de kıyısı yoktur. Bu açılardan, Darfur, Sudan Hükümeti nezdinde stratejik olarak önemli görülmemiştir. Darfur bölgesinde, insanların geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır.[104]

[104] Hasan Öztürk, "Darfur'daki İç Savaşı Anlamak", *Avrasya Etüdleri*, Cilt: 2, No:40, 2011, s. 127.

Bununla birlikte, Darfur'da yaşanan hızlı nüfus artışı da çatışmanın çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. 1956 yılında yapılan sayıma göre nüfus 1.080.000 kişi iken kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu 3 kişiydi. 1973 yılında nüfus 1.340.000 kişi olurken nüfus yoğunluğu km² başına 4 kişi olmuştur. 1983 yılında nüfus on yıl içerisinde yüzde 162 artarak 3.500.000 kişiye, yoğunluk ise yüzde 250 artarak 10 kişiye çıkmıştır. Darfur sorunun başladığı 2003 yılında ise nüfus 6.500.000 kişiye ulaşmış, nüfus yoğunluğu ise 18 kişiye çıkmıştır. 2008 yılında yapılan nüfus sayımına göre ise Darfur'un nüfusu 7.5 milyondur.[105]

Artan nüfusun yanında küresel ısınmanın etkisiyle verimli alanların ve otlakların azalması ya da bozulması, yağışların düzensizleşmesi ve azalması, hayvan sayısının artması ve göçebe hayvan sahiplerinin yerleşik halkın yaşadığı topraklara hayvanlarını otlatmak için gelmesi çeşitli sorunlara ve çatışmalara neden olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren bölgeye düşen yağış miktarı azalmıştır. Bölgede yapılan tarımın da yağmur sularına bağlı olmasından dolayı bölgede yetişen tarım ürünleri olumsuz etkilenmiş ve ciddi verim düşüşleri yaşanmıştır.[106]

Bölgede 1983-1984 yılları arasında ciddi bir kuraklık yaşanmıştır. Kuzey Darfur'a 1941-1980 yılları arasında ortalama 380 mm yağış düşmekte iken 1983 yılında bu rakam 83 mm'ye düşmüştür.[107] Çok ciddi kıtlığın yaşandığı bu dönemde uluslararası kuruluşların yaptığı gıda yardımları yetersiz kalmış, merkezi hükümetin de yeterli ilgiyi göstermemesi neticesinde bölge insanı hayatta kalma mücadelesi vermiş, bu dönemde kabileler arası çatışmalar yaşanmıştır.[108]

---

[105] *ibid*, s. 136.

[106] *ibid*, s. 135.

[107] Milliard Burr & Robert O. Collins, *Requiem for the Sudan: War, Draught, and Disaster Relief on the Nile,* Westview Press Inc., 1995, s. 20.'den aktaran Öztürk, 2011, s. 136-137.

[108] Öztürk, *a.g.m.*, s. 137.

Kuzey bölgesinde, 1946-1975 yılların arasında yıllık yağış ortalaması 272 mm iken bu rakam 1976-2005 yılları arasında 178 mm'ye düşmüştür. Aynı yıllar arasında Batı Darfur'da yıllık ortalama yağış 564 mm'den 427 mm'ye, Güney Darfur'da ise 448 mm'den 376 mm'ye düşmüştür. Son 30 yılda yağışlar Kuzey'de %32, Batı'da %24, Güney'de ise %16 oranında azalmıştır.[109]

B. Sudan Hükümeti'nin Yanlış Politikaları

1956 yılında bağımsızlığını elde eden Sudan'ın bir parçası olan Darfur, Sudan hükümetlerinin ekonomik kalkınmasını ve gelişmesini ihmal ettiği, daha çok askeri yöntemlerle komşu ülkelerin işgalinden ve etkisinden korumaya çalıştığı topraklar haline gelmiştir.[110]

Sudan'ın bağımsızlığını kazanması ve Darfur'un yeni kurulan Sudan Devleti'nin bir parçası haline gelmesinin ardından, her ne kadar yerel yönetim mekanizmaları oluşturulsa da, merkezi iktidar, yönetimi Darfur halkı ile paylaşmamıştır. Darfur, Sudan Hükümetleri tarafından sürekli ihmal edilen bir yer haline gelmiştir. Darfur'a yapılan yatırımlar çok kısıtlı kalmış, bölgedeki alt yapı çalışmaları çok yetersiz olduğu gibi eğitim ve sağlık hizmetlerinde de bölge çok geride kalmıştır. Bu durumu, uzun yıllar boyunca Güney Sudan'la yaşanan iç savaş da olumsuz etkilemiştir.[111]

Darfur'un yer altı kaynaklarının bulunmaması da Darfur'un ihmal edilmesinde önem arzetmektedir. Darfur'da yaşayan insanlar geçimini büyük çoğunlukla tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Tarımla daha çok Afrika kökenliler uğraşırken Arap kökenliler hayvancılıkla uğraşmaktadır. Darfur'da bulunan kabileler arasında otlak, tarım

---

[109] Birleşmiş Milletler, "BM Çevre Programı Sudan Raporu", 2007, *http://postconflict.unep.ch/publications/UNEP_Sudan.pdf*, e.t.: 10.06.2017.

[110] Öztürk, *a.g.m.*, s. 137.

[111] Collins, *a.g.e.*, s. 4-6.

alanı ve suların paylaşılamaması sebebiyle yüzyıllar boyunca çeşitli anlaşmazlıklar çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklar, yalnızca etnik kökeni farklı olan kabileler arasında değil, aynı zamanda aynı kökenden gelen kabileler arasında da yaşanmaktadır. Darfur'un Sudan Devleti'ne katılmasından önce, Darfur halkı uzun yüzyıllardan beri kendi yönetimlerini kendileri tayin ettiklerinden Darfur'da oturmuş bir bürokrasi ve yönetim vardı. Ayrıca, kendi toplumlarına özgü geleneksel hukuk kurallarına sahiptiler. Kabileler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar *"ajaweed/muatamaat al sulh"* denilen kabile ileri gelenlerinin toplantılarında görüşülüyor ve büyük çoğunlukla sorunlara çözüm bulunuyordu. Bu toplantılarda, toplumda sözü geçen ve etkili olan kanaat önderleri, otlaklar, tarım arazileri ve su kuyuları nedeniyle yaşanan anlaşmazlıkları barışçıl şekilde çözüyorlardı. Ancak, bu mekanizmanın ve geleneksel hukuk normlarının yok olması ve geçerliliğini yitirmesi, çatışmaların zamanla hem sayı hem de şiddet yönünden büyümesine neden oldu. 1990'lara gelindiğinde Darfur'da ciddi boyutta su ve gıda kıtlığı yaşanmakla birlikte, aşırı şekilde silah bolluğu yaşanıyordu.[112]

Darfur bölgesinde hayvancılık 1970'li yıllarda gelişmiş ve hayvan sayısında ciddi artışlar olmuştur. Bunun nedeni, komşu ülkelerden, özellikle Arap yarımadasında bulunan ülkelerden ciddi şekilde kırmızı et talebinin olması ve buna bağlı olarak da Sudan Hükümeti'nin hayvancılık politikalarına önem vermesi, hayvan sağlığı bakımından önleyici tedbirler uygulanmaya başlaması ve hayvancılığı desteklemesidir.[113] Bunun neticesinde ise mera ve otlak alanlara olan ihtiyaç daha da artmıştır. Bu ihtiyacı karşılayacak yeterli otlaklar bulunmadığından dolayı hayvan sahibi olan kabileler tarımla uğraşan halkın arazilerine girmeye başlamış ve bu da büyük sorunlara neden olmuş daha

[112] *ibid.*

[113] *ibid*, s. 135.

sonra kabileler arasında silahlı çatışmalar baş göstermiştir.[114] Sudan Hükümetleri Darfur'da yaşanan sorunlara çözüm üretemediği veya bu sorunları ihmal ettiği gibi yaşanan uyuşmazlıklarda Arap kökenli kabileleri desteklemiştir. Darfur bölgesinde yaşayan yerli halkın ikinci sınıf muamele görmesi, haksızlığa uğratılmaları ve kendilerini güvensiz hissetmeleri sorununun bir diğer nedenidir.[115]

1989 yılında yapılan İslam temelli askeri darbeden sonra göreve başlayan hükümet, Darfur bölgesinde Arap kültürü ve dili temelinde İslamlaştırma politikası izledi. Ancak Sudan nüfusunun yarısından fazlası Afrika kökenli olup Arap değildi. Bu politikalar nedeniyle, 26 Şubat 2003 tarihinde Darfur Özgürlük Cephesi olarak adlandıran daha sonra adını Sudan Kurtuluş Hareketi/Ordusu (SLM/A) şeklinde değiştirecek isyancı grup Batı Darfur'da bulunan Gulu şehrini ele geçirdi. Söz konusu hareket Sudan Hükümeti'ni ırkçılık temelinde ayrım yapmakla, Afrika kökenli halkı dışlamakla ve sömürmekle suçluyordu.[116]

SLM/A'ya iç savaşta daha sonra Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) isyancı grubu da dahil oldu. İsyancı grupların saldırıları çok şiddetliydi. 26 Şubat 2003 tarihinde isyancılar ordu birliğine saldırdılar ve 250 Sudan askerini öldürdüler. 2003 Mayıs ayındaki saldırılarda ise 250 Sudan askeri öldürülmüştür. Sudan ordusunun bu saldırılar karşısında yetersiz kalması üzerine Sudan Hükümeti Cancavid adı verilen Arap kabilelerinden oluşan grupları silahlandırmayı hızlandırdı.[117] Cancavid çeteleri Araplardan oluşmuşsa da bütün Araplar bu çeteleri desteklememiştir. Cancavid adı verilen silahlı birlikler, Sudan Hükümeti'nin desteğiyle isyancı gruplara karşı kullanılan ve aynı zamanda Afrikalı yerel

---

[114] Tirab Abbkar Tirab, "Tarihi ve Toplumsal Bakış Açısıyla Darfur Sorunu", *Eurasian House,* Dosya No:2, 2016, s. 10.

[115] ibid, s. 13.

[116] Collins, *a.g.e.*, s. 7-10.

[117] *ibid*, s. 9.

halka saldıran gruplardır. BM'nin Darfur'da işlenen suçları araştırma raporunda da belirtildiği üzere Cancavidler Sudan Devleti tarafından askeri ve finansal anlamda desteklenmekteydi. Ancak, düzensiz olan ve kural tanımayan bu güçler, 2003-2008 yılları arasında yerel halka karşı birçok insanlık suçu işlemiştir.[118] Cancavidler saldırdıkları şehirlerde erkekleri öldürmüş, kadınlara tecavüz etmiş, çocukları kaçırmış, mallara el koymuş ve yağmalamış, evleri yakmış ve insanlığa karşı birçok suç işlemişlerdir. Bu esnada, Sudan ordusu da şehirleri havadan bombalamıştır. 2003 yılında olayların başlamasından bir yıl sonra Şubat 2004'te 30 bin insan hayatını kaybetmiş, bir milyon insan yer değiştirmiş, 200 bin insan da mülteci konumuna düşmüştür.[119] ABD İnsani İşler Genel Sekreter Yardımcısı John Holmes basına verdiği demeçte, 2008 yılında kadar Darfur'da yaşanan çatışmalardan dolayı açlık ve savaş nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısının yaklaşık olarak 300.000 olduğunu açıklamıştır.[120] Bununla birlikte, şu ana BM'den resmi olarak Darfur'da hayatını kaybedenlerle ilgili net bir sayı açıklanmamıştır.

C. Çad ile Yaşanan Sorunlar

Darfur bölgesi her ne kadar Sudan toprakları içerisinde yer alsa da sanılanın aksine Nil nehri havzasında değil Çad gölü havzasında yer almaktadır. Ayrıca, Darfur'un doğusunda bulunan Marra Dağları da bölgeyi Nil havzasından ayırmaktadır. Bölgede yaşayan kabileler de iç içe yaşamaktadırlar. Aynı kabileye mensup ailelerin bir kısmı Çad'da bir kısmı da Darfur'da yaşayabilmektedir. Bu nedenle Çad Hükümetleri Darfur'u ele geçirebilmek için Sudan'la silahlı mücadeleye girişmiştir. Sudan ise Çad ile Libya arasındaki gerginliği fırsata çevirerek 1980'li yıllarda Libya ordusunun Darfur bölgesinde konuşlanmasına izin vermiştir. Libya ordusu Darfur'da yüksek miktarda askeri yığınak

---

[118] Dalar, *a.g.m.*, s. 11.

[119] Collins, *a.g.e.*, s. 11,12.

[120] Reuters, "U.N. says Darfur dead may be 300,000 as Sudan denies", 22.04.2008, *https://www.reuters.com/article/us-sudan-darfur-un/u-n-says-darfur-dead-may-be-300000-as-sudan-denies-idUSN2230854320080422*, e.t.: 12.11.2019.

yapmıştır. Ancak zamanla bu silahların yerel halkın eline geçmesiyle bölgede aşırı bir silahlanma olmuştur.[121] Darfur'da yaşanan bu durum bölgeyi istikrarsızlaştırmıştır. Ayrıca Çad'ın doğusunda bulunan isyancı grupların başlattığı ayaklanma neticesinde çıkan Çad iç savaşı da bu bölgeye komşu olması nedeniyle Darfur'u olumsuz etkilemiştir.[122]

D. Güney Sudan Sorunu

1956 yılında kurulan Sudan Devleti'nin Arapların egemenliğinde olacağını ve kendilerinin de göz ardı edilip dışlanacağını düşünen Güney Sudan halkının 1955 yılında başlattıkları silahlı mücadele 50 yıla yakın devam etmiştir. Bu dönemde, Sudan Hükümetleri tarafından çoğunluğunu Animist ve Hristiyan Afrikalıların oluşturduğu Güney Sudan halkına etnik ayrımcılık ve sosyal baskı politikaları uygulanmıştır. 7 Ocak 2005 tarihinde imzalanan antlaşma kapsamında, 2011 yılı Ocak ayında bölgede referandum yapılmış ve bunun sonucunda 9 Temmuz 2011 tarihinde Güney Sudan bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak, ülke bağımsızlığını kazanmasının ardından iç savaşa sürüklenmiştir.[123]

Bu çatışmalarda Güney Sudanlı askeri grupların, kuzeylerinde yer alan Darfur bölgesini de kullanmak istemeleri üzerine 1987 yılında Sudan Hükümeti Güney Sudanlı isyancı güçlerin Darfur'a sızmalarını engellemek için Bakara olarak adlandırılan Arap kabilelerinden oluşan bir güç kurmuştur. Ancak, Arap kabileleri bu silahları bölgede daha fazla hak elde etmek ve üstünlük sağlamak amacıyla Afrika kökenli kabilelere karşı

---

[121] Prunier, *a.g.e.*, s. 63-64.

[122] Öztürk, *a.g.m.*, s. 138.

[123] T.C. Dışişleri Bakanlığı, *http://www.mfa.gov.tr/guney-sudan_in-siyasi-gorunumu.tr.mfa*, e.t.: 22.11.2019

kullanmışlardır. Ayrıca, Sudan Hükümeti daha sonra da Cancavid denilen bu çetelere silah ve mühimmat sağlayarak insanlık suçlarının işlenmesine ortak olmuştur.[124]

Bununla birlikte, Güney Sudan halkının giriştiği bu mücadele, Sudan Hükümeti tarafından benzer muamelelere maruz kalan Darfur halkını da isyana yöneltmiştir. Sudan'ın var olan kısıtlı kaynaklarının adil olarak dağıtılması ve ülke içi hasıladan daha fazla pay alabilmek için, Güney Sudan gibi kendilerinin de ihmal edildiğini düşünen Darfur halkı, Sudan Hükümeti'ne karşı silahlı mücadeleye girişmiştir.[125]

III. AFRİKA BİRLİĞİ VE DARFUR SORUNU

A. Afrika Birliği'nin (AfB) Kuvvet Kullanımı

İkinci Dünya savaşı sonrasında bağımsızlıklarını ve egemenliklerini kazanan Afrika kıtasında yer alan ülkeler, sömürgecilik karşıtı ilkeler temelinde 1963 yılında AfB Örgütü'nü kurmuşlardır. AfB Örgütü, kıtada meydana gelen savaşlar, iç karışıklıklar, soykırımlar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve salgın hastalıklar gibi olumsuzluklara yeteri ölçüde cevap verememiş olup, bunun üzerine, üye ülkelerin katılımıyla AfB'ye dönüşmüştür.

AfB'nin amaçları Kurucu Andlaşma'nın 3. maddesinde 14 bend halinde sayılmıştır. Bu kapsamda, AfB'nin hedefleri, kıtadaki siyasi ve sosyo-ekonomik entegrasyonunu hızlandırmak, Afrika ülkeleri ve Afrika halkları arasında daha fazla birlik ve beraberlik sağlamak, demokratik ilkeleri ve kurumları teşvik etmek, halkın katılımı ve iyi yönetişim

[124] Dalar, *a.g.m.,* s. 10.

[125] Enver Arpa, "Sudan ve Darfur Sorunu", *Avrasya Etüdleri*, Cilt: 2, No: 40, 2011, s. 109.

desteklemek, ekonomik, sosyal ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek ve bunun yanı sıra Afrika ekonomilerinin entegrasyonunu sağlamak olarak belirlenmiştir.[126]

Bununla birlikte, AfB'nin amaçlarından güvenlik ve insan hakları ile ilgili olanları aşağıda yer almaktadır.[127]

> "(…)
>
> (b) Birliğe üye devletlerin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunmak,
>
> (…)
>
> (e) BM Antlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni dikkate alarak uluslararası işbirliğini teşvik etmek,
>
> (f) Kıtada barış, güvenlik ve istikrarı teşvik etmek ve ilerletmek,
>
> (…)
>
> (h) İnsan ve halkların haklarını "Afrika İnsan Ve Halkların Hakları Sözleşmesi" ve ilgili diğer insan hakları düzenlemeleri çerçevesinde geliştirmek ve korumak, İnsan ve halkların haklarını bu doğrultuda geliştirmek ve korumak."

AfB, kıtada karşılaşılan sorunlara kendi çözüm bulmak istemekte ve bunu "Afrika sorunlarına Afrika çözümleri" ilkesi çerçevesinde savunmaktadır.

---

[126] AfB Kurucu Antlaşması, m. 3, Constitutive Act Of The African Union, 11.07.200, 2158 UNTS 3, No. 37733, *https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf*, e.t.: 22.11.2019

[127] *ibid,* m. 3.

AfB Kurucu Andlaşması'nın 4. maddesinde ise Birliğin temel ilkeleri belirlenmiştir. Bu ilkelerden, güvenlik ve güç kullanımı ile ilgili olanları aşağıda belirtilmiştir.[128]

"(…)

(f) Üyeler arasında güç kullanma ya da güç kullanma tehdidi yasağı,

(g) Birliğe üye devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmaması,

(h) Asamble'nin; savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar gibi ağır şartlar bakımından aldığı bir karara istinaden Birliğin Üye Devletlere uygun olarak müdahale etme hakkı,

(…)

(j) Barışı ve güvenliği sağlamak amacıyla üye devletlerin Birlikten müdahale talebinde bulunma hakkı."

Yukarıda yer alan Kurucu Andlaşma'nın 4. maddesi hükümlerinden anlaşılacağı üzere, üye devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışması yasaklanmış ve ayrıca kuvvet kullanma yasağı da temel ilke olarak benimsenmiştir. Ancak, anılan ilkelerin yanında, Kurucu Andlaşma'nın 4 (h) maddesi uyarınca, AfB'ye üye Devlet ve Hükümet Başkanları Asamblesi'nin alacağı karar ile savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar gibi ağır şartların oluştuğu durumlarda, müdahale etme hakkı tanınmıştır. Ancak, bu müdahale, savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar gibi ağır şartların ortaya çıkmasına bağlanmıştır. Bununla birlikte, 1 Ekim 2019 itibariyle 55 üye ülkeden 50'si tarafından imzalanmış fakat 30'u tarafından iç hukukunda onaylanmış "AfB Kurucu

[128] *ibid,* m. 4.

Andlaşması'nın Değiştirilmesine Dair Protokol"[129] ile AfB Kurucu Andlaşması'nın 4 (h) maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi tasarlanmıştır.[130]

> "(h) Asamble'nin; savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar gibi ağır şartlar bakımından aldığı bir karara istinaden Birliğin Üye Devletlere uygun olarak müdahale etme hakkı ve bunun yanı sıra Barış ve Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Birliğin üye Devletin barış ve istikrarını sağlamak için meşru düzene ciddi tehdit durumunda müdahale etme hakkı."

Yukarıda yer alan Ek Protokol maddesinden anlaşılacağı üzere, Birliğe, meşru düzene ciddi bir tehdidin oluşması durumunda da müdahale yetkisi tanınmaktadır. Meşru düzene ciddi tehdidin neler olduğu ise protokol metninde tanımlanmamış olup, bu konuda Birliğe geniş takdir hakkı verilmektedir.

Bununla birlikte, Kurucu Andlaşma'nın 4 (j) maddesi, üye devletlerin rıza gösterdikleri durumlarda müdahaleyi öngörmektedir. Bu madde kapsamında, barışı ve güvenliği sağlamak amacıyla üye devletlerin Birlikten müdahale talebinde bulunma hakkı bulunmaktadır. AfB, şu ana kadar 4 (h) maddesi kapsamında herhangi bir müdahalede bulunmamakla birlikte, 4 (j) maddesi kapsamında müdahalelerde bulunmuştur. Sudan'ın Darfur bölgesinde konuşlanan AMIS Misyonu da bunlardan biridir.[131]

Öte yandan, BM Antlaşması'nın 2/7. maddesine göre; BM herhangi bir devletin iç yetki alanına giren durumlarda müdahalede bulunamaz ve üye devletleri de bu kapsamda çözüme ulaşmayı zorlayamaz. Ancak, karışmama ilkesi olarak da adlandırılan bu

---

[129] Ek Protokol üye devletlerin üçte ikisi tarafından iç hukuklarında onaylandıktan sonra yürürlüğe girecek ve üye devletleri bağlayıcı hale gelecektir.

[130] Afrika Birliği, "Protocol on Amendments to the Constitutive Act of African Union", 11.07.2003, *https://au.int/sites/default/files/treaties/35423-treaty-0025_-_protocol_on_the_amendments_to_the_constitutive_act_of_the_african_union_e.pdf*, e.t.: 01.10.2019

[131] Berat Lale Akkutay, "AfB'nin Askeri Önlemlere Başvurma Hakkı", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, 2016, s. 24.

durumun istisnası olarak, 2/7. nolu maddede belirtildiği üzere, VII. Bölüm zorlayıcı önlemler çerçevesinde BM'nin müdahale hakkı bulunmaktadır. BM Antlaşması'nda kuvvet kullanma tekeli Güvenlik Konseyi'ne tanınmış bir yetki olup, bu yetki münhasır bir yetkidir.[132]

AfB Kurucu Andlaşması'nın 4 (g) maddesinde, Birliğe üye devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmaması temel ilke olarak belirlenmiş olsa da, 4 (h) maddesi ile, Asamble'nin savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar gibi ağır şartlar bakımından aldığı bir karara istinaden Birliğe, üye devletlere müdahale etme hakkı tanınmıştır.

Kurucu Antlaşmanın 4 (h) maddesi kapsamında Birliğe müdahale hakkının tanınması, BM'nin VII. Bölüm kapsamındaki zorlama önlemlerine benzetilmektedir. Kurucu Andlaşma'nın 4 (h) maddesinde, BM'den izin alınması halinde böyle bir yetkinin kullanılabileceğine ilişkin bir ifade yer almamaktadır. Bunun, Kurucu Andlaşma'yı hazırlayan Birlik üyesi ülkeler tarafından özellikle mi yapıldığına ilişkin bir veri elde olmamasına karşın, kıtada uzun süren savaşlar, soykırımlar ve insanlığa karşı işlenen suçlar karşısında BM'nin yeterli aksiyonu gösterememiş olmasının rol oynadığı da ileri sürülmüştür. Her ne kadar, AfB Kurucu Andlaşması'nda böyle bir iznin alınması yönünde bir ifade bulunmasa da, BM Antlaşması'nın 103. maddesi ile, herhangi bir uluslararası anlaşma hükümlerinin BM Antlaşması ile çatışması halinde BM Antlaşması hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda, her ne kadar AfB Kurucu Antlaşması'nda BM Güvenlik Konseyi'nden izin alınmasına ilişkin bir hüküm yer almasa da, Birliğin BM'den izinsiz böyle bir harekata girişmesi, harekatın meşruluğunu tartışmalı hale getirecektir. Ayrıca, Birliğin böyle bir müdahalede, birçok harekatta olduğu üzere BM'nin gelişmiş ülkelerinin finansal ve askeri desteğine ihtiyacı vardır. Bu kapsamda, AfB hem uluslararası hukuk hem de sosyo-ekonomik gerçeklikler nedeniyle

[132] Denk, *a.g.e.*, s. 228, 254.

tek taraflı olarak BM'den bağımsız hareket ederek askeri önlemlere başvuramayacaktır.[133]

Bununla birlikte, BM Antlaşması'nın VIII. Bölümünde Bölgesel Anlaşmalar düzenlenmiştir. BM Antlaşması'nın 52/1. maddesinde yer aldığı üzere uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin bölgesel anlaşmalar yapılabilir ve bölgesel kuruluşlar oluşturulabilir. Bu anlaşma ve kuruluşların BM'nin amaç ve ilkeleri ile çatışmaması gerekir. BM Antlaşması'nın 52/2. maddesine göre bu kapsamda oluşturulmuş kuruluşlar, bölgesel sorunları çözüme kavuşturma adına konu Güvenlik Konseyi'ne intikal etmeden önce gerekli çabayı göstereceklerdir. Antlaşmanın 52/3. maddesine göre ise bölgesel uyuşmazlıkların bu tür bölgesel kuruluşlar aracılığı ile çözüme kavuşturulmasını Güvenlik Konseyi'nin destekleyeceği belirtilmektedir. Antlaşmanın 53/1. maddesinde ise gerekli durumlarda Güvenlik Konseyi'nin kendi münhasır yetkisi altında bulunan VII. Bölüm zorlayıcı tedbirleri uygulaması bakımından bölgesel kuruluşlardan faydalanacağı hüküm altına alınmıştır. Bunun yanı sıra, Güvenlik Konseyi'nden izin almaksızın herhangi bir bölgesel anlaşmaya dayanarak hiçbir bölgesel kuruluş tarafından herhangi bir zorlama eylemine girişilemeyeceği belirlenmiştir. Antlaşmanın 54. maddesine göre ise bölgesel kuruluşların, uluslararası güvenliğin korunması amacıyla atacağı adımlardan ve başlatacağı eylemlerden Güvenlik Konseyi'ni bilgilendirmesi gerekmektedir.[134]

BM Antlaşması'nın yukarıda yer alan maddelerinden anlaşılacağı üzere, BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiğine ya da bozulduğuna karar verdiğinde, BM Antlaşması VII. Bölüm çerçevesinde zorlama tedbirlerini uygulayabileceği gibi

---

[133] Akkutay, *a.g.m.,* s. 27.

[134] BM Antlaşması, 24.10.1945, m. 52-53-54, *https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf*, e.t.: 20.10.2019.

Antlaşmanın VIII. Bölümü çerçevesinde bölgesel örgütleri de zorlama tedbirlerin uygulanması konusunda yetkilendirebilir.[135]

Bu kapsamda, AfB'nin Birliğe üye bir devlete müdahalesi, ya müdahale edilen devletin rızasına ya da BM Antlaşması'nın VIII. Bölümü kapsamında Güvenlik Konseyi'nin izni ile mümkün olabilmektedir.

B. AfB Barış Operasyonları ve Darfur'da AfB Misyonu (AMIS)

1. AfB'nin Barış Operasyonları

AfB'nin organlarından olan AfB Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kuruluşuna ilişkin hazırlanan Protokol'ün 13. maddesinde Kurucu Andlaşma'nın 4 (h) ve (j) maddeleri uyarınca Konseye yüklenen sorumlulukların yerine getirilebilmesi ve barışa destek misyonlarının oluşturulması amacıyla Afrika Müdahale Gücü'nün kurulması öngörülmüştür. Afrika Müdahale Gücü her an göreve hazır halde sivil ve askerlerden oluşmaktadır. Oluşturulan bu güç, aşağıda yer alan durumlarda görev almakta veya alması öngörülmektedir.

- "Üye devletlerin talebi üzerine Kurucu Andlaşma'nın 4 (j) maddesi uyarınca müdahalede bulunma,
- AfB Andlaşması'nın 4 (h) maddesi uyarınca, barış ve güvenliğin tekrar oluşturulmasına ilişkin Asamble kararı ile müdahalede bulunma,
- Ülkeler arası çatışma, iç savaş ve doğal afet durumlarında sivillere yardım etme,
- Barışa destek misyonları ile izleme misyonları kapsamında görev yapma,

[135] Akkutay, *a.g.m.*, s. 26.

- Çatışma sonrası çatışma yaşanan bölgede yeniden istikrarın sağlanması adına barışın inşasını sağlama."[136]

AfB, Kurucu Andlaşma'nın kendisine verdiği yetkiler çerçevesinde, ilgili ülkelerin rızasını alarak ve BM ile yakın temas halinde kuruluşundan itibaren çeşitli barış operasyonlarını gerçekleştirmiştir. AfB'nin kuruluşundan bu yana kendi başına sekiz barış operasyonu düzenlemiştir. Bunlar, Burundi (AMIB), Orta Afrika Cumhuriyeti (MISCA), Komor Adaları (AMISEC), Mali (AFISMA), Somali (AMISOM), ve Sudan'da (AMIS I ve II) gerçekleştirilen operasyonlardır.[137]

2. Darfur'da AfB Misyonu (AMIS)

Darfur sorunu ile ilgili olarak Sudan Hükümeti uluslararası toplum tarafından sert söylemlerle eleştirilse de soruna karşı uzunca bir zaman tam anlamıyla harekete geçilmedi.[138] Soruna aktif olarak müdahale etme konusundaki politik isteksizlik ve kararsızlık, sivillere ve insani yardım çalışanlarına yönelik sürekli ve yaygın saldırıların uzunca bir süre devam etmesine neden olmuştur. Batılı devletlerin çoğu, güçlü katılımlarını kısıtlayan bir dizi diplomatik, bürokratik ve politik engelden bahsederek soruna aktif olarak müdahale edemediklerini kabul etmişlerdir.[139]

Darfur'da yaşanan trajediye aktif olarak müdahale etmek için gerekli kararlılığın ve konsensusun bulunmaması nedeniyle birçok batılı devlet "Afrika Sorunu için Afrika

---

[136] Soner Arslan ve Mehmet Karagül, "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* Cilt: 10, Sayı:19, 2014, s. 80.

[137] Cedric De Coning, Africa and UN Peace Operations: Implications for the Future Role of Regional Organisations. In: de Coning C., Peter M. (eds) United Nations Peace Operations in a Changing Global Order. Palgrave Macmillan, Cham, 2019, s. 214.

[138] Abiodun Oluwadare, "Darfur: A Complicated Peace Process?" *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, Vol.:3, No:1, 2011, s. 188.

[139] Saka Luqman & Omede A.J, "From AMIS to UNAMID: The African Union, the United Nations and the Challenges of Sustainable Peace in Darfur, Sudan", *Canadian Social Science*, Vol.:8, No:1, 2012, s. 63.

Çözümü" sloganını destekler biçimde, Darfur'daki trajediye AfB'nin çözüm üretmesini beklemiştir.[140]

2004 yılında yeniden yapılanan AfB, Darfur krizinin yönetiminde en önemli uluslararası aktörlerden biri olmuştur. Hem Etiyopya Addis Ababa'da, hem de daha sonra Nijerya Abuja'da siyasi müzakerelerin başlatılması için girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca, ateşkes komisyonunun kurulması, ateşkes izleme gücü ve Sudan'daki AfB Misyonu'nun (AMIS) oluşturulmasını sağlamıştır.

AfB Kurucu Andlaşması'nın 4 (h) maddesi, savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçların işlendiğinin tespit edilmesi durumunda Devlet ve Hükümet Başkanları Asamblesi'nin kararı ile üye devlete müdahale hakkı tanımıştır. Ancak, Darfur'da yaşanan trajediye, AfB Kurucu Andlaşması'nın 4 (h) maddesi kapsamında değil üye devletin talebi üzerine müdahaleyi düzenleyen 4 (j) maddesi kapsamında müdahale edilmiştir. Kurucu Andlaşma'nın 4 (j) maddesine göre barışı ve güvenliği sağlamak amacıyla üye devletlerin Birlikten müdahale talebinde bulunma hakkı bulunmaktadır. Bu kapsamda, uluslararası toplumun ve Batılı devletlerin baskısı ile sıkışan Sudan yönetiminin BM çerçevesinde oluşturulacak bir barış gücü misyonundan kaçınmak amacıyla AfB Barış Gücü Misyonunun oluşturulmasına rıza göstermiştir.[141]

Bu kapsamda, Çad N'djamena'da 8 Nisan 2004 tarihinde çatışan tarafların imzalamış oldukları İnsani Ateşkes Anlaşmasının gözetimi ve uygulanmasını izlemek amacıyla AfB ile Sudan Hükümeti arasında 28 Mayıs 2004 tarihli "Ateşkesi İzleme Komisyonunun Oluşturulması ve Gözlemcilerin Darfur'a Yerleştirilmesi" başlıklı anlaşma

---

[140] Sally Chin & Jonathan Morgenstein, "No Power to Protect: The African Union Mission in Sudan", *Refugees International Report*, 2005, s. I, *https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/5D99275B2837A346492570B5000C6030-ri-sdn-9nov.pdf*, e.t.: 22.11.2019.

[141] Akkutay, *a.g.m.*, s. 24.

imzalanmıştır. Bunun ardından, 4 Haziran 2004 tarihinde ise, AfB ve Sudan Hükümeti arasında Darfur'da görev yapacak misyonun statüsü ile ilgili bir anlaşma daha imzalanmıştır. Bu çerçevede, Ateşkesi İzleme Komisyonu, 9 Haziran 2004 tarihinde Kuzey Darfur'un başkenti El-Fasher'de göreve başlamıştır. Göreve başlayan AMIS I Misyonu ilk olarak ateşkes anlaşmasının uygulanmasını izleyen 60 gözlemci ve onları koruyan donanımlı 300 silahlı birlikten oluşuyordu.[142]

AfB tarafından oluşturulan AMIS gücü 2004 yılının Haziran ayında göreve başlasa da etkin ve etkili çalışacak araç ve imkanlardan yoksundu. Bu nedenle, Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından 20 Ekim 2004 tarihinde, AMIS I'i daha etkin kılacak şekilde AMIS II misyonun oluşturulmasına ve bu kapsamda 2.341 askeri personel, 450 askeri gözlemci, 815 sivil polis ve 26 sivil personelin görevlendirilmesi karar verilmiştir. AMIS II aşağıdaki şekilde yetkilendirilmiştir:

- N'djamena İnsani Ateşkes Anlaşmasının uygulanmasının izlenmesi,
- Güven inşası sürecine yardımcı olma,
- İnsani yardımın sağlanması ve yerinden edilmiş insanların tekrar evlerine kavuşabilmeleri için gerekli güvenlik ortamının sağlanmasına katkıda bulunma,
- Darfur'daki genel güvenlik ortamının iyileştirilmesine katkı sağlama.[143]

AMIS II'nin yukarıda yer alan görev tanımı, Sudan Hükümeti'nin N'djamena İnsani Ateşkes Anlaşması hükümlerine riayet edeceği ve Darfur'daki sivil halkı koruyacağı varsayımı ile yapılmış olmasına rağmen bu varsayımlar gerçeğe dönüşmemiştir.[144]

---

[142] Seth Appiah-Mensah, "AU's Critical Assignment In Darfur", *African Security Review,* Vol.:14, No:2, 2005, p. 8.

[143] *ibid*, s. 9-12.

[144] *ibid.*

AMIS II misyonu, her ne kadar AMIS I'e göre genişletilmiş olsa da, yaklaşık Fransa kadar büyüklükteki bir alanı toplam 3,320 personel ile korumak ve gözetlemek mümkün değildi. Misyon için ayrılan fon yetersizdi. Bunun yanında, AMIS personeli Darfur'da görev yapacak kadar eğitime sahip değildi. Ayrıca, misyon operasyonel kapasite, lojistik ve planlama gibi temel alanlarda yetersizdi. Bununla birlikte, çatışmanın tarafları, imzaladıkları ateşkes anlaşmasına uymadıklarından, misyonun izleyeceği ve gözlemleyeceği bir ateşkes halinin de bulunmaması, başarısızlıkta önemli etkenlerden biridir.[145]

Nihai olarak, AfB'nin Darfur krizine müdahale etmesi, Darfur'da yaşayan siviller için yetersiz bir katkı sağlamıştır. Başlangıçta, Darfur'da yaşanan krize çözüm bulma konusunda, uluslararası güçlerin anlaşamamaları neticesinde AfB büyük bir boşluğu doldurarak soruna müdahale etmiştir. Ancak, AfB soruna müdahale ederken yeterli kapasite, kaynak ve siyasi iradeye sahip olmadığından krizi çözme konusunda yetersiz kalmıştır. Bir başka ifadeyle, AfB Misyonu giderek kötüleşen güvenlik sorununu iyileştirme yeteneğinden önemli ölçüde yoksun olduğundan hedeflenen başarıya ulaşamamıştır.[146]

IV. DARFUR'DA BARIŞ SÜRECİ

Afrika ülkelerinin Darfur krizine çözüm bulma çabaları 2003 yılında başlamıştır. Bu çözüm bulma sürecinin ilki, Çad Cumhurbaşkanı Başkanı Idress Derby liderliğindeki Abeche arabuluculuğu idi. Bu çabalar sonucunda 3 Eylül 2003 tarihinde Abeche ateşkes anlaşması imzalandı. Taraflar; ateşkes, düzensiz silahlı grupların kontrolü, savaş

---

[145] Theo Neethling, "Regional Agency And Hybridisation In Africanpeacekeeping: Revisiting The Cases Of Amisand Unamid In Sudan", *Ante Portas - Security Issues in Sub-Saharan Africa,* Vol.: 2, No:9, 2017, s. 18-19.

[146] Luqman & Omede A.J, *a.g.m.*, s. 63; International Crisis Group, "To Save Darfur", *International Crisis Group Africa Report*, No. 105, 2006, s. 14, *https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/105-to-save-darfur.pdf*, e.t.: 22.11.2019.

esirlerinin ve tutukluların serbest bırakılması konusunda anlaşma sağladılar ve söz konusu anlaşmanın uygulanmasını denetlemek için üçlü bir komisyonun kurulması kararlaştırıldı. Abeche Anlaşması, tarafların ve özellikle Sudan Hükümeti güçlerinin ve ona bağlı milislerin anlaşma hükümlerine riayet etmemesi nedeniyle başarısızlığa uğramıştır.[147]

Çad'ın aracılık ettiği sürecin çıkmaza girmesi ve Darfur'daki insani durumun kötüleşmeye devam etmesi üzerine AfB soruna müdahale etmiştir. Bir süre devam eden arabuluculuk müzakerelerinden sonra, taraflar Çad N'djamena'da yeni bir ateşkes anlaşmasına vardılar. Bunun ardından, AfB'nin arabuluculuğu ile Etiyopya'nın Addis Ababa kentinde barış görüşmeleri devam etmiştir. Addis Ababa'da güvenlik ve insani konularla ilgili varılan anlaşma, N'jamena'da varılan ateşkes anlaşmasını tamamlama ve daha da güçlendirme amaçlıydı. Ndjamena ve Addis Ababa'da varılan anlaşmaların ardından, barış görüşmeleri, Sudan Hükümeti'nin ve isyancı grupların temsilcilerinin bir araya gelerek çatışmalara nasıl son verileceği konusundaki yöntemleri tartışmak ve bir çözüme varmak amacıyla Nijerya'nın Abuja kentinde devam etti.[148]

Taraflar arasında gerçekleştirilen birçok müzakere sonrasında Sudan hükümeti ve isyancı gruplar, insani meseleler ve güvenlik konularında Abuja Protokolünü imzaladılar. Bu protokol, özellikle N'jamena ateşkes anlaşmasında yer alan hükümleri destekler mahiyettedir. Bu protokolün imzalanmasının ardından siyasi temsil, güç paylaşımı, servet paylaşımı, mağdurlar için tazminat, Darfur'un yeniden inşası gibi sorunlu alanlarda bir dizi müzakere yapıldı. Yaklaşık iki yıl süren yoğun müzakere sürecinden sonra, yoğun bir uluslararası baskı altında olan taraflar 5 Mayıs 2006'da Abuja'da, Darfur Barış

---

147 Luqman & Omede A.J, *a.g.m.,* s. 63.

148 International Crisis Group, "The EU/AU Partnership in Darfur: Not Yet a Winning Combination", *International Crisis Group Africa Report*, No. 99, 2005, s. 10-14, *https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/the-eu-au-partnership-in-darfur-not-yet-a-winning-combination.pdf*, e.t.:22.11.2019; Saka Luqman & Omede A.J, *a.g.m.*, s. 64.

Anlaşmasını imzaladılar. Darfur Barış Anlaşması temel olarak güç ve varlık paylaşımı, kapsamlı bir ateşkes, nihai güvenlik düzenlemeleri ve yeniden yapılandırma fonu ile ilgili hükümler ve düzenlemeler içermektedir.[149] Bununla birlikte, anlaşmanın en zayıf yanı, anlaşmayı Sudan Hükümeti ve isyancı gruplardan yalnızca Sudan Kurtuluş Hareketi/Minni Minnawi Grubu (SLM/MM) temsilcilerinin imzalamasıdır. Abuja müzakerelerine katılan diğer iki isyancı grup olan Sudan Kurtuluş Hareketi/Abdul Wahid Nur (SLM/AW) ile Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM), anlaşmanın önemli eksiklikler içerdiği ve taleplerini karşılamaktan uzak olduğu gerekçesiyle anlaşmayı imzalamamışlardır.[150]

Uluslararası güçler tarafından Abuja Anlaşmasının bir an önce onaylanması baskısı yüzünden sorunlara detaylı bir şekilde çözüm bulunmadan anlaşma tarafların onayına sunulmuş ve söz konusu anlaşma isyancı gruplar JEM ve SLM/AW grupları tarafından imzalanmamıştır.[151] Söz konusu grupların anlaşmayı imzalamaması ve anlaşmada önemli eksikliklerin bulunması ile barış görüşmelerinin aceleci niteliği, anlaşmanın baştan ölü doğduğu şeklinde nitelenmesine neden olmuştur.[152]

Bunun ardından, 2009 yılında Katar'ın himayesinde Doha'da Sudan Hükümeti ile isyancı gruplar arasında başlayan barış görüşmeleri, Sudan Hükümeti ile Kurtuluş ve Adalet Hareketi (LJM) arasında 2011 yılında imzalanan "Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi"

---

[149] Mariam Bibi Jooma, "Darfur and the Battle for Khartoum", *Institute for Security Studies Publication*, 2006, s. 6-7, *https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/20060904DARFURSITREP.PDF*, e.t.: 22.11.2019; Saka Luqman and Omede A.J, *a.g.m.*, s. 64.

[150] International Crisis Group, "Darfur's Fragile Peace Agreement", *International Crisis Group Africa, Briefing*, No. 39, 2006, s. 1, *https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/sudan/darfurs-fragile-peace-agreement*, e.t.: 22.11.2019., Jooma, 2006, s. 7, Saka Luqman and Omede A.J, 2012, s. 64.

[151] Jooma, *a.g.m.*, s. 9.

[152] Luqman & Omede A.J, *a.g.m.*, s. 64.

(DDPD) ile sonuçlanmıştır. 2013 yılında ise JEM'in bir grubu anlaşmayı imzalamış fakat imzalayan grubun lideri ihanetle suçlanarak öldürülmüştür.[153]

DDPD, güç paylaşımı, varlık paylaşımı, insan hakları, adalet ve uzlaşma, tazminat ve yerinden edilmiş kişilerin evlerine dönüşü ve iç diyalog dahil olmak üzere çatışmanın temel nedenlerini ve sonuçlarını ele almaktadır.[154]

2018 yılında SLM/MM ve JEM/Jibril İbrahim (Adalet ve Eşitlik Hareketi'nin bir Grubu) tarafından 2018 yılının Kasım ayında Almanya Berlin'de DDPD'nin temelini teşkil ettiği ön müzakere belgesi imzalanmıştır.[155] Ancak, SLM/AW tarafından barış sürecine katılım sağlanmamıştır. Bununla birlikte, 2011 yılından itibaren DDPD'nin uygulanabilmesi ve Darfur'da kalıcı barışın sağlanması için taraflar arasında başta UNAMID, AfB ve Katar'ın destekleri ile 14 toplantı gerçekleştirilmiş ancak nihai bir barış Aralık 2019 tarihi itibariyle sağlanamamıştır.[156]

V. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE DARFUR SORUNU

Darfur sorunu daha eski tarihlere dayanmakla birlikte iç savaş 26 Şubat 2003 tarihinde isyancı güçlerin ordu birliğine saldırmaları ve 250 Sudan askerini öldürmeleri ile başlamıştır. Bu tarihten sonra çatışmalar gittikçe şiddetlenmiş ve siviller açısından trajedilerin yaşanmasına neden olmuştur. Darfur sorunu ilk defa 2003 yılının Ekim ayında BM'nin gündemine girmiştir. Bu tarihte BM Mülteciler Yüksek Komiseri Çad'da

---

[153] Dane F. Smith, "Sudan: Survival Depends on Getting to Inclusive Government", *American Foreign Policy Interests*, Vol.:35, No:6, 2013, s. 342.

[154] UNAMID, "14th Meeting of the Implementation Follow-Up Commission of the Doha Document Convenes in Khartoum", 2018, *https://unamid.unmissions.org/14th-meeting-implementation-follow-commission-doha-document-convenes-khartoum-0*, e.t.: 20.11.2019.

[155] Dabangasudan, "Doha Document for Peace in Darfur pre-negotiation agreement draft signed", 2018, *https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/doha-document-for-peace-in-darfur-pre-negotiation-agreement-draft-signed*, e.t.:20.11.2019.

[156] UNAMID, "14th Meeting of the Implementation Follow-Up Commission of the Doha Document Convenes in Khartoum", 2018.

bulunan Darfur'lu mülteciler için 16 milyon dolara ihtiyaç olduğunu açıklamıştır. Aynı yılın Aralık ayında ise BM Genel Sekreteri Kofi Annan Darfur'da insan hakları ihlalleri olduğunu, ancak insani yardım yapılmasına Sudan Hükümeti tarafından izin verilmediğini belirtmiştir.[157]

22 Nisan 2004 tarihinde BM tarafından bir misyon heyeti görevlendirilmiş ve söz konusu heyet hazırladığı raporunda Sudan Hükümeti'nin ve Cancavid çetelerinin Afrika kökenli sivillere karşı öldürme, tecavüz, mallarını yok etme, yağmalama ve zorla yerinden etme suçlarını işlediklerini belirtmiştir. Söz konusu raporun ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan 30 Haziran 2004 tarihinde Çad, Hartum ve Darfur'a üç günlük bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyarette hükümet yetkilileri ile görüşerek soruna çözüm bulmalarını istemiştir. Bunun üzerine, BM ve Sudan Hükümeti arasında bir sirküler imzalanmıştır. Buna göre, Sudan Hükümeti Cancavidleri silahsızlandıracak, insan hakları ihlallerini durduracak, insani yardım yapılmasının önündeki engelleri kaldıracak, yer değiştirmiş insanları koruyacak ve sivillere saldırıları önleyecekti. Bu anlaşmayı izlemek üzere ortak yürütme mekanizması kurulması yönünde anlaşma sağlandı. Ancak yapılan anlaşmanın gerekleri Sudan Hükümeti tarafından yerine getirilmedi.

BM, sorunun yargılama boyutunu uluslararası ceza mahkemesine havale etmiştir. Bununla birlikte, sorunun çözümüne yönelik bir takım kararlar almış ve uygulamaya geçirmiştir.

[157] Samuel Totten & Eric Markusen, *Genocide in Darfur: Investigating Atrocities in the Sudan*, New York, NY:Routledge, 2006.

A. Darfur'da İşlenen Suçlarla İlgili Araştırma Komisyonunun Kurulması ve Komisyon Raporu ile Uluslararası Ceza Mahkemesi Yargılaması

BM Güvenlik Konseyi 18 Eylül 2004 tarihinde 1564 sayılı kararı alarak Darfur'da işlenen suçlarla ilgili bir Araştırma Komisyonu kurulmasına ve bölgede görev yapan AfB misyonunun desteklenerek güçlendirilmesine karar vermiştir. Komisyon yaklaşık 3 ay çalışmış ve sorunun taraflarıyla görüşmeler gerçekleştirmiştir. Oluşturulan Araştırma Komisyonu, 25 Ocak 2005 tarihinde raporunu BM Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur. Söz konusu rapora göre; bölgede çatışan 3 grup bulunmaktadır. Bunlar; hükümet güçleri, Arap milisler (Cancavidler) ve Afrika kökenli isyancı gruplardır. Komisyon yaptığı araştırma sonucu, hükümet güçleri ve Cancavidler arasında açık bir ilişkinin var olduğunu saptamıştır. Ayrıca, bölgede sivillere yönelik saldırıların gerçekleştirildiği, uluslararası insancıl hukuk kural ve ilkelerinin çiğnendiği, köylerin yakılıp yıkıldığı, sistematik tecavüz olmak üzere genç kızların cinsel istismara maruz kaldıkları belirtilmiştir. Ancak söz konusu rapor, Sudan Hükümeti'nin insanlığa ve barışa karşı suç işlemekle birlikte soykırım kastı ve niyetinin bulunmadığından soykırım suçunu işlemediği yönündedir. [158]

BM Güvenlik Konseyi 31 Mart 2005 tarihinde almış olduğu 1593 sayılı karar ile Sudan'ın Darfur bölgesinde 1 Temmuz 2002 tarihinden itibaren insanlığa karşı işlenen suçlar açısından Araştırma Komisyonu tarafından hazırlanan raporu Uluslararası Ceza Mahkemesine (UCM) gereği için göndermiştir.[159] UCM 6 Haziran 2005 tarihinde resmi soruşturmayı başlatmış ve daha sonra dosya hukuki delilleri ile birlikte 1. Ön Yargılama Dairesine iletilmiştir. 1. Ön Yargılama Dairesi, insanlığa karşı suç, sivil nüfusa saldırı, insanlık onuruna aykırı eylem, yağma, cinayet, tecavüz ve işkence gibi elli bir suçun

---

[158] Figen Tabanlı, "Uluslararası Ceza Yargılamalarına Başlanabilmesinde BM Güvenlik Konseyi'nin Rolü ve Sudan Örneği" *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı:1, 2017, s. 94-95.

[159] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1593 Sayılı Kararı", 2005, *undocs.org/S/RES/1593(2005)*, e.t.:22.11.2019

işlendiğine karar vererek Sudan Devlet Başkanı El-Beşir ile Cancavidlerin lideri Ali Kushayb'in tutuklanmalarına karar vermiştir. Ancak, Sudan Hükümeti tarafından söz konusu iddialar reddedilmiş ve UCM ile işbirliği yapılmamıştır. Bu nedenle, adı geçen kişiler hakkında tutuklama yapılamamıştır.[160]

Bununla birlikte 1. Ön Yargılama Dairesi 4 Mart 2009 tarihinde yeni bir karar daha almış ve El-Beşir'in insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, işkence ve tecavüz suçları bakımından yargılanması amacıyla tutuklanması yönünde karar almıştır.[161] Bu karar, görev yapmakta olan devlet başkanı hakkında UCM'nin verdiği ilk tutuklama kararıdır. UCM Savcılığı söz konusu karara itiraz etmiş ve El-Beşir'in yukarıda sayılan suçlar yanında soykırım suçu bakımından da yargılanması gerektiğini belirterek Temyiz Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur.[162] Temyiz Mahkemesi, Savcılığın söz konusu temyiz talebini kabul etmiş ve 1. Ön Yargılama Dairesi'nin kararını tekrar gözden geçirmesi gerektiği şeklinde hüküm kurmuştur. Temyiz Mahkemesi'nin anılan kararı üzerine, UCM 1. Ön Yargılama Dairesi'nin almış olduğu 12 Temmuz 2010 tarihli karar ile El-Beşir hakkında Darfur'da işlenen insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, işkence ve tecavüz suçları yanında soykırım suçu açısından da yargılanması için tutuklanmasına karar verilmiştir. [163] Tutuklama kararı üzerine El-Beşir, tutuklama emrinin hiçbir değerinin olmadığını ifade etmiştir.[164] Cancavidlerin lideri Ali Kushayb hakkında da tutuklama kararı uygulanamamıştır.[165]

Sudan Hükümeti uluslararası tepkileri azaltmak amacıyla Darfur'da yaşanan olayları yargılamak için "Özel Ceza Mahkemeleri" kurmuştur. Ancak, yapılan bu yargılamalarda

---

[160] Tabanlı, *a.g.m.,* s. 97.

[161] Uluslararası Ceza Mahkemesi, 1. Ön Yargılama Dairesi Kararı, 4 Mart 2009, *https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2009_01514.PDF,* e.t.:24.11.2019.

[162] Tabanlı, *a.g.m.,* s. 98.

[163] *ibid.*

[164] BBC Haber, "Sudan Liderine Tutuklama Kararı", 4 Mart 2009, *http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/03/090304_sudan_bashir.shtml*, e.t.: 13.06.2018

[165] Tabanlı, *a.g.m.,* s. 98.

sadece alt rütbedeki çok az sayıda kişi cezalandırılmıştır. Cezaya çarptırılanlar hırsızlık gibi basit suçlarla hüküm giymiştir. Söz konusu kişilere yöneltilen suçlar insanlık ve savaş suçu gibi suçlamaları içermemektedir.[166]

B. AMIS'DEN UNAMID Barış Gücüne Geçiş Süreci Ve Alınan BM Güvenlik Konseyi Kararları

AfB Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından 20 Ekim 2004 tarihinde, AMIS I'den AMIS II'ye geçilmesine karar verilmiş ve AMIS'in kapasitesi artırılmış olsa da, yeni dönüşmüş olan AfB, kompleks barış gücü operasyonlarını yürütmede kurumsal kapasiteye sahip olmadığından istenen başarıya ulaşamamıştır.[167]

Öte yandan, BM, sorunun çözümüne yönelik bir takım kararlar almıştır. Darfur'da barış gücü oluşturulmadan önce BM Güvenlik Konseyi'nin15 Temmuz 2004 tarihinde almış olduğu 1556 sayılı karar, yaşanan iç savaşa yönelik alınan ilk Güvenlik Konseyi kararıdır. Bu karar ile Konsey, Sudan Hükümeti'nin Cancavid milislerini silahsızlandırmasını ve insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerini gerçekleştiren suçluları adalet önüne çıkarmasını istemiştir. Ancak, AfB gibi BM Güvenlik Konseyi de bu kararda Sudan Hükümeti'nin sivillere karşı işlediği suçları görmezden gelmiştir. 1556 sayılı karar 13 Konsey üyesi tarafından onaylanmış, Konseyin Afrika kıtasından üyeleri Cezayir, Benin ve Angola tarafından da desteklenmiş, ancak Çin ve Pakistan karara çekimser kalmıştır.[168]

18 Eylül 2004 tarihli 1564 nolu BM Güvenlik Konseyi kararında Sudan Hükümeti'nin 1556 nolu Güvenlik Konseyi kararında belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmediği,

---

[166] Dalar, *a.g.m.,* s. 20-21.

[167] Mensah, *a.g.m.,* s. 8.

[168] Mahmood Mamdani, *Saviors and Survivors: Darfur, Politics, and the War on Terror,* Pantheon Books, New York, 2009, s. 44; Mickler, *a.g.m.*, s. 496.

Sudan Hükümeti'nin halkını koruması gerektiği, 1556 nolu kararda geçen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde petrol ambargosu gibi yaptırımların uygulanacağı, AfB Örgütü'nün Darfur misyonunun genişletilmesi gerektiği belirtilmiştir.[169]

Bunun ardından, Darfur'da işlenen suçları inceleyen BM bünyesinde kurulan Araştırma Komisyonu Sudan Hükümeti'nin de sivillere karşı suç işlediği şeklinde kanıtlara ulaşmasının ardından, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 7 Mart 2005'de, Darfur'da yaşananlar karşısında yavaş hareket ettiklerini belirterek AMIS gücünün kapasitesinin artırılmasını ya da yeni bir BM gücünün Darfur'a yerleştirilmesi çağrısını yapmıştır.[170]

24 Mart 2005 tarihinde Güvenlik Konseyi 1590 sayılı kararı alarak Güney Sudan'da bulunan UNMIS barış gücünün 2005 yılında imzalanan barış anlaşmasına destek vermesi amacıyla Darfur'da bulunan AfB barış gücüne destek olmasını kararlaştırmıştır. Ancak, Darfur için ayrıca bir barış gücü kurulmasına karar verilmemiştir.[171]

2005 yılında AMIS'in yerini BM barış gücünün alması yönünde BM Güvenlik Konseyi üzerinde baskılar artmaya başlamıştır. Özellikle de Eylül 2005'deki BM Dünya Zirvesi'nde "koruma sorumluluğu" doktrininin onaylanması ve aktivistlerin "Darfur'u Kurtar" hareketi sonrası, BM'nin sivilleri korumak amacıyla harekete geçmesi için baskı oluşmuştur.[172]

2006 yılının başında AfB Barış ve Güvenlik Konseyi, AMIS'den BM Barış Gücüne geçiş sürecini destekleyeceğini açıklamıştır. Diğer yandan, 2006 yılında, Darfur'da BM barış

---

[169] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1564 Sayılı Kararı", 2005, *http://unscr.com/en/resolutions/doc/1564*, e.t.: 23.11.2019.

[170] Tabanlı, *a.g.m.*, s. 94; BM Genel Sekreteri Beyanı, 2005, *https://www.un.org/press/en/2005/sgsm9751.doc.htm*, e.t.: 18.10.2019.

[171] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1590 Sayılı Kararı", 2005, *http://unscr.com/en/resolutions/doc/1590*, e.t.: 23.11.2019.

[172] Mickler, *a.g.m.*, s. 497.

gücü oluşturulmasına ilişkin Sudan Hükümeti'nin katı tavrı sürmekteydi.[173] Sudan Hükümeti Başkanı El-Beşir, Darfur'da asla bir BM gücünün bulunmayacağını, sömürgeci güçlerin topraklarına girmesine izin vermeyeceklerini, bunların Afrika'yı yeniden sömürgeleştirmek istediklerini ve buna da sahra-altı Afrika'da ilk bağımsızlığını kazanan ülke olan Sudan'dan başlamak istediklerini, eğer Afrika'yı sömürgeleştirmek istiyorlarsa kendilerine başka bir yer bulmaları gerektiğini, beyan etmiştir.[174] Buna ilave olarak, Beşir, BM'yi değil BM askerlerini reddettiklerini, çünkü bunların sömürgeci hedeflerinin bulunduğunu ve AMIS'in BM Barış Gücüne asla dönüşmeyeceğini, ifade etmiştir.[175]

Bununla birlikte, El-Beşir, şiddetli bir şekilde, Darfur'da BM Barış Gücünün oluşturulmasına karşı çıkarken AfB Barış ve Güvenlik Konseyi 10 Mart 2006 tarihli bildirisinde, AMIS'ten BM barış gücüne geçiş sürecini desteklediğini, ancak oluşturulacak misyonun Sudan Devleti'nin rızasını alarak faaliyete geçmesi ve misyonun oluşumu ve liderliğinin Afrika kökenli olması gerektiğini belirtmiştir.[176]

Diğer yandan, BM Barış Güçleri Şefi de Sudanlı yetkililerle yaptığı görüşmede, oluşturulacak barış gücünün Sudan Hükümeti'ne rağmen değil, Sudan Hükümeti'nin desteğini alarak gerçekleştirileceğini belirtmiştir. Böylece, uzun süre Darfur krizinin çözümü için Sudan Yönetimini zorlayıcı önlemlere başvurulamamıştır. Bu durum belki de devlet egemenliğine karşı süregelen evrensel bir duyarlılık olarak açıklanabilecek ise de, Darfur'da korunacak bir barışın olmayışı ve barışı koruma misyonu ile Sudan ordusunun doğrudan karşı karşıya gelmesinin istenmemesinden de kaynaklanmıştır.

---

[173] Birleşmiş Milletler, "BM Basın Toplantısı Açıklaması", 28.02.2006, *https://www.un.org/press/en/2006/060228_Pronk.doc.htm*, e.t.: 18.10.2019.

[174] Sudan Tribune, "Khartoum adamantly refuses urgently required UN forces in Darfur", 25.06.2006, *http://www.sudantribune.com/article.php3?id_article=16366*, e.t.: 18.10.2019.

[175] Sudan Tribune, "Sudan's Bashir takes tough line on UN troops", 20.06.2006, *http://www.sudantribune.com/spip.php?page=imprimable&id_article=16292*, e.t.: 18.10.2019.

[176] Afrika Birliği, "AfB Barış ve Güvenlik Konseyi Bildirisi", 10.03.2006, s. 4, *http://www.peaceau.org/uploads/communiqueeng-46th.pdf*, e.t.: 19.10.2019.

Bununla birlikte, 5 Mayıs 2006'da Abuja'da, Sudan Hükümeti ve isyancı gruplardan SLM/MM temsilcileri tarafından Darfur Barış Anlaşması imzalanmıştır.[177]

Bunun ardından, Güvenlik Konseyi 31 Ağustos 2006 tarihinde aldığı 1706 sayılı karar ile Güney Sudan'da bulunan barış gücünün Darfur Barış Anlaşmasını desteklemek amacıyla, 20.000 asker ve polisten oluşan bir güç olarak Darfur'da konuşlanmasına karar vermiştir.[178] Bu karar her ne kadar VII. Bölüm çerçevesinde alınmış olsa da, 1706 sayılı kararda bu konuşlanma için Sudan Devleti'nin rızasının arandığı belirtilmiştir. Sudan Hükümeti, alınan kararı sert bir şekilde eleştirmiş ve reddetmiştir. Çekimser kalan üç ülke Çin, Katar ve Rusya ise kararın içeriğini desteklediklerini belirtirken, Sudan Hükümeti'nin rıza göstermemesi nedeniyle çekimser kaldıklarını belirtmişlerdir.[179] Sudan Hükümeti bu kararın uygulanmasına rıza göstermediği için söz konusu karar uygulanamamıştır.

Her ne kadar 1706 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı uygulanamamış olsa da, AfB ve batılı devletlerin Sudan Hükümeti karşısında artan baskısı nedeniyle, Sudan Hükümeti kendisi ile birlikte AfB Barış ve Güvenlik Konseyi ve BM Güvenlik Konseyi arasında üçlü bir danışma mekanizmanın kurulmasını kabul etmiştir. BM ve AfB arasında Kasım 2016'da Addis Ababa'da gerçekleştirilen toplantıda, AMIS'den BM barış gücüne üç aşamada geçilmesine karar verilmiştir. Bunlar, hafif destek, kapsamlı destek ve karma bir gücün oluşturulmasıdır.[180] BM, AfB ve Sudan Hükümeti arasında gerçekleştirilen bir dizi

---

[177] Mickler, *a.g.m.,* s. 499.

[178] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1706 Sayılı Kararı", 2006, *http://unscr.com/en/resolutions/doc/1706,* e.t.: 24.11.2019.

[179] Sarah E. Kreps, "The United Nations-African Union Mission in Darfur: Implications and prospects for success", *African Security Studies,* Vol.:16, No:4, 2007, s. 70.

[180] Mickler, *a.g.m.,* 501.

temas ve toplantıların ardından, 23 Aralık 2006'da Sudan Hükümeti karma bir barış gücünün oluşturulmasına onay vermiştir.[181]

Haziran 2007'de, BM ve AfB, AMIS'den BM barış gücüne geçiş sürecini ana hatlarıyla açıklamışlardır. Kongo Cumhuriyeti'nden Rodolphe Adada, 8 Mayıs'ta Darfur Ortak Özel Temsilcisi olarak, Orgeneral Martin Luther Agwai de 23 Mayıs'ta Kuvvet Komutanı olarak atanmıştır.[182] Daha sonra, AfB Barış ve Güvenlik Konseyi 22 Haziran 2007'deki toplantısında, karma operasyonunun konuşlandırılmasına yetki verirken, AMIS'in görevini 2007'nin sonuna kadar uzatmış ve AfB üyelerinden karma operasyona katkıda bulunmalarını istemiştir.[183]

Bunun ardından, BM Güvenlik Konseyi'nin 31 Temmuz 2007 tarih ve 1769 sayılı kararı ile AfB ve BM güçlerinden karma olarak oluşturulması öngörülen UNAMID adıyla bir barış gücü kurulmasına karar verilmiştir.[184]

---

[181] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations,* 2017, s. 408.

[182] Mickler, *a.g.m.,* s. 502.

[183] Afrika Birliği, AfB Barış ve Güvenlik Konseyi Kararı, 22.06.2007, *http://www.peaceau.org/uploads/communiquehybridoperationeng.pdf*, e.t.: 03.11.2019.

[184] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1769 Sayılı Kararı", 2007.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AFRİKA BİRLİĞİ TARAFINDAN OLUŞTURULAN KARMA YAPIDAKİ UNAMID BARIŞ GÜCÜ

I. UNAMID BARIŞ GÜCÜNÜN HUKUKSAL TEMELİ, AMAÇLARI, GÖREVLERİ VE OLUŞTURULMA SÜRECİ

A. Hukuksal Temeli

BM Antlaşması'nın 24. maddesi ile üye ülkeler uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakmışlardır. 25. maddeye göre de antlaşmaya taraf devletler, BM Güvenlik Konseyi kararlarını kabul etme ve uygulama yükümlülüğü altına girmişlerdir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin BM Güvenlik Konseyi'ne verilen yetkiler Antlaşmanın VI., VII., VIII. ve XII. Bölümlerinde düzenlenmiştir. VI. Bölüm "Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollardan Çözümü", VII. Bölüm "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler", VIII. Bölüm ise "Bölgesel Antlaşmalar"a ilişkindir.

Yukarıda ifade edildiği üzere, BM Antlaşması'nın VI. Bölümü çerçevesinde alınacak tedbirler zorlayıcı hükümler içermemekte olup, daha çok önleyici ve teşvik edici nitelikte hükümler içermektedir. Antlaşmanın VII. Bölümü ise zorlayıcı tedbirleri içeren yetkileri Güvenlik Konseyi'ne vermiştir. Barış Gücü Operasyonları VI. Bölüm veya VII. Bölüme dayanarak oluşturulabilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 31 Temmuz 2007 tarih ve 1769 sayılı kararı ile AfB ve BM güçlerinden karma olarak oluşturulması öngörülen UNAMID adıyla bir barış gücü kurulmasına karar verilmiştir.

Darfur'da oluşturulan barış gücü, 1769 nolu Güvenlik Konseyi kararı metninden anlaşılacağı üzere zorlayıcı tedbirleri içeren VII. Bölüm kapsamında oluşturulmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin 1769 nolu kararının 15. maddesinde;

> "BM Antlaşması VII. Bölüm uyarınca hareket ederek:
>
> (a) UNAMID'in, barış gücünün yayıldığı alanlarda aşağıdakileri yapabilmek için kendi kabiliyetleri dahilinde, gerekli önlemleri almaya yetkili olduğuna karar verir:
>
> (i) personelini, tesislerini ve ekipmanlarını korumak, kendi personelinin ve insani yardım çalışanlarının güvenliğini ve hareket özgürlüğünü sağlamak,
>
> (ii) Sudan Hükümeti'nin sorumluluğuna halel getirmeksizin, Darfur Barış Anlaşmasının öncelikle ve etkin bir şekilde uygulanmasını desteklemek, uygulanmasının aksamasını ve silahlı saldırıları önlemek ve sivilleri korumak."[185]

Yukarıda yer aldığı üzere, söz konusu kararda "Sudan Hükümeti'nin sorumluluğuna halel getirmeksizin" ifadesi kullanılmıştır. Bu nedenle, UNAMID barış gücüne VI. Bölüm ½ (altı buçuk) kapsamında oluşturulmuş barış gücü de denilmektedir.[186]

B. UNAMID'in Amaçları ve Görevleri

31 Temmuz 2007 tarihli 1769 nolu BM Güvenlik Konseyi kararı ile AMIS'in yerini karma yapıdaki UNAMID barış gücünün almasına karar verilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin 1769 nolu kararında, Darfur Barış Anlaşmasının etkili bir şekilde uygulanmasını ve taraflar arasındaki müzakereleri desteklemek amacıyla Darfur'daki

[185] ibid.

[186] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations*, 2017, s. 415.

AfB/BM Karma Operasyonunun 12 aylık bir başlangıç dönemi için görevlendirilmesine karar verilmiştir. UNAMID'in, 360 askeri gözlemci ve irtibat subayı da dahil olmak üzere 19.555 askeri personelden ve 3.772 polis personeli ve her biri 140 personelden toplamda 19 polis biriminden oluşan uygun bir sivil bileşenden oluşacağı belirlenmiştir. UNAMID'in görevinin, 5 Haziran 2007 tarihli BM Genel Sekreteri ve AfB Komisyonu Başkanının raporunun 54 ve 55. paragraflarında belirtildiği şekilde olacağı belirlenmiştir.[187]

Bu itibarla, UNAMID'in görev tanımı 5 Temmuz 2007 tarihinde gerçekleştirilen BM Genel Sekreteri ve AfB Komisyonu Başkanı'nın toplantısı sonucu hazırlanan Sonuç Raporu'nda belirlenmiştir. Söz konusu raporun 54. paragrafında UNAMID'in amaçları şu şekilde sayılmıştır:[188]

"(a) İnsani yardımın güvenli bir şekilde sağlanması için Darfur'da gerekli güvenlik koşullarının oluşmasını sağlamak,

(b) Sudan Hükümeti'nin yükümlülüklerine halel getirmeksizin sivilleri fiziksel şiddete karşı korumak,

(c) 2004'ten bu yana imzalanan çeşitli ateşkes anlaşmalarının yanı sıra, Darfur Barış Anlaşması'nın uygulanması izlemek ve bunlara uyumu tahkik etmek,

(d) Siyasi sürecin kapsayıcılığının artmasına yardım etmek ve barış sürecine ilişkin AfB - BM ortak arabuluculuğunun çabalarını artırmak ve derinleştirmek,

[187] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1769 Sayılı Kararı", 2007.

[188] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri – AfB Komisyonu Başkanı Ortak Raporu", 05.06.2007, s. 13, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Sudan%20S2007%20307%20Rev%201.pdf, e.t.: 24.11.2019.

(e) Ekonomik olarak yeniden yapılanma ve kalkınma için güvenlik ortamının oluşmasına destek olmak, ayrıca ülke içinde yerinden olmuş kişilerin ve mültecilerin sürdürülebilir şekilde evlerine geri dönüşüne katkıda bulunmak,

(f) Darfur'da insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyulmasının ve korunmasının teşvik edilmesine katkıda bulunmak,

(g) Bağımsız bir yargının ve cezaevi sisteminin güçlendirilmesine destek verilmesi ve Sudan yetkilileri ile görüş alışverişinde bulunarak yasal çerçevenin geliştirilmesi ve sağlamlaştırılması dahil olmak üzere Darfur'da hukukun üstünlüğünün desteklenmesine yardımcı olmak,

(h) Sudan'ın Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti sınırlarındaki güvenlik durumunu izlemek ve raporlamak."

Anılan kararın 55. maddesinde ise 54. maddede sayılan hedeflere ulaşabilmek için UNAMID'in görevleri belirlenmiştir;[189]

"(a) Barış süreci ve ara buluculuk için destek:

(i) AfB-BM Darfur Ortak Özel Temsilcisi Ortak Ofisi'ni ve AfB ve BM Özel Elçilerinin arabuluculuk çabalarını desteklemek,

(ii) Darfur Barış Anlaşması'nın ve müteakip anlaşmaların uygulanmasını desteklemek ve izlemek,

(iii) Darfur Barış Anlaşması sonrasında varılan anlaşmalar ile kurulan ana organlara, görevlerinin yerine getirilmesinde teknik yardım ve lojistik destek sağlanması da dahil destek olmak,

[189] Birleşmiş Milletler, BM Genel Sekreteri – AfB Komisyonu Başkanı Ortak Raporu, 2007, s. 13, 14, 15.

(iv) Darfur Barış Anlaşması'nın öngördüğü şekilde Darfur-Darfur Diyaloğu ve İstişare Mekanizmasının hazırlanmasını ve yürütülmesini kolaylaştırmak,

(v) Darfur Barış Anlaşması'nda öngörülen referandumların yürütülmesine yönelik hazırlıklara yardımcı olmak,

(vi) Ulusal hükümlerin geçici anayasaya uyumunu gözeterek Sudan'daki tüm barış anlaşmalarının tamamlayıcı bir şekilde uygulanmasını sağlamak,

(vii) Kapsamlı Barış Anlaşması'nın uygulanması ve Darfur'daki karma operasyon için, UNMIS'in görevlerinin tamamlayıcı bir şekilde uygulanmasını sağlamak üzere, Kapsamlı Barış Anlaşması'nın uygulanmasına ilişkin UNMIS AfB İrtibat Bürosu ve diğer paydaşlarla bağlantı kurmak,

(b) Güvenlik:

(i) Güvenin yeniden tesis edilmesini teşvik etmek, şiddeti caydırmak, yeniden yerleştirme ve tampon bölgelerinin güvenliğini ve devriye sistemini aktif olarak sağlayarak, uzun menzilli silahların çekilmesini izleyerek, Darfur Barış Anlaşması'nda belirtildiği gibi yerinden edilmiş kişilerin yoğunlaştığı bölgelerde, silahsızlaştırılmış ve tampon bölgelerde, önemli göç yolları boyunca ve diğer hayati alanlarda, daha önce oluşturulmuş polis birimleri de dahil olmak üzere oluşturulacak karma polis gücünü belirtilen alanlarda görevlendirerek, Darfur Barış Anlaşması'nın yeniden yerleştirme ve geri çekilme hükümlerinin uygulanmasının izlenmesi ve teyit edilmesine yardım etmek,

ii) Ateşkes Komisyonu ve Ortak Komisyon aracılığıyla Darfur Barış Anlaşması ve daha sonraki tamamlayıcı anlaşmaları ihlal etmede tarafları izlemek, soruşturmak, raporlamak ve ihlallerin çözümü ile ilgili taraflara yardımcı olmak,

iii) Cancavid ve diğer milisleri silahsızlandırma çabalarını izlemek, bu çabaları teyit ve teşvik etmek,

iv) Çatışma dışı lojistik hareketi koordine etmek,

v) Darfur Barış Anlaşması'nın gerektirdiği silahsızlanma, terhis ve yeniden entegrasyon programının kurulmasına yardım etmek,

vi) İnsani yardım sağlanması için gerekli güvenlik koşullarının oluşturulmasına katkıda bulunmak ve mültecilerin ve yurt içinde yerlerinden olmuş kişilerin gönüllü olarak sürdürülebilir bir şekilde evlerine geri dönüşlerini kolaylaştırmak,

vii) Barış gücünün bulunduğu alanlarda imkanları dahilinde; karma operasyonun personelini, tesislerini, kurulumlarını ve ekipmanlarını korumak, BM-AfB personelinin, insani yardım işçilerinin ve Ölçme ve Değerlendirme Komisyonu personelinin dolaşım ve güvenliğini sağlamak, Sudan Hükümeti'nin sorumluluğuna halel getirmeksizin Darfur Barış Anlaşması'nın uygulanmasının silahlı gruplar tarafından aksatılmasını önlemek, yakın fiziksel şiddet tehdidi altındaki sivilleri korumak ve sivillere yönelik saldırı ve tehditleri önlemek,

viii) Yerinden edilmiş kişiler için kamplarda, silahsızlaştırılmış ve tampon bölgeler ile kontrol alanlarında, tarafların faaliyetlerini polis gücü ile proaktif bir şekilde devriye gezerek izlemek,

ix) Darfur Barış Anlaşması'nda belirtildiği gibi, taraflarla koordineli bir biçimde, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler için kamplarda topluluk polisinin kurulmasını ve eğitimini desteklemek, uluslararası insan hakları ve hesap verebilirlik standartlarına uygun olarak Darfur'da bulunan Sudan Hükümeti polisinin kapasite geliştirmesini ve kurumsal gelişimini desteklemek,

x) Özel eğitim ve ortak operasyonlar yoluyla Sudan Hükümeti ve polisinin kamu düzenini sürdürme ve Sudan yasalarının uygulanmasını sağlama çabalarını desteklemek,

xi) Darfur Barış Anlaşmasını destekleyerek teknik olarak mayın temizleme ile ilgili yol göstermek, koordinasyonu ve mayın temizleme kapasitesini sağlamak,

(c) Hukukun Üstünlüğü, Yönetişim ve İnsan Hakları:

i) Darfur Barış Anlaşması hükümlerinin ve insan hakları ve hukukun üstünlüğü ile ilgili müteakip anlaşmaların uygulanmasına yardımcı olmak ve insan haklarına ve herkesin etkin bir şekilde korunmasını sağlayan hukukun üstünlüğüne saygılı bir ortam yaratılmasına katkıda bulunmak,

ii) Tüm paydaşlara ve yerel hükümet yetkililerine, özellikle Federal Hükümetten Darfur eyaletlerine kaynakları adil bir şekilde aktarma çabalarında yardımcı olmak ve imar planları ile arazi kullanımı ve tazminat konularında mevcut ve sonraki anlaşmaları uygulamak,

iii) Darfur Barış Anlaşmasında yer aldığı üzere, tarafların Darfur'da polis hizmetinin yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesinin; izleme,

eğitim, danışmanlık, ortak yerleşim ve ortak devriyeler de dahil olmak üzere desteklenmesi,

iv) Kurumsallaşma yoluyla da dahil olmak üzere hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesine ve cezasızlıkla mücadelede yerel kapasitelerin güçlendirilmesine yardımcı olmak,

v) Yeterli insan haklarını ve cinsiyet eşitliğini sağlamak, ayrıca, Darfur'da insan haklarının korunmasına ve desteklenmesine yönelik çabalara, hassas gruplara özel dikkat göstererek katkıda bulunmak amacıyla uzman desteği sağlamak,

vi) Siyasi temsil, ekonomik güçlenme ve cinsiyete dayalı şiddetten korunma da dahil olmak üzere kadınların barış sürecine katılma kapasitelerinin artırılmasına yardımcı olmak,

vii) Çocuk haklarının korunmasına ilişkin Darfur Barış Anlaşmasında yer alan hükümlerin ve daha sonraki anlaşmaların uygulanmasını desteklemek,

(d) İnsani Yardım:

i) İnsani yardımın etkin bir şekilde sağlanması ve muhtaç kişilere tam erişimin kolaylaştırılması."

C. UNAMID Barış Gücünün Oluşturulması Süreci

BM barış gücünün oluşturulması süreci, genel olarak BM Genel Sekreterinin barış gücünün komutanını seçeceği ve üye ülkelere ne kadar asker ve polis gücü ile teçhizat sunabileceğini sorması şeklinde tanımlansa da, barış gücünün oluşturulması süreci çok detaylı ve karmaşık bir süreçtir.

Güvenlik Konseyi'nin 1769 nolu kararı ile UNAMID'in 31 Aralık 2007 tarihi itibariyle faaliyete geçmesi öngörülmüştür. Ancak, oluşturulacak gücün statüsü hakkında AfB–BM ve Sudan Hükümeti arasında 9 Şubat 2008 tarihli anlaşma imzalanmıştır.[190]

UNAMID'in, 19.555 askeri personel, 3.772 polis personeli ve uygun bir sivil bileşenden oluşacağı belirlenmiştir. Bu güce Nijerya (3,700), Ruanda (3,430), Mısır (2,650), Etiyopya (2,400), Senegal (1,330), Bangladeş (1,080), Tanzanya (1,030), Burkina Faso (970), Güney Afrika (850), Tayland (832), Pakistan (796), Ürdün (700), Nepal (640), Sierra Leone (400), Gambiya (343), Çin (323), Gana (310), Zambiya (200), Yemen (190), Togo (150), Endonezya (150), Kenya (90), Mongolya (70), Filipinler (70), Namibya (40), Kamerun (35), Malezya (35), Burundi (25), Nijer (20), Jamaika (15), Fiji (12) ve sembol güç olarak Amerika Birleşik Devletleri, Tacikistan, Mali, Almanya, Malavi, Fildişi Sahili, Madagaskar, Zimbabve, Kırgızistan, Guatemala, İran, Güney Kore, Ekvador, İtalya, Uganda, Palau Cumhuriyeti, Hollanda ve Kanada da destek vermiştir.[191]

UNAMID barış gücünün oluşturulmasında en önemli aktörlerden biri BM Barış Gücü Operasyonları Departmanı'dır (UNDPKO). UNDPKO, UNAMID barış gücünün oluşturulması sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, barış gücüne katkı sağlayan devlet askerlerinin hangi bölgelerde görev yapacakları, hangi teçhizatlara gerek olduğu ve bu malzemelerin hangi ülkelerden sağlanacağı gibi teknik konularda faaliyet göstermiştir. UNDPKO, ayrıca, ülkelerin ekipmanlarının Darfur'a yerleştirilmesi sürecinde de aktif rol oynayarak aynı zamanda buna ilişkin denetim görevini de yerine getirmiştir.[192]

---

[190] Mickler, *a.g.m.*, s. 502.

[191] Marina E. Henke, "Great Powers and UN Force Generation: a Case Study of UNAMID", *International Peacekeeping*, Vol.:23, No:3, 2016, s. 469, 470.

[192] *ibid*, s. 479.

BM barış güçlerinin oluşumu sırasında BM Barış Gücü Operasyonları Departmanı önemli bir rol oynasa da genellikle bir Güvenlik Konseyi üyesi devletin destekleriyle barış güçleri oluşturulmaktadır. Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki barış gücü (MINURCAT) oluşturulma sürecinde Fransa, Doğu Timor'daki barış gücünün (UNMISET) oluşturulma sürecinde ise Avustralya bu duruma örnektir. UNAMID barış gücünün oluşturulma sürecinde ise ABD başat rolü oynamıştır. UNAMID'e en büyük askeri personel desteğini sağlayan Nijerya, başta isteksiz olarak davranmıştır. Ancak, Nijerya, 36 milyar doların üstünde dış borcunun hafifletilmesi sürecinde, Paris Kulübü olarak anılan kreditörlerle yaptığı görüşmelerde, ABD'nin desteğini almak istemiş, BM barış güçlerine verdiği ve vereceği destekleri de masaya sürmüştür. Nitekim, bu görüşmeler ABD'nin de desteği ile, Nijerya dış borcunun %60'ının silinmesi ile sonuçlanmış ve Nijerya da karşılığında sadece bundan ibaret olmamakla birlikte UNAMID barış gücüne büyük ölçüde destek vermiştir. Benzer şekilde, ABD, UNAMID'i etkinleştirmek amacıyla Ruanda'ya önemli finansal, askeri teçhizat ve lojistik yardımı sağlamıştır. UNAMID barış gücüne katkı sağlaması amacıyla ABD yetkilileri ile Tayland Hükümeti yetkilileri arasında görüşmeler yapılmış ve neticesinde Tayland'ın da katkısında ABD önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, Almanya'dan teçhizat sağlanmasına ilişkin olarak da ABD Darfur Özel Temsilcisi Eylül 2007'de Almanya'ya gitmiş, çeşitli müzakereler yürütmüş ve bu konuda Almanya'nın desteği sağlanmıştır.[193]

ABD'nin yukarıda açıklanan bu desteğinin en önemli nedeni ise kendi kamuoyunda oluşan baskılardır. 14 Temmuz 2004 tarihinde, ABD Soykırım Müzesi *(US Holocaust Museum)* öncülüğünde New York Şehir Üniversitesi'nde *(City University of New York)* "Darfur'u Kurtar Koalisyonu" *(Save Darfur Coalition)* kurulmuştur. 2007 yılına gelindiğinde, "Darfur'u Kurtar Koalisyonu" 180'den fazla insani yardım kuruluşunun

[193] *ibid,* s. 471, 484, 485.

desteklediği, 1 milyondan fazla aktiviste ulaşan ve yıllık 14 milyon dolar bütçesi olan, Angelina Jolie, Brad Pitt ve George Clooney gibi film yıldızlarının desteklediği bir koalisyona dönüşmüştür. Bu koalisyon gerek verdikleri ilanlarla gerekse de yapılan röportajlarla *International Herald Tribune* ve *New York Times* gibi medya organları aracılığı ile seslerini duyurmuşlardır. Bu kapsamda, Kongre ve Senato üyelerinden de Darfur'da yaşanan trajediye karşı konulması için aksiyon alınmış ve ABD'nin UNAMID'in kurulmasına ve etkinleştirilmesine öncülük yapması sağlanmıştır.[194]

D. Barış Gücünün Geç Oluşturulmasının Nedenleri

BM Güvenlik Konseyi, Darfur'da yaşanan trajediyle ilgili çeşitli kararlar alsa da, alınan bu kararların uygulanmasında Sudan Hükümeti'nin rızası aranmış ve soruna uzunca bir süre müdahale edilememiştir. Darfur'da yaşanan insani trajediye BM tarafından geç müdahale edilmesinin bir takım sebepleri vardır.

Bunlardan ilki, Sudan Hükümeti'nin Darfur'a olası bir BM müdahalesine karşı katı duruşudur. Ayrıca, AfB'nin soruna müdahil olması ve sorunu çözme isteği BM'nin askeri müdahalesini geciktirmiştir. Ancak, AfB'nin kurumsal ve operasyonel yetersizliği sahada görülünce ve kendi tarafından da kabul edilince, BM müdahalesine ihtiyaç duyulduğu gün yüzüne çıkmış ve uluslararası toplumun da baskısı artmıştır.[195]

Bununla birlikte, korunacak bir barışın olmayışı da BM barışı koruma operasyonunun gerçekleştirilmesini geciktirmiştir. Nitekim, 2006 yılında Darfur Barış Anlaşmasının imzalanmasından sonra, barışın korunmasına ilişkin BM barış gücünün oluşturulmasına yönelik politik ve kurumsal isteklilik artmıştır.[196]

---

[194] Mamdani, *a.g.e.*, s. 23, 48, 49, 53.

[195] Neethling, *a.g.m.*, s. 18, 19; Henke, *a.g.m.*, s. 473-475.

[196] Mickler, *a.g.m.*, s. 499.

Öte yandan, BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri Çin ve Rusya'nın Sudan Hükümeti ile olan ilişkileri Darfur bölgesinde oluşturulmaya çalışılan barış gücünü geciktirmiştir. Çin ve Rusya, Sudan'ın en büyük ticaret partnerleridir. Rusya, Sudan'a MIG 29 savaş uçaklarını satmış ve T-72 tank fabrikasını da Sudan'da kurmuştur. Çin ve Sudan arasında petrol üzerine önemli bir ticaret hacmi söz konusudur. Çin yaklaşık 3 milyar dolar tutarında Sudan petrol sektörüne yatırım yapmıştır. Ayrıca, Çin'in Sudan'da enerji sektöründe birçok yatırımı bulunmaktadır. Bunlardan dolayı, BM Güvenlik Konseyi, BM Antlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğin tehlikede olduğuna işaret ederek ilgili devletin rızasını almaksızın harekete geçme imkânına sahipken, Çin ve Rusya'nın etkisiyle uzun bir süre harekete geçememiştir.[197] Ancak, Çin'in ev sahipliği yaptığı 2008 olimpiyatlarının "Soykırım Olimpiyatı" *(Genocide Olympics)* olarak anılması ve bu sloganın sosyal medyada büyük takipçi ve destek kazanması ile ABD'nin desteğiyle Çin'in Çad petrol piyasasına girmesi, Çin'in bu katı tutumunun değişmesine yol açmıştır.[198]

II. UNAMID BARIŞ GÜCÜNÜN DEZAVANTAJLARI

UNAMID barış gücünün, kurulması ve görev yapması sürecinde bir takım zorluklarla ve meydan okumalarla karşı karşıya kalınmıştır. Bu zorluklar temel olarak birbiri ile bağlantılı olan üç nedenden kaynaklanmaktadır. Bunlar:

- Güvenlik durumu,
- Geniş yetki sınırlı kaynaklar,
- Sudan Hükümeti'nin kısıtlamalarıdır.

---

[197] Orkun Sürücüoğlu, "Koruma Sorumluluğu: Darfur Krizi ve Libya Müdahalesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:19, No:4, 2017, s.614; Prinsloo, Barend, & Niekerk, Dewald Van, "UNAMID: an African Solution to a Complex Case of Geopolitical Dynamics", *African Security Review*, Vol.: 24, No:3, 2015, s. 240.

[198] Henke, *a.g.m.*, s. 476.

UNAMID barış gücünün karma yapıda olmasından ve Sudan Hükümeti'nin tutumundan dolayı bazı dezavantajlara sahiptir.

İlk olarak, Darfur'daki güvenlik durumu baştan beri son derece kırılgandı ve Darfur Barış Anlaşması gerçek bir barışı sağlamamıştı. İkincisi, UNAMID'den adeta Herkül gibi olması bekleniyordu. Yani, başarılması oldukça güç görevlerin yerine getirilmesiyle görevlendirilmiş ve neredeyse Fransa kadar büyüklüğü olan güvensiz bir alanda, 5 milyondan fazla sivil nüfusun korunması istenmişti. Bu görevlerin başarıyla gerçekleştirilmesi için, üye devletlerin personel ve teçhizat katkılarının eşi benzeri görülmemiş derecede cömert olması gerekmekteydi. Üçüncü dezavantajı, ev sahibi hükümetin UNAMID'e bakışıydı. UNAMID'in amaçlarını gerçekleştirebilmesi için, ev sahibi devlet hükümeti ile iyi ilişkiler kurması gerekmekteydi.[199]

A. Güvenlik Durumu

Darfur'da yaşanan iç çatışmada bir tarafta devlete bağlı ordu, polis gücü ve Cancavid olarak adlandırılan silahlı milisler ile karşı tarafta 27 ayrı isyancı grup bulunmaktadır. Darfur Barış Anlaşmasını ise Sudan Hükümeti ile isyancı gruplardan yalnızca SLM/MM temsilcileri imzalamıştır. Hal böyle olunca, Darfur Barış Anlaşması daha başlangıcında kapsayıcılığını yitirmiştir. Bir başka ifade ile, UNAMID barış gücü oluşturulduğunda, ortada tüm tarafların mutabık olduğu bir anlaşma bulunmamaktadır. Bu durumda, UNAMID göreve başladığında, barışın inşası zamanı değildi. Bu bağlamda, Darfur Barış Anlaşması daha başlangıçta başarısız olduğundan, işlevsel, uygulanabilir bir Anlaşma olmadan UNAMID, barışı sağlamlaştırma, güven inşa etme ve çatışan taraflar arasında etkileşimi kolaylaştırmak için gerekli çalışmaları yürütememiştir. Taraflar arasındaki

[199] James Sloan, "Militarised Peacekeeping in Darfur", *Journal of International Peacekeeping.* 2015, Vol. 19, No: 1/2, s. 61.

çatışmalar devam ederken, UNAMID'in barışın inşası faaliyetlerinde görevlendirilmesi ve bunun için çalışması, aslında bir tezattır.[200]

Diğer yandan, Darfur'da bulunan sivilleri korumakla görevli bulunan barış gücünün kendisi de güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalmıştır.[201] UNAMID'in göreve başlamasının hemen ardından 7 Ocak 2008'de UNAMID konvoyu silahlı saldırıya uğramış ve aracın sürücüsü vurularak yaralanmıştır.[202] Temmuz 2008'de yapılan saldırıda ise 7 barış gücü personeli öldürülmüş, 22'si de yaralanmıştır.[203] 2019 yılı itibariyle 274 UNAMID personeli hayatını kaybetmiştir. Bu rakam BM Lübnan Barış Gücü (UNIFIL) kapsamında hayatını kaybeden 316 BM personeli sayısından sonra en yüksek rakamdır.[204]

B. Geniş Yetki, Sınırlı Kaynaklar

UNAMID'in temel görevi Darfur'da güvenliği sağlamak ve sivilleri korumaktır. Bununla birlikte, 1769 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ve eki belgeler ile UNAMID'e çok geniş kapsamlı görevler verilmiştir. Ancak, net olarak VII. Bölüm çerçevesinde bir görevlendirme olmadan, UNAMID, büyük ölçüde önleyici diplomasi, barışı koruma, barış inşası ve insani yardım konularına odaklanan bir barış operasyonu olmaya yönelmiştir.[205] Ayrıca, UNAMID'in personel ve teçhizat kaynağının birçoğu Afrika

---

[200] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations*, 2017, s. 417.

[201] Ahere John, Davies Olivia, Limo Irene, Recounting the African Union's Efforts to Protect Civilians in Darfur: From AMIS to UNAMID, In: Okeke Jide Martyns, Williams Paul D. (eds) Protecting Civilians in African Union Peace Support Operations: Key Cases and Lessons Learned, s. 41, *https://trainingforpeace.org/wp-content/uploads/2017/04/Protecting-civilians-AU-Peace-Operations.pdf*, e.t.: 24.11.2019.

[202] Birleşmiş Milletler, "Birleşmiş Milletler, BM Genel Sekreteri'nin Darfur'daki AfB-BM Karma Operasyonunun Konuşlandırılmasına İlişkin Raporu", 14.04.2008, s. 2, *https://undocs.org/S/2008/249*, e.t.: 24.11.2019.

[203] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri'nin Darfur'daki AfB-BM Karma Operasyonunun Konuşlandırılmasına İlişkin Raporu", 18.08.2008, s. 1, *https://undocs.org/S/2008/558*, e.t.: 24.11.2019

[204] UNDPKO, *https://peacekeeping.un.org/en/fatalities*, e.t.: 18.11.2019.

[205] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations*, 2017, s. 417.

ülkelerinden sağlanmış ve düşük yetenek ile yetersiz teçhizattan dolayı verilen geniş yetkilerin karşılığı sahaya yansıtılamamıştır.[206] Tüm bu nedenlerden dolayı, 2008 yılı Nisan ayında UNAMID barış gücünün yalnızca 1/3'ü göreve başlayabilmiştir.[207] Temmuz 2009'da, barış gücünün kurulmasından iki yıl sonra Güvenlik Konseyi hala üye devletleri helikopter, hava keşfi ve kara taşımacılığı araçları, tıbbi ve lojistik malzemeler konusunda katkıda bulunmaya çağırmıştır.[208] 2010 yılının Ocak ayında ise 19.555 olarak hedeflenen UNAMID askeri personelinin sayısı hala 15.553'de kalmıştı. Polis personeli sayısı ise, başta belirlenen gücün yüzde 71'ine karşılık gelen 4.625'ti.[209] Temmuz 2010'a gelindiğinde BM Genel Sekteri, ekipman ve teçhizat eksikliğinin barış gücünün etkinliğini azalttığını belirtiyordu.[210]

Diğer yandan, Darfur bölgesinde bulunan karayolları, demiryolu ve havaalanının bakımsız ve kötü olması ile birlikte yetersiz olması UNAMID'in etkin bir şekilde çalışmasını engelleyen bir diğer nedendir. Ayrıca, bu kötü şartlar ve UNAMID personeline yönelik yapılan saldırılar da nitelikli UNAMID personelinin barış gücünden ayrılmasına neden olmuştur.[211]

C. Sudan Hükümeti'nin Engellemeleri

UNAMID'in bir diğer dezavantajı, herhangi bir işlem yapılmadan önce, çatışmaya taraf olanlardan birinden, yani Sudan Hükümeti'nden izin alınmasının gerekmesidir. Sudan

---

[206] Abiodun Bashua, "Challenges and Prospects of AU-UN Hybrid Operations: The Unamid Experience", *Journal of International Peacekeeping,* Vol:18, No:1-2, 2004, s. 100.

[207] Human Rights Watch, "Q & A: Crisis in Darfur", 2008, https://www.hrw.org/news/2008/04/25/q-crisis-darfur, e.t.: 15.11.2019., Prinsloo & Niekerk, *UNAMID: an African Solution to a Complex Case of Geopolitical Dynamics,*2015, s. 242.

[208] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 1881 Sayılı Kararı", 06.08.2009, s. 2, http://unscr.com/en/resolutions/doc/1881, e.t.:14.11.2019.

[209] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 29.01.2010, s. 1-2, undocs.org/S/2010/50, e.t.: 24.11.2019.

[210] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 14.07.2010, s. 13, https://undocs.org/S/2010/382, e.t.: 24.11.2019.

[211] Neethling, *a.g.m.*, s. 23.

Hükümeti, UNAMID'in çalışmasını çeşitli şekillerde engellemiştir. Bu engellemelere örnek olarak aşağıdaki durumlar gösterilebilir:[212]

- UNAMID'e katkı sağlayacak ülkelerin asker listelerini onaylamayı aylarca geciktirmesi,
- UNAMID barış gücüne katkı sağlayacak bazı ülke birliklerinin (Nepal, Tayland, Nordik ülkeleri) barış gücü misyonuna katılmasına izin vermemesi,
- Darfur'da BM barış gücü askerlerinin yerleşeceği üsleri geç tahsis etmesi,
- UNAMID barış gücünün gece uçuşlarına izin vermemesi ve barış gücü personeline belirli alanlarda hareket yasağı koyması.

Bunun yanında, Sudan Hükümeti, UNAMID'in tam teçhizatlı olarak göreve başlamasının önüne bürokratik engeller de çıkarmıştır. UNAMID için gerekli teçhizatın sınırdan geçmesini çeşitli gümrük mevzuatlarını bahane ederek geciktirmiştir.[213]

Diğer yandan, Sudan Hükümeti'nin doğrudan UNAMID güçlerini hedef aldığı saldırılar da olmuştur. Sudan Hükümeti, bu saldırıların bir kısmını reddetmiş bir kısmının da yanlışlıkla olduğunu ileri sürmüş olsa da çoğu görgü tanığı bu saldırıların bilinçli olarak yapıldığını beyan etmiştir.[214] Örneğin, 8 Temmuz 2008'de, makineli tüfek monte edilmiş 40'tan fazla aracın takviye ettiği at sırtında 200 savaşçı grubu, daha küçük bir UNAMID konvoyuna kasti ve iyi organize edilmiş bir saldırı düzenlemiş, çoğu Ruandalı askerlerden oluşan yedi barış gücü askerini öldürmüş ve 22'sini de yaralamıştır. UNDPKO Başkanı Jean-Marie Guéhenno tarafından bu saldırının Sudan Hükümeti bölgesinde gerçekleştiği ve daha önce Sudanlı isyancı grupları tarafından kullanılmayan güçlü silahların

---

[212] Human Rights Watch, "UNAMID Deployment on the Brink", 2007, s. 1-2 *https://www.hrw.org/legacy/pub/2007/africa/unamid1207web.pdf*, e.t.: 01.11.2019.

[213] Joanna Weschler, 'UN response to the Darfur crisis', in: Birambaux ed.,The Gap between Narratives and Practices. Darfur: Responses from the Arab world, Madrid: FRIDE 2010, s. 9.

[214] Sloan, *a.g.m.*, s. 75.

kullanıldığı belirtilmiş ve saldırının arkasında Sudan Hükümeti'nin olduğu ima edilmiştir. Saldırıya uğrayan Ruandalı askerlerin komutanı ise açık bir şekilde bu saldırının arkasında Sudan Hükümeti'nin olduğunu iddia etmiştir.[215]

III. UNAMID'İN FAALİYETLERİ, DEĞERLENDİRİLMESİ VE UNAMID'E YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER İLE UNAMID'DE SON DURUM

A. UNAMID'in Faaliyetleri

1. Askeri ve Polis Gücüne İlişkin Faaliyetler

UNAMID askeri personeli, Darfur'da çatışma sonrası bölgelerde barış süreçlerini izleme ve gözlemleme, çatışma bölgesinde güvenliği sağlama, sivilleri koruma ve önceden çatışan taraflara imzalamış oldukları barış anlaşmalarının uygulanmasında yardımcı olma gibi görevleri yerine getirmiştir.[216]

UNAMID'in askeri personeli yukarıda yer alan görevleri ile genel olarak barışı koruma operasyonlarının geleneksel görevlerini yerine getirmiştir.

Bununla birlikte, UNAMID polis gücünün 31.07.2007 tarihli 1769 nolu Güvenlik Konseyi kararı ile oluşturulmasına karar verilmiş olup, polis gücünün görevleri 2017/2363 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile sivillerin fiziksel korunmasını desteklemek, insani yardımın teslimini kolaylaştırmak, Darfur'da toplum odaklı polislik girişimlerinde Sudan Polis Teşkilatı'nın kapasitesinin geliştirilmesini koordine ederek sivilleri koruyucu bir ortamın oluşturulmasına katkı sağlamak olarak revize edilmiştir.[217]

---

[215] Colum Lynch, "Now We Will Kill You", *Foreign Policy*, 08.04.2014, *https://foreignpolicy.com/2014/04/08/now-we-will-kill-you/*, e.t.: 14.11.2019.

[216] UNAMID, "Military", *unamid.unmissions.org/military*, e.t.: 25.11.2019.

[217] UNAMID, "Police", *https://unamid.unmissions.org/police*, e.t.: 25.11.2019.

UNAMID polis gücü, askerlerle birlikte sivillerin, özellikle de kadınlar ve çocuklar gibi savunmasız insanların, fiziksel şiddet tehditlerine karşı korunmalarını sağlamaktadır. Polis birimi, yerinden edilmiş ve yardıma muhtaç Darfurlular için yardım getiren kuruluşların insani yardım konvoylarına eşlik etmekte ve BM personelini ve tesislerini korumaktadır.[218]

UNAMID Polisi ayrıca, Sudan Polis Gücü'nü; suç önleme, raporlama ve soruşturma teknikleri gibi alanlarda uluslararası polislik standartlarına uygun olarak güçlendirmeye çalışmaktadır. Polis Gücünün içinde ayrıca Kadın Polis Birimi de oluşturulmuş olup, bu birim Darfur'daki kadınların kapasitelerinin artırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu birim, yerel kadınları çeşitli konularda duyarlı hale getirerek ve geçim veya gelir getirici faaliyetler konusunda eğiterek barışın inşasına katkı sağlamaktadırlar.[219]

2. Yönetim ve Toplumu İstikrara Kavuşturma İle Siyasi İşlere İlişkin Faaliyetler

UNAMID'in Siyasi İşler Bölümü, Darfur'daki çatışmaya siyasi bir çözüm getirmeyi amaçlayarak DDPD sürecini desteklemektedir.

Siyasi İşler Bölümü, Doha Barış Belgesi'nin ve sonraki anlaşmaların uygulanmasını izleme, Darfur'daki politik, güvenlik, insani ve ekonomik gelişmeleri gözden geçirme ve değerlendirme, çatışmaya taraf olanlarla iletişimi sağlama noktası olarak hareket etme, DDPD'nin uygulanmasını izleme ve değerlendirme gibi görevleri yerine getirmektedir.[220]

Bununla birlikte, UNAMID'in altında bulunan "Yönetim ve Toplumu İstikrara Kavuşturma Birimi" (GCSS) UNAMID'e verilen görevlerin uygulanmasını kolaylaştırmak için sosyal, idari ve ulusal düzeyde politik alanda çalışan sivil bir

[218] *ibid.*

[219] *ibid.*

[220] UNAMID, "Political Affairs", *https://unamid.unmissions.org/political-affairs*, e.t.: 26.11.2019.

bileşendir. Darfur'da sürdürülebilir barışı sağlayabilen yapıların kurulması ve güçlendirilmesi konusunda Darfur halkı ve Sudan Hükümeti ile birlikte çalışmaktadır. GCSS, fon kullanımı yoluyla toplumu destekleyici projeler geliştirmektedir.[221]

GCSS, "Sudan Silahsızlanma, Demobilizasyon ve Reentegrasyon Komisyonu"nu desteklemekte, silahsızlanma ile silahlı grupların topluma entegrasyonu konusunda DDPD ile uyumlu olarak çalışmalar yapmaktadır.[222]

GCSS, Darfur'da bulunan kabileler ve etnik gruplar arası çatışmaların önlenmesi, azaltılması ve çözülmesine yönelik eylem planları geliştirilmesinde devlet ve yerel yönetimleri desteklemekte, ayrıca, sorunların ana nedenlerini gidermek için yasal ve kurumsal bir çerçevenin geliştirilmesine ve uygulanmasına yardımcı olmaktadır.[223]

3. Sivillerin Korunması İrtibat Bölümü (PoC/HLS) ve İnsan Hakları ile İlgili Faaliyetler

UNAMID bünyesinde Sivillerin Korunması İrtibat Bölümü (PoC/HLS) olarak ayrı bir birim kurulmuştur. Bu birim, Darfur halkı ile UNAMID arasında iletişimi sağlayan temel birimdir.[224]

PoC/HLS, Darfur'daki sivillerin korunmasına ilişkin konularda UNAMID ve diğer BM kuruluşları arasında koordinasyon, danışma ve bilgi paylaşımı görevini yerine getirmektedir. Ayrıca, çatışmalardan etkilenen sivillerin fiziksel olarak korunması, erken

---

[221] UNAMID, "GCSS", *https://unamid.unmissions.org/gcss*, e.t.: 25.11.2019.

[222] *ibid.*

[223] *ibid.*

[224] UNAMID, "The Protection of Civilians/Humanitarian Liaison Section", *https://unamid.unmissions.org/humanitarian-protection-strategy-coordination-0*, e.t.: 26.11.2019.

uyarı ve erken müdahale, koruyucu bir ortamın oluşturulması gibi alanlarda analizler yaparak paydaşlara bilgi sunmaktadır.[225]

Diğer yandan, UNAMID İnsan Hakları Bölümü, insan hakları ihlallerini, cinsiyete dayalı şiddet ve suiistimalleri tespit etmekte ve bildirim yapmaktadır. Ayrıca, işlenen suçların cezasız kalmaması için Sudan Hükümeti nezdinde gerekli girişimleri yapmakta ve Sudan yargısının insan hakları konusunda kapasitesinin güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. UNAMID İnsan Hakları Birimi etkili bir veri toplama ve analiz sisteminin kurulması, Sudan Hükümeti'nin insan hakları ihlallerinin ve cinsiyete dayalı ihlallerinin azaltılması ve sivilleri koruma kapasitesinin arttırılması, Sudan Hükümeti tarafından Ulusal İnsan Hakları Komisyonu'nun kurulmasının sağlanması, Darfur İnsan Hakları Forumu'nun oluşturulması, cinsel şiddete dayalı suçlarla ilgili daha fazla kovuşturma yapılmasının sağlanması ve Darfur'da yaşayan halka, sivil toplum kuruluşlarına ve Sudan Devleti kuruluşlarına insan hakları konusunda eğitim verilmesi gibi konularda katkı sağlamış olup Kasım 2019 itibariyle faaliyetlerine devam etmektedir.[226]

4. Toplumsal Cinsiyet Rehberliği Konusunda Gerçekleştirilen Faaliyetler

UNAMID bünyesinde Toplumsal Cinsiyet Rehberlik Birimi (GAU) kurulmuştur. Birimin ana görevleri UNAMID Barış Gücünde toplumsal cinsiyet konularının yeterince ele alınmasını sağlamak için üst düzeydeki planlama ve karar alma süreçlerinde teknik danışmanlık sağlama, toplumsal cinsiyet konularını merkezi ve yerel politika programlarına entegre etmek için çalışmalar yürütme, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı önleme ve müdahale mekanizmalarının geliştirilmesine ve güçlendirilmesine yardımcı olma, kadınların korunma ihtiyaçlarına cevap verilebilmesi amacıyla Devlet kurumlarıyla ortak çalışmalar yürütme, kadınların barışın inşası ve karar alma süreçlerine

---

[225] *ibid.*

[226] UNAMID, "Human Rights", *https://unamid.unmissions.org/human-rights*, e.t.: 26.11.2019.

katılımını ve temsilini sağlama, kadınların hizmetlere ve kaynaklara, özellikle de adalete ve sağlık hizmetlerine erişimini artırmak amacıyla çalışmalar yürütme faaliyetlerini yerine getirmektedir.[227]

UNAMID'e bağlı GAU birimi yukarıda sayılan görevleri yerine getirebilmek için çeşitli projeler geliştirmiş, ayrıca Darfur halkına toplumsal cinsiyete dayalı konularda birçok eğitim vermiştir.[228]

5. Su ve Sağlık ile İlgili Faaliyetler

Darfur'da yaşanan çatışmaların en önemli nedenlerinden biri de su kıtlığıdır. Bu kapsamda, UNAMID, bölgedeki kırsal ve kentsel toplulukların uğrunda çatışmaların yaşandığı bu kaynağa ulaşmalarına yardımcı olmayı amaçlayan çok sayıda proje yürütmüş ve yürütmektedir. Son zamanlardaki çabalar arasında, su ile ilgili uluslararası bir konferans düzenlenmesi sağlanmış, su kullanımı ve dağıtımı alanında 200'den fazla uzman bir araya getirilmiştir. Ayrıca, su projeleri için bağışçılar bulunmuştur.[229]

Diğer yandan, UNAMID bünyesinde "HIV/AIDS'le Mücadele Birimi" kurulmuş olup, söz konusu birim gerek UNAMID personeli gerekse Darfur'da yerinden edilmiş kişiler ve Darfur halkına AIDS hakkında bilgilendirme yapmakta, çeşitli eğitim programları düzenlemekte, HIV taraması yapmakta, AIDS'in yayılmasının önlenmesi için kondom dağıtımı yapmaktadır.[230]

---

227 UNAMID, "Gender Advisory Unit", *https://unamid.unmissions.org/gender-advisory-unit,* e.t.: 26.11.2019.

228 *ibid*.

229 UNAMID, "Water and Sanitation", *https://unamid.unmissions.org/water-and-sanitation-0*, e.t.: 26.11.2019.

230 UNAMID, "HIV AIDS", *https://unamid.unmissions.org/hivaids*, e.t.: 26.11.2019.

6. Muhimmat Atıkları ile Mücadele Faaliyetleri

Mühimmat Atık Bürosu (ODO), UNAMID bünyesinde, çatışmalardan arta kalan patlayıcılar ve mayınla mücadele kapsamında Haziran 2011'de kurulmuştur. UNAMID ODO, Darfur'da sivil nüfus için güvenli bir ortam yaratmaya çalışmaktadır. ODO ayrıca, patlamamış mühimmatın imha edilmesine yönelik çalışmalar yapmakta, bu mühimmatlara ilişkin farkındalık yaratmak amacıyla eğitimler vermekte, okullarda sergiler açmakta, radyo programlarına katılım sağlamaktadır.[231]

B. UNAMID'in Değerlendirilmesi

UNAMID barış gücü 2007 yılının sonunda faaliyete geçmiş ve halen de görevini devam ettirmektedir. UNAMID şu ana kadar BM'nin yürüttüğü barış gücü faaliyetlerinin en maliyetli olanıdır. Bu kadar yüksek maliyeti ve askeri personel sayısına rağmen UNAMID'in geçen 12 yılda kendisine verilen görevin ne kadarını yerine getirdiği ve başarılı olup olmadığı tartışmalıdır. UNAMID'in başarılı olup olmadığı, BM Genel Sekreteri'nin 2009 yılındaki raporunda belirtildiği üzere kapsamlı bir siyasi çözüm elde etmek, güvenli ve istikrarlı bir ortamın sağlanması ile Darfur'da gelişmiş hukuk devleti, yönetişim ve insan hakları başlıkları altında aşağıda incelenmekte ve değerlendirilmektedir.[232]

1. Kapsamlı Bir Siyasi Çözüm Elde Edilmesi

Darfur'da kapsamlı bir siyasi çözüm elde edilmesinden, Darfur Barış Anlaşması'nın uygulanması ve/veya Darfur'un ulusal siyasi süreçte uygun bir şekilde temsil edilmesini ve katılımını sağlayacak bir sonraki kapsamlı barış anlaşmasının imzalanması yoluyla

---

231 UNAMID, "*Ordnance Disposal Office*."

232 Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 16.11.2009, s. 18-19-20, *https://undocs.org/S/2009/592*, e.t.: 24.11.2019.

çatışmaya kapsamlı bir siyasi çözümün sağlanması anlaşılmaktadır. Bu amaca yönelik olarak UNAMID, barışçıl ve barış inşasına odaklanan önleyici askeri konuşlandırma ve diplomatik faaliyetler gibi barışa destek ve barışı inşa edici faaliyetleri gerçekleştirmiştir.[233]

Bu kapsamda, BM'nin verdiği teknik destek ve tarafları ikna gücü ile "Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi" Mayıs 2011'de Katar Doha'da Sudan Hükümeti ile LJM arasında imzalanmıştır. Bunun ardından, Doha Belgesinde yer aldığı üzere LJM lideri Eltigani Seisi Darfur Bölgesel Yönetimi'nin başkanı olarak Sudan Parlamentosu'nda yemin etmiştir. Bununla birlikte, DDPD'nin uygulanabilmesi ve Darfur'da kalıcı barışın tesis edilmesi için taraflar arasında başta UNAMID, AfB ve Katar'ın destekleri ile 2011 yılından itibaren 14 toplantı yapılmış ancak nihai bir barışa Aralık 2019 tarihi itibariyle ulaşılamamıştır.[234]

BM'nin Darfur ile ilgili hazırladığı birçok raporda, Darfur'daki çatışmaya askeri bir çözüm olamayacağı ve barışı yeniden tesis etmek için kapsayıcı bir siyasi çözümün gerekli olduğu ve çatışmanın ana nedenlerini tam anlamıyla ele almanın önemi vurgulanmış, Doha sürecinin işletilmesi ve geliştirilmesinin önemi belirtilmiştir. Bununla birlikte, Doha Barış Sürecinin işlerlik kazanması ile ilgili AfB'nin başlatmış olduğu Yüksek Düzey Uygulama Paneli'ne *(High-Level Implementation Panel)* destek verilmiş ve Sudan Hükümeti'nin başlattığı Ulusal Diyalog desteklenmiştir.[235]

---

[233] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations,* 2017, s. 418.

[234] UNAMID, "Faaliyetleri Gözden Geçirme Toplantısı", 2018, *https://unamid.unmissions.org/14th-meeting-implementation-follow-commission-doha-document-convenes-khartoum-0*, e.t.:11.11.2019.

[235] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 2296 Sayılı Kararı" 29.06.2016, s. 3, *https://unamid.unmissions.org/sites/default/files/unsc_resolution_2296_2016_eng.pdf*, e.t.:14.11.2019.

Öte yandan, BM, AfB ve Sudan Hükümeti arasında kurulan üçlü mekanizma ve ortak çalışma grubu ile Darfur'da kalıcı barışın sağlanması için düzenli toplantılar yapılmakta ve eylem planları hazırlanmaktadır.[236]

Bununla birlikte, Doha Barış Sürecine dahil olmayan gruplarla çeşitli görüşmeler yapılmakta ve sürece dahil olmaları yönünde çaba sarfedilmektedir. Ayrıca, AfB ile birlikte, barış süreci gözlemlenmektedir.[237]

Diğer yandan, Darfur bölgesinde çatışan kabileler arasında arabulucuk faaliyetleri gerçekleştirilerek bu kabileler arasındaki çatışmaların son bulması için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.[238]

2018 yılında, Güney Afrika Cumhuriyeti Eski Başkanı Thabo Mbeki liderliğindeki AfB Üst Düzey Yürütme Paneli ile BM Özel Temsilcinin, Darfur'da barış, istikrar ve güvenliği sağlama çabaları desteklenmiş ve barış sürecini yeniden canlandırılmasına yönelik çabalara katkı sağlanmıştır.[239] BM ve AfB'nin gayretleri ile SLM/MM ve JEM / Jibril İbrahim tarafından 2018 yılının Kasım ayında Almanya Berlin'de DDPD'nin temelini teşkil ettiği ön müzakere belgesi imzalanmıştır.[240] Ancak, SLM/AW tarafından barış sürecine katılım sağlanmamıştır.

UNAMID barış gücüne ilişkin olarak, BM Genel Sekreteri ve AfB Komisyonu Başkanı'nın ortak olarak düzenledikleri en son rapor olan 15 Ekim 2019 tarihli raporda; Sudan'da politik anlamda önemli değişikliklerin olduğu, El Beşir'in görevden el

---

[236] *ibid.*

[237] *ibid.*

[238] *ibid.*

[239] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 25.04.2018, s. 9, *https://undocs.org/S/2018/389*, e.t.: 24.11.2019.

[240] Dabangasudan, "Doha Document for Peace in Darfur pre-negotiation agreement draft signed", 26.11.2018, *https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/doha-document-for-peace-in-darfur-pre-negotiation-agreement-draft-signed*, e.t.: 17.11.2019.

çektirilmesi ile birlikte Geçiş Konseyi'nin kurulduğu ve Anayasal Deklarasyonun ilan edildiği, eski BM üst düzey çalışanı Abdalla Hamdok'un geçiş sürecini yöneten Hükümetin Başbakanı olduğu, ilan edilen Anayasal Deklarasyonda barış komisyonunun kurulmasının öngörüldüğü, ancak Darfur'da bulunan grupların anılan anayasal deklarasyonu yetersiz buldukları belirtilmiştir.[241]

2. Güvenli ve İstikrarlı Bir Ortamın Sağlanması ile İnsani Durumun İstikrara Kavuşturulması

UNAMID'in amaçlarından biri de, Darfur'da istikrarlı ve güvenli bir ortamın kurulmasına katkıda bulunulması ile sivillerin, özellikle de korunmasız grupların korunması ve yerinden edilmiş nüfusun, kendi yerlerine geri dönmelerinin sağlanmasıdır. UNAMID, ayrıca, insani yardım kuruluşlarının yardıma ihtiyacı olan insanlara serbest ve engelsiz erişim sağlayabilmelerine destek olmak ve istikrarlı bir insani duruma katkıda bulunmak, Darfur'da yaşayan halkın insan onuruna uygun bir şekilde yaşamalarını sağlamak, sürdürülebilir geçim faaliyetlerine katkı sağlayarak insani yardımlara olan bağımlılıklarını giderek azaltmak konularında da görev üstlenmiştir.[242]

Yukarıda yer alan amaçları gerçekleştirmek için, UNAMID önleyici kuvvetler oluşturmuş olup barışı koruma operasyonları gibi barışı destek operasyonları gerçekleştirmektedir. Diğer barışı destekleme eylemleri olarak, önleyici diplomasi gibi diplomatik faaliyetler ve seçim yardımı dahil olmak üzere insani yardım faaliyetleri gösterilebilir.[243]

---

[241] Birleşmiş Milletler, "AfB Komisyonu Başkanı ve BM Genel Sekreteri'nin AfB-BM Karma Operasyonu Özel Raporu", 15.10.2019, s. 2, *https://undocs.org/S/2019/816,* e.t.: 05.11.2019.

[242] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations*, 2017, s. 418.

[243] *ibid.*

UNAMID göreve başladıktan 1 yıl sonra BM raporlarına göre Sudan Hükümeti'nin hava bombardımanlarının devam ettiği, işkence ve kötü muamelenin sürdüğü, yaşam hakkına saldırıların ve cinsel tacizlerin yaşandığı, polis tarafından aşırı güç kullanımının olduğu, yargının bunlara seyirci kaldığı, 2008 yılında 310.000 kişinin yerinden edildiği, bunlara karşılık UNAMID tarafından "Güvenliği Tesis Etme Planı"nın hazırlandığı, belirli bölgelerde UNAMID barış gücünün konuşlandırıldığı, belirtilmektedir.[244]

2009 yılında UNAMID, toplam 832 kişinin bölgede yaşanan şiddetten öldüğünü kayıtlara geçirmiştir. Bu ölümlerin 295'i Hükümet güçleri ve silahlı gruplar arasındaki çatışmalardan, 369'u cinayetten, 134'ü aşiret çatışmalarından, 34'ü ise kaza gibi diğer nedenlerden kaynaklanmaktadır. 2009 yılında 175.000 kişinin daha yer değiştirmek zorunda kaldığı, böylece Darfur genelinde yerinden edilmiş kişilerin sayısının 2 milyonu geçtiği belirtilmektedir. 2010 yılında ise şiddetten kaynaklanan ölüm vakaları 2009'da olduğundan çok daha yüksektir.[245] 2011 yılına gelindiğinde ise, taraflar arasındaki çatışmaların devam ettiği, 2011 yılında 70.000 kişinin yerleşim yerini terk etmek zorunda kaldığı, buna karşılık 2011 yılında ülke içinde yerlerinden edilmiş 55.872 kişi ve 29.300 mülteci de dahil olmak üzere toplam 85.172 kişinin gönüllü olarak evlerine döndüğü raporlanmıştır.[246]

2013 yılında ise kabileler arası çatışmalar ile Darfur'daki silahlı hareketler ve Hükümet güçleri arasındaki çatışmalardan dolayı sivillerin maruz kaldığı fiziksel şiddet riskinin

---

[244] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 12.12.2008, s. 6-7, *https://undocs.org/S/2008/781*, e.t.: 24.11.2019.

[245] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 14.07.2010, s. 5-8.

[246] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 30.12.2011, s. 8, *https://undocs.org/S/2011/814*, e.t.: 24.11.2019.

önemli ölçüde arttığı, 2013 yılının başından Temmuz ayına kadar 6 ay içinde 300.000 kişinin yerinden edilmesine neden olunduğu, belirtilmiştir.[247]

2014 yılına gelindiğinde ise güvenlik ortamı daha da kötüleşmiştir. 2013 yılında Sudan Hükümeti tarafından Ulusal İstihbarat ve Güvenlik Hizmetleri emrinde Hızlı Destek Kuvvetleri (RSF) gücü kurulmuştur. RSF'nin amacı, Sudan'ın genelinde isyancı silahlı grupları askeri olarak yenilgiye uğratmak ve dağıtmaktır. RSF, Sudan Silahlı Kuvvetleri'nden ve genellikle Cancavidler de dahil olmak üzere diğer hükümet destekli milis gruplarından hava ve kara gücü olarak destek almaktadır. Bu kuvvetlerin, 2014 ve 2015 yıllarında Darfur bölgesinde, köylere saldırdığı, evleri yaktığı ve yağmaladığı, köylülere tecavüz ettiği ve idam ettiği yönünde birçok tanık beyanı ve raporlama mevcuttur. Özellikle, SLM/AW isyancı grubunun elinde bulunan Jebel Marra bölgesinin Golo kasabası RSF güçleri tarafından ele geçirildikten sonra, bu kasabada işkence, öldürme ve cinsel istismar suçları işlenmiştir. Ancak insanlığa karşı işlenen bu suçlar BM raporlarında üzerinde çok durulmadan yüzeysel olarak bahsedilmiştir.[248]

BM'ye göre, hükümet güçleri ile silahlı gruplar arasında artan çatışmalara nedeniyle suç ve ölüm oranları ciddi oranda artmış ve insani kriz ciddi anlamda tırmanmıştır. BM tahminlerine göre, çatışmalarla yerinden edilmiş kişilerin sayısı, 2014 ile 2015 arasında, 300.000 yerinde edilmiş ve 2 milyondan fazla uzun süredir yerinden edilmiş kişilere ilave olarak 430.000'den fazla artmıştır. [249]

---

[247] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 12.07.2013, s. 4, *https://undocs.org/S/2013/420*, e.t.: 25.11.2019.

[248] Human Rights Watch, "Men With No Mercy", January 2015, *https://www.hrw.org/report/2015/09/09/men-no-mercy/rapid-support-forces-attacks-against-civilians-darfur-sudan*, e.t.: 16.11.2019.

[249] Birleşmiş Milletler, "Darfur: UN humanitarian office reports mass displacement amid ongoing hostilities", 21.01.2015, *https://news.un.org/en/story/2015/01/488912-darfur-un-humanitarian-office-reports-mass-displacement-amid-ongoing*, e.t.: 10.11.2019.

2016 yılı ile ilgili olarak, BM Güvenlik Konseyi'nin 29 Haziran 2016 tarihli 2296 sayılı kararında; Darfur'da devam etmekte olan çatışmalar ve hava bombardımanları nedeniyle Jebel Marra'daki Hükümet güçlerinin saldırıları sonucu birçok sivilin hayatının kaybettiği ve yer değiştirmek zorunda kaldığı, birçok cinsel istismar vakasının olduğu, çocukların bu çatışmalardan olumsuz etkilendiği, 2016 yılının ilk beş ayında 80.000 kişinin Darfur'da yer değiştirmek ve göç etmek zorunda kaldığı, bu rakamın bazı kaynaklara göre 127.000 olduğu ancak tam teyit edilemediği, 2015 yılında ise yer değiştiren kişi sayısının 247.000 olduğu, Darfur'da 2016 yılı itibariyle yerinden edilmiş kişi sayısının artarak 2.6 milyon ve toplam insani yardıma ihtiyaç duyan toplam insan sayısını 3.3 milyon olduğu belirtilmektedir.[250]

2018 yılına gelindiğinde ise, BM raporlarında; güvenlik koşullarındaki iyileşmeyi memnuniyetle karşılanırken, isyancı gruplar ile Sudan Hükümet güçleri arasında yaşanan çatışmaların istikrarsızlık yarattığı, sivillere karşı şiddet ve suç eylemlerinde azalma olsa da devam ettiği, belirtilmiştir. Ayrıca, Sudan Hükümeti ve SLA/MM, JEM/Gibril ve Sudan Kurtuluş Hareketi Geçiş Konseyi tarafından tek taraflı olarak çatışmaların durdurulduğu, ancak Jebel Marra bölgesinde çatışmaların devam ettiği, köylerin yakılması, yeni göç dalgası ve insani yardıma erişimin kısıtlanması sorunlarının devam ettiği belirtilmektedir.[251]

UNAMID barış gücüne ilişkin olarak, BM Genel Sekreteri ve AfB Komisyonu Başkanı'nın ortak olarak düzenledikleri en son rapor olan 15 Ekim 2019 tarihli raporda; Darfur'daki genel güvenlik durumunun kırılgan olmaya devam ettiği, ülkede çıkan iç karışıklıklar ve güvenlik kurumlarının işleyişindeki aksaklıklardan özellikle ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin yaşadıkları kamplarda suçluluk olaylarının arttığı, Sudan

---

[250] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 2296 Sayılı Kararı", 29.06.2016, s. 2.

[251] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 2429 Sayılı Kararı", 13.07.2018, s. 2, *https://unamid.unmissions.org/sites/default/files/unsc_resolution_2429_2018_en.pdf*, e.t.: 18.11.2019.

Silahlı Kuvvetleri ile SLA/AW arasında aralıklı silahlı çatışmaların Jebel Marra bölgesinde devam ettiği, SLA/AW'nin fidye için sivilleri ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin personelini kaçırdığı, insani yardım kuruluşlarının malzemelerini yağmaladığı, diğer yandan, yerli kabileler ile hayvanlarını otlatmak için gelen Arap kökenli kabileler arasında çatışmaların devam ettiği, genel olarak, hayvan otlatanların çiftçilere saldırılarının 2019 yılında arttığı, Kuzey Darfur'da 2019'da buna bağlı olarak 73 olay olduğu ve 6'sının ölümle sonuçlandığı, 2018 yılında ise 64 olay ve 7 ölüm vakasının olduğu, Darfur'un merkezinde ise 2019 yılında 71 olay ve 27 ölüm vakasının olduğu, bu rakamın 2018 yılında 70 olay ve 21 ölüm vakası olarak kayıtlara geçtiği, ayrıca kabileler arasında arazi sahipliği konusunda da çatışmaların geçen yıla göre arttığı, 2019 yılının Mayıs-Ekim ayları arasında arazi kavgaları nedeniyle 52 silahlı çatışmanın yaşandığı ve 32 kişini hayatını kaybettiği, bu rakamın geçen yılın aynı döneminde 33 olay ve 13 ölümle kayıt altına alındığı, kabileler arası kavgalardan dolayı yerlerinden edilmiş kişilerin sayısının 2019 yılı başına göre artış gösterdiği, 2019 yılında Darfur'da 1.8 milyon kişinin açlıkla karşı karşıya olduğu, bunun da Darfur'daki nüfusun yaklaşık dörtte birine karşılık geldiği, netice itibariyle, yerli çiftçiler ile göçebe hayvan otlatan Arap kabileler arasında huzursuzların arttığı ve bunun nedenleri arasında iç karışıklıklar ve devlet otoritesinin zayıflaması olsa da iklim değişikliklerinin de önemli nedenlerden biri olduğu, belirtilmiştir.[252]

UNAMID'in yukarıda yer alan bazı başarısızlıklarına rağmen aşağıdaki alanlarda başarılı olmuştur.

[252] Birleşmiş Milletler, AfB Komisyonu Başkanı ve BM Genel Sekreteri'nin AfB-BM Karma Operasyonu Özel Raporu., 15.10.2019, s. 3-4.

- Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin yaşadıkları kamplarda güvenlik ve istikrarın sağlanması. Bu kamplarda, suç oranları oldukça düşük olup, şiddetli çatışmaların yaşanmaması.
- Kamp dışındaki bölgelerde ve özellikle kamplara bitişik alanlarda suç oranlarının ve şiddetli çatışmaların azalması.
- Sivillere yönelik şiddet içeren suçların sayısının azalması.
- UNAMID tarafından kaydedilen cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olayları dahil, insan hakları ihlallerinin azalması.
- Çatışmada tarafların çocuk asker kullanımının azalması.
- Silahların ve silahlı grupların yaygınlığının azalması.
- Patlamamış mühimmattan kaynaklanan sivillere yönelik tehditlerin azaltılması, bu tür malzemelerin güvenli bir şekilde imha edilmesi ve bu kapsamda eğitimler verilmesi.
- İnsani yardım sağlayan kuruluş ve organizasyonların faaliyetlerini sürdürmede koruma desteği verilmesi.[253]

3. Darfur'da Gelişmiş Hukuk Devleti, İyi Yönetişim ve İnsan Haklarının Tesisi

UNAMID'in amaçlarından biri de ulusal ve yerel makamlar ile birlikte çalışarak güvenlik ve adalet kurumları dahil olmak üzere devlet kurumlarının etkili ve verimli işleyişine katkıda bulunmak, uluslararası insan hakları standartları ve iyi yönetişim ilkeleri uyarınca Darfur'da hukukun üstünlüğünü uygulamak ve sürdürmek ve ayrımcı olmayan bir temelde yönetmektir. Bu amaca yönelik olarak, barışı koruma ve önleyici diplomasiyi içeren diplomatik faaliyetler gibi barış destek operasyonları gerçekleştirmektedir.

[253] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 2296 Sayılı Kararı", 29.06.2016, s. 14.

UNAMID'in göreve başladığı ilk yıllarda BM raporlarına yansıdığı üzere, sivillerin korunması ve sivillere karşı şiddet vakalarında Sudan Ordusu, Sudan Polisi ve Sudan Hükümeti'nin desteklediği silahlı gruplar aktif rol oynamışlardır. Kadına karşı şiddet ve cinsel taciz vakalarında Sudan yargısının da gerekli kararları almadığı ve suçluları gerekli cezalara çarptırmadığı belirtilmiştir.[254] Ayrıca, her ne kadar bölgede seçimler yapılsa da, demokratik açılımın sağlanamadığı, siyasi hak ve özgürlüklerin tesis edilmesinde gelişme kaydedilemediği belirtilmektedir.[255] BM Genel Sekreteri'nin 30 Aralık 2011 tarihli raporunda ise keyfi tutuklama, gözaltına alma ve cinsiyete dayalı şiddet olayları dahil olmak üzere, kaydedilen toplam insan hakları ihlallerinin sayısında artış olduğu belirtilmiştir.[256]

Bu kapsamda, UNAMID tarafından insan haklarına saygılı polis gücünün oluşturulması, sürdürülebilir hukuk altyapısının temellerinin geliştirilmesi, medeni ve siyasi hakların korunması için çalışmalar yapılmış, adil ve uluslararası yasal standartlara ve uygulamalara uyumun sağlanması için çeşitli çalıştaylar gerçekleştirilmiş ve destek verilmiştir.[257]

UNAMID barış gücünün görev süresinin uzatılmasına ilişkin 2018 yılı Güvenlik Konseyi kararında kalkınmanın çok yetersiz olduğu ve hukukun üstünlüğünün tesis edilemediği, yaşanan istikrarsızlık, iç çatışmalardan ve iklim değişikliğinden kaynaklı kuraklıklardan dolayı insani yardıma ihtiyaç duyan Sudanlıların sayısının 5.5 milyondan 7.1 milyona yükseldiği, belirtilmiştir.[258]

---

[254] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 12.12.2008, s. 6-7.

[255] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 14.07.2010, s. 10.

[256] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu" 30.12.2011, s. 14, *https://undocs.org/S/2011/814*, e.t.: 25.11.2019.

[257] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 2296 Sayılı Kararı", 29.06.2016, s. 14.

[258] Birleşmiş Milletler, "BM Güvenlik Konseyi 2429 Sayılı Kararı", 13.07.2018, s. 3.

UNAMID barış gücüne ilişkin olarak, BM Genel Sekreteri ve AfB Komisyonu Başkanı'nın ortak olarak düzenledikleri en son rapor olan 15 Ekim 2019 tarihli raporda; Sudan'daki son siyasi krizin, siyasi boşluk oluşturarak devlet kurumlarının ve yargının işleyişini olumsuz etkilediği ve zayıf olan hukukun üstünlüğünün daha da kötüleşmesine yol açtığı, ülke içinde yerinden olmuş kişiler ile göçebe topluluklar arasındaki gerginliklere neden olduğu, özellikle Orta, Güney ve Kuzey Darfur eyaletlerinde, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler için tarım arazilerinde ve kamplarda şiddetli çatışmalar ve toplu saldırılar meydana geldiği, 2019 yılı Nisan ve Haziran ayları arasında 182 kişinin mağdur olduğu 33 vakanın kayıtlara girdiği, aynı yılın Haziran ve Ağustos ayları arasında ise 9'u çocuk 38'i kadın olmak üzere 255 mağdurun olduğu 40 insan hakları ihlalinin kayıt altına alındığı, Darfur'da barış sürecinin ise ülkede yaşanan iç karışıklıklardan dolayı arka planda kaldığı ve barış süreci ile ilgili önemli bir gelişmenin yaşanmadığı, belirtilmiştir.[259]

4. UNAMID'e Yöneltilen Eleştiriler

UNAMID Barış Gücü her ne kadar görevini tamamlamamış olsa da şu ana kadar BM tarihindeki en maliyetli barış gücü olarak kayıtlara geçmiştir.[260] BM İdari ve Bütçe Soruları Danışma Kurulu'nun hazırlamış olduğu 24.04.2019 tarihli raporda, şu ana kadar UNAMID için 15.866.484.000 ABD doları harcama yapıldığı[261] belirtilmekle birlikte, bu rakam şu an itibariyle 16 milyar doları aşmış durumdadır. UNAMID'de şu an görev yapan personel sayısı sivillerle birlikte 7 bin[262] olsa da bundan üç yıl öncesine kadar görev yapan personel sayısı yaklaşık 30 bini bulmaktaydı. Bu muazzam bütçe ve insan kaynağının

---

[259] Birleşmiş Milletler, "AfB Komisyonu Başkanı ve BM Genel Sekreteri'nin AfB-BM Karma Operasyonu Özel Raporu", 15.10.2019, s. 4-5.

[260] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations,* 2017, s. 409.

[261] Birleşmiş Milletler, "BM İdari ve Bütçe Soruları Danışma Kurulu'nun 24.04.2019 Tarihli Raporu", s. 3, *https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/73/755/Add.10*, e.t.: 25.11.2019.

[262] UNAMID, "Facts and Figures, Current Deployment", *https://unamid.unmissions.org/unamid-facts-and-figures,* e.t.: 25.11.2019.

ayrıldığı UNAMID'e etkin olmadığı konusunda birçok eleştiri getirilmektedir. Darfur'da yaşayan birçok sivil UNAMID'in sadece raporlama yaptığını, bazı durumlarda çok yakınlarındaki saldırılara ve sivillerin kaçırılmalarına kayıtsız kaldıklarını aktarmaktadır.[263]

UNAMID, her ne kadar BM ve AfB'nin ortak bir barış gücü operasyonu olsa da, UNAMID personelinin büyük çoğunluğu Afrika ülkelerinden sağlandığından iyi eğitimli personel konusunda ciddi sorunlarla karşılaşılmıştır. UNAMID bazı durumlarda kendi personelini ve araçlarını dahi koruyamamış ve şu ana kadar 274 UNAMID personeli hayatını kaybetmiştir. Ayrıca, yapılan bazı araştırmalara göre UNAMID, Darfur halkının güvenini kazanamamıştır. 2015 yılında, Djabal kampında yaşayan Darfur'lu 53 mülteciye, UNAMID'in kendilerini güvende hissettirip hissettirmedikleri sorulduğunda ve 1 ile 10 arasında puanlama yapmaları istendiğinde, 37'si en düşük puan olan 1 puan, 4 katılımcı 2 puan, 4 katılımcı 3 puan, 2 katılımcı 5 puan, 1 katılımcı 7,5 puan vermiş, 4 katılımcı ise puan vermekten kaçınmıştır.[264]

UNAMID'e içeriden getirilen en büyük eleştiri ise Ağustos 2012–Nisan 2013 tarihleri arasında BM'nin UNAMID sözcüsü olan Aicha El Basri'den gelmiştir. El Basri, 9 Nisan 2014 tarihinde *Foreign Policy* dergisinde kaleme aldığı makalesinde ve daha sonra BBC'ye verdiği mülakatta; UNAMID'le ilgili BM raporlarının gerçeği yansıtmadığı, sivillere yönelik yapılan birçok saldırıya tanıklık edilmesine rağmen kayıtsız kalındığı, UNAMID askerlerinin önünde birçok sivilin vurulduğu ancak müdahalede bulunulmadığı, sivillere yapılan saldırıların ve insanlığa karşı işlenen suçların çoğu zaman raporlara dahi yansıtılmadığı, korkunç gerçeklerin Dünyanın gözü önünden

---

[263] Colum Lynch, "They Just Stood Watching", *Foreign Policy,* 07.04.2014, *https://foreignpolicy.com/2014/04/07/they-just-stood-watching-2/*, e.t.: 16.11.2019.

[264] Tanja Müller & Zuhair Bashar, "'UNAMID Is Just Like Clouds in Summer, They Never Rain': Local Perceptions of Conflict and the Effectiveness of UN Peacekeeping Missions", *International Peacekeeping*, Vol:24, No:5, 2017, s. 773.

kaçırıldığı, böyle bir barış gücünün sözcüsü olmaktan utanç duyduğu, hususlarını belirtmiştir.[265]

El Basri'nin bu açıklamaları, BM'de önemli bir gündem maddesi olmuş, konuyla ilgili olarak Araştırma Komisyonu kurulmuş ve El Basri'nin verdiği bilgilerin doğru olduğu, UNAMID'in New York'ta bulunan BM UNAMID Operasyon Merkezi'ni yeterince bilgilendirmediği sonucuna ulaşılmıştır.[266]

---

[265] Aicha El Basri, "We Can't Say All That We See in Darfur", *Foreign Policy*, 09.04.2014, *https://foreignpolicy.com/2014/04/09/we-cant-say-all-that-we-see-in-darfur/,* e.t.: 15.11.2019., BBC, Darfur şiddeti: BM birlikleri saldırıları durduramadı, 09.04.2014, *https://www.bbc.com/news/world-africa-26962187*, e.t.: 20.11.2019.

[266] Birleşmiş Milletler, BM Güvenlik Konseyi Raporu, Aralık 2014, *https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2014-12/sudan_darfur_11.php?print=true,* e.t.: 25.11.2019.

SONUÇ

Barış güçleri, BM Antlaşması'nda yer almamakla birlikte, Antlaşmanın öngördüğü ortak güvenlik sisteminden birçok yönüyle ayrılmaktadır. Barışı koruma operasyonlarında, ortak güvenlik sisteminin hedef aldığı saldırgan veya ortak düşman mevcut değildir.[267] Ayrıca, ortak güvenlik sisteminde temel gaye saldırganı durdurmak iken barış güçlerinde amaç tarafsız bir şekilde davranarak ve işbirliğini sağlayarak barışı korumak, çatışma sonrası durumu istikrara kavuşturmak ve barışı yeniden inşa etmektir.

BM'nin kuruluşundan bu yana geçen zamanda, barışı koruma operasyonları, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında en etkili ve çokça başvurulan faaliyetlerden biri olmuştur. Güvenlik Konseyi tarafından barış güçlerinin bu denli tercih edilmesinde, barış güçlerinin esnek yapısı ve birçok sorunun çözümüne uyarlanabilme yetisi önemli rol oynamaktadır. BM Antlaşması'nda yer almadığından dolayı barış güçlerinin uyması gereken sıkı şekil şartları bulunmamaktadır. Her ne kadar barış güçleri için tarafların rızası, tarafsızlık ve meşru müdafaa dışında güç kullanmama gibi ilkeler belirlenmişse de, bu ilkelerde zamanla esnemelerin ve yumuşamaların olduğu görülmektedir.

Barış güçlerini genel olarak Soğuk Savaş öncesi geleneksel barış güçleri ve Soğuk Savaş sonrası çok yönlü barış güçleri olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Soğuk Savaş döneminde, ABD ve Sovyetler Birliği'nin liderliğinde iki kutuplu bir dünya oluşmuş ve tarafların birbirlerine bakışında güvensizlik hakim olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği kendi bloklarına dahil olan ülkelerde meydana gelen uyuşmazlıklara diğer bloktaki devletlerin müdahil olmasını önlemek amacıyla sorun BM'ye taşınmadan çözmeye çalışmışlar ya da sorunları büyümemesi için baskılamışlarıdır. Sorunların

[267] Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma*, 2002, s. 174.

BM'ye intikal etmesi halinde ise birçok kez veto yetkilerini kullanmışlardır.[268] Hal böyle olunca, 1948-1987 yılları arasında yalnızca 13 barış gücü oluşturulmuştur.

Soğuk Savaş döneminde görev yapan barış güçleri genellikle devletler arası çatışmalar nedeniyle oluşturulmuştur. Bu dönemdeki barış güçleri, çatışan taraflar arasına girerek tampon bölge oluşturma ve ateşkes anlaşmasını gözetleme, sınırları denetleme gibi askeri kuvvet kullanımı son derece sınırlı olan görevleri yerine getirmiştir. Kongo'da görev yapan ONUC barış koruma operasyonu haricinde, bu dönemde barış güçleri meşru müdafaa dışında güç kullanmamışlar, barışın inşası gibi görevler de üstlenmemişlerdir. Bununla birlikte, Soğuk Savaş dönemindeki barışı koruma operasyonlarının çoğu net hedeflerden ve planlamadan yoksun, sorunlara acil cevap vermek için acele ile oluşturulmuş misyonlardır.[269]

Soğuk Savaş sonrasında ise barış güçlerinin sayısında önemli artışlar olmuştur. 1987'den günümüze kadar 58 barış koruma operasyonu oluşturulmuştur. Diğer yandan, Soğuk Savaş sonrasında çatışmalar boyut değiştirmiş ve devletler arası savaşlardan çok iç çatışmalar yoğun olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde, barış gücü operasyonları daha çok iç savaşlara ve etnik mücadelelere müdahale etmek durumunda kalmışlar ve bu sorunlara güçlü şekilde çözüm bulabilmek amacıyla görevlendirilmeleri artan bir şekilde BM Antlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde yapılmaya başlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde barış güçlerine geleneksel görevlerinin yanı sıra hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi, insan hakları, çatışma sonrası toplumun rehabilitasyon sürecine destek olunması, seçimlerin gözetilmesi, patlamamış mühimmatların yok edilmesi, silahsızlandırma, iyi yönetişim ve ekonomik kalkınmaya dayalı istikrarlı

---

[268] Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek – BM Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 2015, s. 35.

[269] O'Neill & Rees, *a.g.e.*, s. 23-24.

hükümete geçiş yapılması sürecine katkı sağlanması ile kadınların toplum içindeki rolünün güçlendirilmesi gibi yeni görevler de verilmiş ve böylece barış güçleri çok yönlü hale gelmişlerdir.[270]

Bu kapsamda, Soğuk Savaş sonrası dönemde, BM güçleri; barışı koruma faaliyetlerinin yanında barış yapma, barışı zorlama ve barışın inşası alanlarında görev yapmaya başlamışlardır. Bu çerçevede geniş yetkilerle donatılarak oluşturulan barış güçlerinden biri de 31 Temmuz 2007 tarihli 1769 nolu BM Güvenlik Konseyi kararı ile Sudan'ın Darfur bölgesinde görevlendirilen UNAMID barış gücüdür.

2007 yılında 1769 nolu Güvenlik Konseyi kararı alınmadan önce BM, sorunun çözümüne yönelik 2004 yılından itibaren bir takım kararlar almıştır. Bu kararlardan en dikkat çekeni ise Güvenlik Konseyi'nin 31 Ağustos 2006 tarihinde aldığı 1706 sayılı karardır. Anılan kararda, Darfur Barış Anlaşmasını desteklemek amacıyla, 20.000 asker ve polisten oluşan bir gücün Darfur'da konuşlanmasına karar verilmiş ve görevlendirmenin dayanağı olarak BM Antlaşması'nın VII. Bölümü gösterilmiştir. Her ne kadar karar zorlayıcı tedbirleri içeren VII. Bölüm kapsamında alınmış olsa da kararda barış güçlerinin konuşlanması için Sudan Devleti'nin rızasının arandığı belirtilmiştir. Sudan Hükümeti bu kararın uygulanmasına rıza göstermediği için söz konusu karar uygulanamamıştır.[271] Söz konusu kararı ilginç kılan ise kararın hem zorlayıcı tedbirleri içeren ve bağlayıcılığı olan VII. Bölüm kapsamında alınması, diğer yandan ise kararın uygulanabilmesi için Sudan Hükümeti'nin rızasının aranmasıdır. Böyle bir kararın alınmasında, BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri Çin ve Rusya'nın Sudan Hükümeti ile olan ticari ve askeri alandaki ilişkileri etkili olmuştur.[272]

---

[270] Denk, *a.g.e.*, s. 310.

[271] Kreps, *a.g.m*, s. 70.

[272] Prinsloo & Niekerk, *UNAMID: an African Solution to a Complex Case of Geopolitical Dynamics*, 2015, s. 240.

Öte yandan, 1706 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı uygulanamamış olsa da, AfB ve Batılı devletlerin Sudan Hükümeti karşısında artan baskısı nedeniyle, Sudan Hükümeti geri adım atmış ve 23 Aralık 2006'da karma bir barış gücünün oluşturulmasına onay vermiştir.[273] Bunun ardından, BM Güvenlik Konseyi'nin 1769 sayılı kararı ile UNAMID barış gücünün kurulmasına karar verilmiştir.

1769 nolu kararda, her ne kadar barış gücünün Darfur'da konuşlanması için Sudan Hükümeti'nin rızası aranmasa da, bu durum, tamamen Sudan Hükümeti'nin devre dışı bırakıldığı anlamına da gelmemelidir. 1769 sayılı kararda, UNAMID'in Sudan Hükümeti'nin egemenlik haklarına tam saygı duyarak görev yapacağı belirtilmiştir. Bu hükümden dolayı UNAMID'in VII. Bölüm kapsamında değil VI. Bölüm ½ (altı buçuk) kapsamında görevlendirildiği yönünde görüşler ileri sürülmüştür.[274]

UNAMID'in görev tanımına bakıldığında, UNAMID'e ateşkes anlaşmasının uygulanmasının desteklenmesi ve güvenlik koşullarının sağlanması gibi geleneksel görevlerinin yanında insan hakları, cinsiyet eşitliği, ekonomik kalkınma, hukukun üstünlüğü, kadınların toplum içindeki rollerinin güçlendirilmesi, mayın temizleme, çocuk hakları, insani yardım ve yerinden edilmiş kişilerin tekrar evlerine dönmesinin sağlanması gibi görevler de yüklenmiştir. UNAMID bu görevleri yerine getirmek için birçok faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, UNAMID bünyesinde "Yönetim ve Toplumu İstikrara Kavuşturma Birimi", "Sivillerin Korunması İrtibat Bölümü", "İnsan Hakları Birimi", "Siyasi İşler Bölümü", "Cinsiyet Rehberlik Birimi", "HIV/AIDS'le Mücadele Birimi" ve "Mühimmat Atık Bürosu" gibi çeşitli birimler oluşturulmuştur. Şüphesiz ki bu birimler, gerçekleştirdikleri faaliyetler ile Darfur'da kalıcı barışın sağlanması ve toplumun istikrara kavuşturulabilmesine önemli katkılar sunmuşlardır.

---

[273] Mickler, *a.g.m.,* 501; Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations*, 2017, s. 408.

[274] Prinsloo & Niekerk, *Hybrid Peacekeeping and the United Nations*, 2017, s. 415.

UNAMID bu denli kapsamlı görevleri yerine getirirken bir takım zorluklar ve meydan okumalarla da karşılaşmıştır. UNAMID'e güvenliği sağlaması için yaklaşık Fransa büyüklüğünde bir görev alanı verilmiştir. Bu kadar büyük bir alanda yaklaşık 18 bin asker ve 3 bin polis ile güvenliği sağlamak oldukça zordur. Bununla birlikte, UNAMID 1769 sayılı karar ile öngörülen personel sayısına hiçbir zaman ulaşamamıştır. UNAMID barış koruma operayonunda görev yapan personel sayısının en yüksek olduğu dönem 2011 yılının sonu olup bu sayı da hedeflenen rakamın ancak %90'ına tekabül etmektedir. 2012'den itibaren ise güvenlik konusunda ilerlemeler kaydedilmeden personel sayısında azalmalar meydana gelmiştir.

UNAMID'in karşılaştığı en büyük sorun ise Sudan Hükümeti'nin UNAMID'e karşı takındığı negatif tavırdır. Birçok BM raporunda da belirtildiği üzere, Sudan Hükümeti UNAMID'e katkı sağlayacak ülkelerin asker listelerini onaylamayı aylarca geciktirmiş, Darfur'da BM barış gücü askerlerinin yerleşeceği üsleri geç tahsis etmiş, barış gücünün gece uçuşlarına izin vermemiş ve barış gücü personeline belirli alanlarda hareket yasağı koymuştur. Bunun yanında, UNAMID için gerekli teçhizatın sınırdan geçmesini çeşitli gümrük mevzuatlarını bahane ederek geciktirmiştir.[275] Ayrıca, resmi kaynaklar tarafından teyit edilmese de Sudan Hükümeti'nin doğrudan UNAMID güçlerini hedef aldığı saldırılar da olmuştur.[276] Sudan Hükümeti'nin anılan engelleyici tavrı, UNAMID'in faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

UNAMID'in karşılaştığı bir diğer sorun da UNAMID göreve başladığında şiddetli çatışmaların yaşanmaya devam etmesi ve ortada tüm tarafların mutabık olmadığı bir anlaşmanın bulunmamasıdır. 2006 yılında Sudan Hükümeti ile isyancı gruplardan SLM/MM arasında imzalanan Darfur Anlaşmasına diğer isyancı gruplar SLM/AW, LJM

[275] Joanna, *a.g.m.*, s. 9.

[276] Sloan, *a.g.m.*, s. 75.

ve JEM imza atmamıştır. 2011 yılında ise Katar'ın himayelerinde gerçekleştirilen barış görüşmeleri, Sudan Hükümeti ile LJM arasında "Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi"nin imzalanması ile sonuçlanmıştır. Darfur'da barışı sağlamak için imzalanan son anlaşma metni de budur. Hal böyle olunca, Darfur'da tüm tarafların üzerinde anlaştıkları bir barış veya ateşkes anlaşması hiçbir zaman olmamıştır.

UNAMID, ayrıca nitelikli personel ve gerekli teçhizatın sağlanamaması yönünden de problemlerle karşılaşmıştır. UNAMID, AfB tarafından gerçekleştirilen AMIS misyonunun devamı niteliğindedir. Nitekim, AMIS askerleri yapılan görevlendirme çerçevesinde, kasklarını çıkartarak maviye boyamışlar ve BM barış gücü askerleri haline gelmişlerdir. UNAMID'in askeri ve polis gücü ile görev yapan sivillerin büyük çoğunluğu Afrika ülkelerindendir. Bu durum da UNAMID'de görev yapan gücün niteliği ve yeterliliği konusunda eleştirilere neden olmuştur. Diğer yandan, UNAMID'de Kasım 2019 itibariyle 274 barış gücü personeli hayatını kaybetmiştir.[277] UNAMID misyonunun yaşadığı güvenlik sorunu nitelikli personelin Darfur'a gelmemesine ya da Darfur'dan ayrılmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, UNAMID'in askeri teçhizatları da tam olarak temin edilememiştir. Barış gücü görevlendirildikten 3 yıl sonra Temmuz 2010'da hala, BM Genel Sekteri, ekipman ve teçhizat eksikliğinin barış gücünün etkinliğini azalttığını belirtmiştir.[278]

Diğer yandan, UNAMID 16 milyar dolar maliyeti ile BM'nin şu ana kadar yürüttüğü barış gücü faaliyetlerinin en maliyetli olanıdır. Bu kadar yüksek maliyeti ve askeri personel sayısına rağmen UNAMID'in geçen 12 yılda kendisine verilen görevin ne kadarını yerine getirdiği ve başarılı olup olmadığı tartışmalıdır.

[277] UNDPKO, *https://peacekeeping.un.org/en/fatalities,* e.t.: 18.11.2019.

[278] Birleşmiş Milletler, "BM Genel Sekreteri AfB-BM Karma Operasyonu Raporu", 2010, s. 13.

UNAMID'e getirilen en büyük eleştirilerin başında şu ana kadar kalıcı bir barışın tesis edilememesi gelmektedir. Darfur'da çatışmaların sayısında ve yoğunluğunda azalma olsa da çatışmalar tam anlamıyla elimine edilememiştir. Bu eleştirilere rağmen öncelikle belirtmek gerekir ki tüm tarafların mutabık olduğu bir barış anlaşmasının imzalanması yalnızca UNAMID'in elinde değildir. Ayrıca, 2011 yılında yalnızca LJM grubunun katıldığı DDPD sürecine UNAMID misyonunun destekleri ve arabuluculuğu ile SLM/MM ve JEM grupları da katılmış ve 2018 yılında bu gruplar ile Sudan Hükümeti arasında bir ön mutabakat imzalanmıştır. Ayrıca, Darfur'un Jebel Marra bölgesi hariç diğer bölgelerinde ateşkes hali mevcuttur. Jebel Marra bölgesinde sınırlı bir alanda ise SLM/AW ile Sudan Hükümeti arasındaki çatışmalar devam etmektedir. [279] UNAMID'in göreve başladığı 2007 yılından günümüze genel olarak Darfur'da bir güvenlik ortamının sağlandığı söylenebilir.

Bununla birlikte, UNAMID, Sudan Hükümeti'ne karşı gerekli aksiyonu almadığı konusunda da tenkit edilmektedir. Ancak, UNAMID, Sudan'ın egemenlik haklarına saygı duyarak görev yapacağı konusunda görevlendirilmiştir. Buna aykırı hareket etmesi hem UNAMID'i görev tanımının dışına çıkartacak hem de barış gücünün kendisini büyük bir hedef haline getirecekti. Ayrıca, Sudan Hükümeti ile iyi ilişkiler kurmadan soruna kalıcı bir çözüm getirmek de mümkün değildir. Bu açılardan, Sudan Hükümeti ile iyi ilişkiler kurmanın UNAMID'e dezavantaj değil avantaj sağladığı değerlendirilmektedir.

Diğer yandan, Darfur'da insani durumun istikrara kavuşturulamamış olması da UNAMID'e yöneltilen eleştiriler arasındadır. Darfur'da halen yerinden edilmiş kişilerin büyük çoğunluğunun evlerine dönüşü sağlanamamıştır. BM raporlarına göre 2019 yılında Darfur'da 1.8 milyon kişinin açlıkla karşı karşıya olduğu, 7.1 milyon kişinin ise insani

[279] Sudan Tribune, "N. Darfur, UNAMID discuss implementation of exit strategy", 10.03.2019, *http://www.sudantribune.com/spip.php?article67196*, e.t.: 19.11.2019.

yardıma ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Darfur'da halen 2 milyona yakın yerinden edilmiş kişi evlerine dönememiştir. Öte yandan, UNAMID, Darfur'da çatışma sonrası dönemi stabilize etmek için birçok çalışma gerçekleştirmektedir. Ancak, Darfur'un stabilize edilmesi yalnızca UNAMID'in yapabileceği bir şey değildir. Asıl olarak, Darfur'da bulunan yerel yönetimler ve merkezi hükümetin bu konuda ilerleme sağlanması için çalışmalar yapması gerekmektedir. Ancak, yine de UNAMID için harcanan paraya ve UNAMID'in geniş sivil kadrosuna bakıldığında, Darfur'da insani durumun istikrara kavuşturulması konusunda UNAMID'in de yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir.

UNAMID'in başarısız olduğunun ileri sürüldüğü diğer alan ise Darfur'da hukukun üstünlüğünün ve iyi yönetişimin tesis edilememesidir. İyi yönetişim ve hukukun üstünlüğünün tesis edilebilmesi amacıyla UNAMID tarafından insan haklarına saygılı polis gücünün oluşturulması, sürdürülebilir hukuk altyapısının temellerinin geliştirilmesi, medeni ve siyasi hakların korunması için çalışmalar yapılmış, adil ve uluslararası yasal standartlara ve uygulamalara uyumun sağlanması için çeşitli çalıştaylar gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, UNAMID'in faaliyetleri ile ilgili BM Genel Sekreteri ve AfB Komisyonu Başkanı'nın ortak olarak düzenledikleri 15 Ekim 2019 tarihli raporda; Sudan'daki son siyasi krizin, siyasi boşluk oluşturarak devlet kurumlarının ve yargının işleyişini olumsuz etkilediği ve zayıf olan hukukun üstünlüğünün daha da kötüleşmesine yol açtığı, belirtilmektedir.[280]

Bu çerçevede, UNAMID'in başarısını Sudan'ın siyasi ve sosyal alanda yaşadığı kırılganlıklar da olumsuz etkilemiştir. Sudan'da hayat pahalılığı ve artan işsizlik nedeniyle Aralık 2018'de başlayan protesto hareketlerinin rejim karşıtlığına dönüşmesi üzerine Sudan Ordusu tarafından 11 Nisan 2019'da askeri darbe yapılmış ve 30 yıl süren

[280] Birleşmiş Milletler, "AfB Komisyonu Başkanı ve BM Genel Sekreteri'nin AfB-BM Karma Operasyonu Özel Raporu", 2019, s. 2.

Ömer El Beşir dönemi son bulmuştur. Göstericilerin oluşturduğu sivil toplum kuruluşları ve siyasi partiler ile Sudan Ordusu arasında yapılan müzakereler sonucunda Ağustos ayında 3 yıl 3 ay süreli geçici bir hükümetin kurulması konusunda taraflar anlaşmıştır.[281] Ancak, bu geçiş dönemi beraberinde bir otorite kaybını da getirmiş ve güvenlik açığına yol açmıştır. Bu durum da Darfur'un güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Hal böyle olunca, Darfur'da iyi yönetişimin sağlanamaması ve hukukun üstünlüğünün tesis edilememesinde UNAMID'in dışında gerçekleşen olayların büyük etkisi olmuştur.

UNAMID'e getirilen en önemli ve yerinde olan eleştiri ise, UNAMID'in sivillerin korunması konusunda yeterli aksiyonu gösterememesidir. Nitekim bu husus Ağustos 2012 – Nisan 2013 tarihleri arasında BM'nin UNAMID sözcüsü olarak görev yapan Aicha El Basri tarafından da teyit edilmiştir. El Basri'ye göre, UNAMID'le ilgili BM raporları gerçeği yansıtmamakta olup, sivillere yönelik yapılan birçok saldırıya tanıklık edilmesine rağmen UNAMID personeli buna kayıtsız kalmıştır.[282] UNAMID'in görme mesafesinde meydana gelen insanlığa karşı işlenen suçlara müdahale etmediği birçok Darfurlu tarafından da dile getirilmiştir. Yapılan araştırmalarda da UNAMID'in Darfur halkının güvenini kazanamadığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, UNAMID'in yakın tehlike altındaki sivilleri koruma konusunda zafiyet gösterdiği görülmektedir.

Her ne kadar UNAMID birçok yönden eleştirilse de, UNAMID göreve başlamadan önce Darfur'daki çatışmalardan dolayı 300 bin kişinin hayatını kaybettiği, 3 milyon insanın da yer değiştirmek zorunda kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, UNAMID'in Darfur halkının güvenliğine yadsınamaz bir katkı sağladığı da açıktır.

---

[281] TRT Haber, "Sudan'da Neler Oluyor?", 13.08.2019, *https://www.trthaber.com/haber/dunya/sudanda-neler-oluyor-426721.html*, e.t.: 19.11.2019.

[282] El Basri, "We Can't Say All That We See in Darfur", *Foreign Policy*, 2014.

UNAMID'in göreve başlaması ile birlikte yerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin yaşadıkları kamplarda güvenlik ve istikrar nispeten sağlanmış, sivillere yönelik şiddet içeren suçların sayısında, cinsiyete dayalı şiddet olayları dahil insan hakları ihlallerinde, çocukların savaşçı olarak kullanılmasında, silahların ve silahlı grupların yaygınlığında azalma olmuştur. Bununla birlikte, UNAMID, insani yardım sağlayan kuruluş ve organizasyonların faaliyetlerini sürdürmede koruma desteği vermiştir.

Bu kapsamda, Darfur'da güvenlik sorunlarının ve riskinin azalmasına bağlı olarak BM Güvenlik Konseyi tarafından, güvenlik durumunun iyileştiği belirtilerek barış gücü askerlerinin sayısının azaltılmasına karar verilmiş ve Kasım 2019 itibariyle görevli personel sayısı üçte iki oranında azaltılmıştır.

UNAMID barış gücünün görev süresi 2019/2495 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile 2020 yılının Ekim ayına kadar uzatılmıştır. Ayrıca, şu ana kadar birçok bölgede UNAMID'e ait görev istasyonları boşaltılmış ve görevli personel sayısı düşürülmüştür.

Öte yandan, UNAMID tecrübesi üzerinden barış güçlerinin daha iyi işleyebilmesi için çıkarılacak bazı sonuçlar vardır.

BM, 300 bin kişinin hayatını kaybettiği bir trajediye çok geç müdahale etmiştir. 2003 yılında başlayan şiddetli çatışmaların ardından UNAMID'in oluşturulmasına yönelik Güvenlik Konseyi kararı ancak 31 Temmuz 2007'de alınabilmiştir. Bununla birlikte, söz konusu karardan yaklaşık bir yıl önce Güvenlik Konseyi 1706 sayılı karar ile Darfur'da barış gücünün konuşlanmasına karar vermiş, ancak karar VII. Bölüm kapsamında alınmasına rağmen uygulanamamıştır. Bu durum göstermektedir ki, barış güçlerinin hukuki olarak dayandığı açık bir düzenleme bulunmadığından, barış güçlerinin oluşturulmasına dair alınan kararlar bazen uygulanmayabilmektedir. Barış güçlerinin iç çatışmalara zamanında müdahale etmesi hayati önem taşımaktadır. Çünkü bu tür

çatışmalarda çok kısa süre içerisinde soykırıma varan şiddet olayları yaşanmaktadır. Açıklanan nedenlerle, barış güçlerinin oluşturulması ile ilgili hukuki düzenlemelerin bir an önce yapılması ve barış güçlerinin oluşturulması ile ilgili alınan kararların derhal uygulanması gerekmektedir.

Diğer yandan, UNAMID çok geniş yetkilerle donatılmış olmasına rağmen bunu sahaya yansıtamamıştır. Ayrıca, UNAMID barış gücünün görev tanımında başarılması gereken birçok amaç belirtilmiştir. Ancak, bu hedeflere nasıl ulaşılacağına ilişkin bir program bulunmamaktadır. Hangi amacın hangi takvim dahilinde ve ne şekilde gerçekleştirileceğine ilişkin bir programın olmaması, UNAMID'i her şeyi yapmaya çalışan ama aslında hiçbir şeyi tam olarak yapamayan bir yapıya dönüştürmüştür. Bu kapsamda, barış güçlerinin görevleri ve amaçları belirlenirken her bir görev ve amaçla ilgili bir takvim belirlenmeli ve belirli bir program dahilinde bu görev ve amaçlar yerine getirilmelidir.

Öte yandan, UNAMID'in hedeflenen başarıya ulaşamamasında, personel ve teçhizat yetersizliği önemli rol oynamıştır. 1995 yılından itibaren üye ülkeler ile BM Barış Güçleri Departmanı arasında üye ülkelerin barış güçleri için sağlayabilecekleri personel ve teçhizat için mutabakat anlaşması *(memorandum of understanding)* yapılmaktadır. Ancak, bu anlaşma hükümlerine tam olarak riayet edilmediği için barış güçleri hedeflenen personel sayılarına ulaşamamakta ve gerekli teçhizat ile ekipman sıkıntısı çekmektedir. UNAMID örneğinden anlaşılmaktadır ki mutabakat anlaşmaları barış güçlerinin ihtiyaçlarına gerekli cevabı vermemektedir. Bu kapsamda, üye ülkeler ile imzalanan anlaşmalar sıklıkla gözden geçirilmeli ve daha gerçekçi anlaşmalar yapılarak üye ülkelerin barış güçlerine katkı sağlamaları özendirilmelidir.

UNAMID'in istenen başarıyı sağlayamamasında bir diğer etken ise nitelikli personel yetersizliğidir. Bu durum diğer barış güçleri için de geçerlidir. Kasım 2019 itibariyle barış

gücü operasyonlarında görev alan askerler için aylık maaş 1.428 dolar olarak belirlenmiştir. Bu tutardaki bir maaşa özellikle gelişmiş ülkelerden nitelikli personelin katılım sağlaması mümkün değildir. Her ne kadar geçen yıl bu rakam 1.300 dolar civarında olsa ve bu yıl artırılsa da, barış güçlerine nitelikli personel çekebilmek için çok düşüktür. Barış güçlerinde görev alan personelin niteliksiz olması aynı zamanda niteliksiz işin çıkmasına neden olmakta ve barış güçlerinin etkinliğini azaltmaktadır. Bu kapsamda, barış güçlerine nitelikli personel çekebilmenin yolları aranmalıdır.

Bununla birlikte, UNAMID barış gücünde hayatını kaybeden 274 personel göstermektedir ki UNAMID misyonu kendini korumada dahi zafiyete düşmüştür. Kendini dahi koruyamayan bir misyonun sivilleri nasıl koruyacağı ise akıllarda soru işareti bırakmaktadır. Ayrıca, bu sayıdaki ölüm oranı BM raporlarında da ifade edildiği üzere zaten sayısı oldukça az olan nitelikli personelin de barış gücünden ayrılmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede, barış gücü operasyonlarının kendilerini koruma ile ilgili gerekli tedbirleri almaları konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

UNAMID'den çıkarılabilecek son ders ise, barış gücü raporlama mekanizmalarının iyi bir şekilde çalışmadığı, New York'da bulunan Barış Operasyonları Departmanı'na yeterli bilginin aktarılmadığı, barış güçlerinin etkin bir şekilde performans denetimine tabi tutulmadığı ve bu hususlarla ilgili çalışmaların yapılması gerektiğidir. BM'nin bünyesinde bir Denetleme Kurulu olmasına rağmen bu kurul çoğunlukla hesap denetimi yapmaktadır. Kurulun gerçekleştirdiği performans denetimi ise son derece sınırlıdır. UNAMID'in, hedeflenen birçok alanda etkin olamaması göz önünde bulundurulduğunda, barış güçlerinin, dış denetim mekanizması tarafından performans denetimine tabi tutulması ve barış güçlerini daha etkin hale getirecek adımların atılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Netice itibariyle, UNAMID'e ayrılan bütçe, verilen geniş yetkiler ve insan kaynağı göz önüne alındığında, UNAMID'in daha etkin bir barış misyonu olması gerektiği ileri sürülebilir ise de, başlangıçta Sudan Hükümeti'nin katı tavrı, tüm tarafların mutabık olduğu bir anlaşmanın bulunmaması ve nitelikli personel ile teçhizat yetersizliği gibi dezavantajlara sahip olmasına rağmen, UNAMID'in birçok insanın hayatının kurtulmasını sağladığı ve toplumun stabilize edilmesinde önemli işlevler yerine getirdiği, bununla birlikte, UNAMID barış gücü örneğinden gerekli derslerin de çıkarılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAP VE MAKALELER

AKKUTAY, Berat Lale, "Afrika Birliği'nin Askeri Önlemlere Başvurma Hakkı", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, 2016, s. 21-34.

APPIAH-MENSAH, Seth, "AU's Critical Assignment In Darfur", *African Security Review*, Vol.: 14, No: 2, 2005, p. 7-21.

ARPA, Enver, "Sudan ve Darfur Sorunu", *Avrasya Etüdleri*, 2011, Cilt: 2, No: 40, s. 97-122.

ARSLAN, Soner ve KARAGÜL İbrahim, "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt:10, Sayı: 19, 2014, 0-98.

BASHUA, Abiodun, "Challenges and Prospects of AU-UN Hybrid Operations: The Unamid Experience", *Journal of International Peacekeeping*, Vol.: 18, No: 1-2, 2004, p. 92-101.

BURR, Milliard & Collins, Robert O., *Requiem for the Sudan: War, Draught, and Disaster Relief on the Nile*, Westview Press Inc., 1995.

COLLINS, Robert O., *A History of Modern Sudan*, Cambridge University Press, New York, 2008.

DANDEKER, Christopher & Gow, James, "The Future of Peace Support Operations: Strategic Peacekeeping and Success", *Armed Forces and Society*, Vol. 23, No. 23, 1997, p. 327-348.

DALAR, Mehmet, "Tarihsel ve Siyasal Boyutuyla Darfur: Çatışma, İnsani Kriz, Uluslararası Müdahale ve Barış Şansı", *Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi Yayınları*, 2013, s. 1-32.

DE CONING Cedric, Africa and UN Peace Operations: Implications for the Future Role of Regional Organisations. In: de Coning C., Peter M. (eds) United Nations Peace Operations in a Changing Global Order. Palgrave Macmillan, Cham, 2019, p. 213-229.

DENK, Erdem, *Uluslararası Örgütler Hukuku-Birleşmiş Milletler Sistemi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015.

DE WAAL, Alex, "Who Are The Darfurians? Arab and African Identities, Violence and External Engagement", *African Affairs*, Vol.:104, No:415, 2005, p. 181-205.

DEMİRDÖĞEN, Ülkü, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:6, No:11, 2006, s. 236-257.

DOBBIE, Charles, *Concept for Post-Cold War Peacekeeping*, Institutt for Forsvarsstudier, 4/1994.

FLINT Julie and De Waal Alex, *Darfur, A New History of a Long War*, Zed Books, New York, 2008.

GÜNGÖR, Uğur, "Günümüzde Barış Operasyonları", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 4, No: 8, 2008, s. 0-19.

HENKE, Marina E., "Great Powers and UN Force Generation: a Case Study of UNAMID", *International Peacekeeping*, Vol.: 23, No:3, 2016, 468-492.

HÜRSOY, Siret, "Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Sivil Katkıları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 61, No:1, s. 201-222.

KESKİN, Funda, "Yeni Barış Güçleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 54, No:4, 1999, s. 67-81.

KESKİN, Funda, "BM ve Kuvvet Kullanma", *Avrasya Dosyası*, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 149-174. s.e.t. 26.12.2017.

KESKİN, Funda, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler,* Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

KREPS, Sarah E., "The United Nations-African Union Mission in Darfur: Implications and prospects for success", *African Security Studies,* Vol.:16, No:4, 2007, 65-79.

MAMDANI, Mahmood, *Saviors and Survivors: Darfur, Politics, and the War on Terror*, Pantheon Books, New York, 2009.

MICKLER, David, "UNAMID: a Hybrid Solution to a Human Security Problem in Darfur?", *Conflict, Security & Development,* Vol.: 13, No: 5, 2013, p. 487-511.

MÜLLER Tanja, Bashar Zuhair, "'UNAMID Is Just Like Cloudsin Summer, They Never Rain': Local Perceptions of Conflict and the Effectivenessof UN Peacekeeping Missions", *International Peacekeeping,* Vol.: 24, No:5, 2017, p. 756-779.

NEETHLING, Theo, "Regional Agency And Hybridisation In Africanpeacekeeping: Revisiting The Cases Of Amisand Unamid In Sudan", *Ante Portas - Security Issues in Sub-Saharan Africa,* Vol.: 2, No:9, 2017, p. 11-34.

O'NEILL, John Terence & Nicholas Rees, *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*, Routledge, 2005.

ODMAN, Tevfik, "Barışı Destekleme Operasyonları", *Journal of Social Sciences,* Cilt: 1, No:1, 2004, s. 68-102.

OKMAN, Cengiz, "Birleşmiş Milletler Barış Gücü (Konsept- Kuruluş ve Uygulama)", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 45, Sayı:1-4, 2011, s. 434-449.

OLUWADARE, Abiodun, "Darfur: A Complicated Peace Process?" *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences,* Vol.: 3, No:1, 2011, p. 183-207.

ORALLI, Levent Ersin, "Uluslararası Hukukta Ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu", *Tesam Akademi Dergisi,* Cilt:1, No: 1, 2014, s. 102-127.

ÖZTÜRK, Hasan, "Darfur'daki İç Savaşı Anlamak", *Avrasya Etüdleri*, 2011, Cilt: 2, No:40, s. 123-144.

ÖNCÜ, Mehmet, "Birleşmiş Milletler Barış Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt:2, No:6, 2006, s. 31-57.

PRINSLOO, Barend, & Niekerk, Dewald Van, "Hybrid Peacekeeping and the United Nations: The Case of UNAMID", *Politikon,* Vol.: 44, No:3, 2017, p. 404-424.

PRINSLOO, Barend, & Niekerk, Dewald Van, "UNAMID: an African Solution to a Complex Case of Geopolitical Dynamics", *African Security Review,* Vol.: 24, No:3, 2015, p. 237-247.

PRUNIER, Gérard, *Darfur: The Ambiguous Genocide*, Revised and Updated Edition, Cornell University Press, 2007.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih II*, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

SAKA Luqman & Omede A.J, "From AMIS to UNAMID: The African Union, the United Nations and the Challenges of Sustainable Peace in Darfur, Sudan", *Canadian Social Science,* Vol.: 8, No: 1, 2012, p. 60-69.

SMITH, Dane F., "Sudan: Survival Depends on Getting to Inclusive Government", *American Foreign Policy Interests,* Vol.: 35, No:6, 2013, p. 339-345.

SLOAN, James, "Militarised Peacekeeping in Darfur", *Journal of International Peacekeeping,* 2015, Vol. 19, No: 1/2, p. 56-87.

SUR, Melda, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, C.III, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, Cilt: 8, Özel Sayı, 2013, s. 2535-2550.

SÜRÜCÜOĞLU, Orkun, "Koruma Sorumluluğu: Darfur Krizi ve Libya Müdahalesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt: 19, No:4, 2017, s. 603-628.

TABANLI, Figen, "Uluslararası Ceza Yargılamalarına Başlanabilmesinde BM Güvenlik Konseyi'nin Rolü Ve Sudan Örneği" *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı:1, 2017, s. 79-104 .

TİRAB, Abbkar Tirab, "Tarihi ve Toplumsal Bakış Açısıyla Darfur Sorunu", *Eurasian House*, Dosya No: 2, 2016.

TOTTEN Samuel, and Markusen Eric, *Genocide in Darfur: Investigating Atrocities in the Sudan*, New York, Routledge, 2006.

TUNÇ, Çiğdem, "Değişen Dünya Düzeni, Değişen Barış Gücü Misyonları Ve Türkiye'nin Katkısı", *Avrasya Dosyası*, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 258-272.

UNITED NATIONS, *Basic Facts about the United Nations*, 42nd Edition, UN, New York, 2017.

WESCHLER, Joanna, 'UN response to the Darfur crisis', in: Birambaux ed.,The Gap between Narratives and Practices. Darfur: Responses from the Arab world, Madrid: FRIDE 2010, 6-11.

YILMAZ, Muzaffer, "Third-Party Intervention in International Conflicts: Peacekeeping and Peacemaking in the Post-Cold War Era", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Vol.: 3, No: 11, 2006, s. 25-44.

YILMAZ, Muzaffer Ercan, "Etnik Çatışmalar Ve Birleşmiş Milletler Barış Güçleri", Balıkesir Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 25, 2011, s. 89-107.

YILMAZ, Muzaffer Ercan, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek – Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Dora Yayınevi, Bursa, 2015.

BELGELER VE DİĞER KAYNAKLAR

Afrika Birliği, "Afrika Birliği Kurucu Antlaşması, Constitutive Act of the African Union," 11.07.200, 2158 UNTS 3, No. 37733, *https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf*, e.t.: 22.11.2019.

Afrika Birliği, "Afrika Birliği Barış Ve Güvenlik Konseyi Bildirisi", 10.03.2006, s. 4, *http://www.peaceau.org/uploads/communiqueeng-46th.pdf*, e.t.: 19.10.2019.

Afrika Birliği, "Afrika Birliği Barış Ve Güvenlik Konseyi Kararı", 22.06.2007, *http://www.peaceau.org/uploads/communiquehybridoperationeng.pdf*, e.t.: 03.11.2019.

Afrika Birliği, "Protocol on Amendments to the Constitutive Act of African Union", 11.07.2003, *https://au.int/sites/default/files/treaties/35423-treaty-0025_-_protocol_on_the_amendments_to_the_constitutive_act_of_the_african_union_e.pdf*, e.t.: 01.10.2019.

AHERE John, Davies Olivia, Limo Irene, Recounting the African Union's Efforts to Protect Civilians in Darfur: From AMIS to UNAMID, In: Okeke Jide Martyns, Williams Paul D. (eds) Protecting Civilians in African Union Peace Support Operations: Key Cases and Lessons Learned, 34-46, *https://trainingforpeace.org/wp-content/uploads/2017/04/Protecting-civilians-AU-Peace-Operations.pdf*, e.t.: 24.11.2019.

BBC Haber, "Sudan Liderine Tutuklama Kararı", 4 Mart 2009, *http:// www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/03/090304_sudan_bashir.shtml*, e.t. 07.06. 2017.

BBC, “Darfur şiddeti: BM birlikleri saldırıları durduramadı”, 09.04.2014, *https://www.bbc.com/news/world-africa-26962187*, e.t.: 20.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Antlaşması”, 24.10.1945, m. 52-53-54, *https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf*, e.t.: 20.10.2019.

Birleşmiş Milletler, “Afrika Birliği Komisyonu Başkanı ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Özel Raporu”, 15.10.2019, 1-14, *https://undocs.org/S/2019/816*, e.t.: 05.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Beyanı”, 2005, *https://www.un.org/press/en/2005/sgsm9751.doc.htm*, e.t.: 18.10.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri – Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Ortak Raporu”, 05.06.2007, *https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Sudan%20S2007%20307%20Rev%201.pdf*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Basın Toplantısı Açıklaması”, 28.02.2006 *https://www.un.org/press/en/2006/060228_Pronk.doc.htm*, e.t.: 18.10.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Darfur'daki Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonunun Konuşlandırılmasına İlişkin Raporu”, 14.04.2008, *https://undocs.org/S/2008/249*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Çevre Programı Sudan Raporu”, 2007, *http://postconflict.unep.ch/publications/UNEP_Sudan.pdf*, e.t.: 10.06.2017.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Çevre Programı Darfur Raporu”, 2010, *http://postconflict.unep.ch/publications/sudan/Darfur_recovery_beyond_emergency_relief_2010.pdf*, e.t.: 10.06.2017.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler 1564 nolu Güvenlik Konseyi Kararı”, 2005, *http://unscr.com/en/resolutions/doc/1564*, e.t.: 23.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1590 Sayılı Karar”, 2005, *http://unscr.com/en/resolutions/doc/1590*, e.t.: 23.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1593 sayılı Karar”, 2005, *undocs.org/S/RES/1593(2005)*, e.t.:22.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1706 Sayılı Karar”, 2006, *http://unscr.com/en/resolutions/doc/1706*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1769 Sayılı Karar”, 2007, *https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAC%20SRES%201769.pdf*, e.t. : 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “UNAMID”, *http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/*, e.t. 07.06.2017.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 12.12.2008, s. 1-12, *https://undocs.org/S/2008/781*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1881 Sayılı Kararı”, 06.08.2009, *http://unscr.com/en/resolutions/doc/1881*, e.t.:14.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 16.11.2009, s. 1-20, *https://undocs.org/S/2009/592*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 29.01.2010, s. 1-13, *undocs.org/S/2010/50*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 14.07.2010, s. 1-17, *https://undocs.org/S/2010/382*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 30.12.2011, s. 1-16, *https://undocs.org/S/2011/814*, e.t.: 25.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 30.12.2011, s. 1-16, *https://undocs.org/S/2011/814*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 12.07.2013, s. 1-16, *https://undocs.org/S/2013/420*, e.t.: 25.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Raporu”, Aralık 2014, *https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2014-12/sudan_darfur_11.php?print=true*, e.t.: 25.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2296 Sayılı Kararı”, 29.06.2016, s. 1-15, *https://unamid.unmissions.org/sites/default/files/unsc_resolution_2296_2016_eng.pdf*, e.t.:14.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler Karma Operasyonu Raporu”, 25.04.2018, s. 1-12, *https://undocs.org/S/2018/389*, e.t.: 24.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2429 Sayılı Kararı”, 13.07.2018, s. 1-15, *https://unamid.unmissions.org/sites/default/files/unsc_resolution_2429_2018_en.pdf*, e.t.: 18.11.2019.

Birleşmiş Milletler, “Darfur: UN humanitarian office reports mass displacement amid ongoing hostilities”, 21.01.2015, *https://news.un.org/en/story/2015/01/488912-darfur-un-humanitarian-office-reports-mass-displacement-amid-ongoing*, e.t.: 10.11.2019.

Birleşmiş Milletler, "Birleşmiş Milletler İdari ve Bütçe Soruları Danışma Kurulu'nun 24.04.2019 Tarihli Raporu", s. 1-10, *https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/73/755/Add.10*, e.t.: 25.11.2019.

CNN, "UN warns that staff could go unpaid next month as member states fail to pay dues", *https://edition.cnn.com/2019/10/09/world/un-budget-crisis-scli-intl/index.html*, e.t.: 28.11.2019.

DABANGASUDAN, "Doha Document for Peace in Darfur pre-negotiation agreement draft signed", 2018, *https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/doha-document-for-peace-in-darfur-pre-negotiation-agreement-draft-signed*, e.t.:20.11.2019.

EL BASRİ, Aicha, "We Can't Say All That We See in Darfur", Foreign Policy, 09.04.2014, *https://foreignpolicy.com/2014/04/09/we-cant-say-all-that-we-see-in-darfur/*, e.t.: 15.11.2019

GHALI, Boutros, "An Agenda For Peace", 17.06.1992, *https://www.un.org/ruleoflaw/files/A_47_277.pdf*, e.t.: 27.11.2019.

Human Rights Watch, "UNAMID Deployment on the Brink", 2007, *https://www.hrw.org/legacy/pub/2007/africa/unamid1207web.pdf*, e.t.: 01.11.2019.

Human Rights Watch, "Q & A: Crisis in Darfur", 2008, *https://www.hrw.org/news/2008/04/25/q-crisis-darfur*, e.t.: 15.11.2019.

Human Rights Watch, "Men With No Mercy", January 2015, *https://www.hrw.org/report/2015/09/09/men-no-mercy/rapid-support-forces-attacks-against-civilians-darfur-sudan*, e.t.: 16.11.2019.

International Crisis Group, "To Save Darfur, International Crisis Group Africa Report", No. 105, 2006, *https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/105-to-save-darfur.pdf*, e.t.: 22.11.2019.

International Crisis Group, “The EU/AU Partnership in Darfur: Not Yet a Winning Combination, International Crisis Group Africa Report”, No. 99, 2005, *https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/the-eu-au-partnership-in-darfur-not-yet-a-winning-combination.pdf*, e.t.:22.11.2019.

International Crisis Group, “Darfur’s Fragile Peace Agreement, International Crisis Group Africa, Briefing”, No. 39, 2006, s. 1, *https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/sudan/darfurs-fragile-peace-agreement*, e.t.: 22.11.2019.

JOOMA, Mariam Bibi, “Darfur and the Battle for Khartoum”, *Institute for Security Studies Publication*, 2006, p. 1-16. *https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/20060904DARFURSITREP.PDF*, e.t.: 22.11.2019

LYNCH, Colum, “They Just Stood Watching”, Foreign Policy, 07.04.2014, *https://foreignpolicy.com/2014/04/07/they-just-stood-watching-2/*, e.t.: 16.11.2019.

LYNCH, Colum, “Now We Will Kill You”, Foreign Policy, 08.04.2014, *https://foreignpolicy.com/2014/04/08/now-we-will-kill-you/*, e.t.: 14.11.2019.

PELTIER, Elian, The New York Times, U.N. Peacekeepers in Haiti Said to Have Fathered Hundreds of Children, 18.12.2019, *nytimes.com/2019/12/18/world/americas/haiti-un-peacekeepers.html*, e.t.:18.12.2019.

REUTERS, “U.N. says Darfur dead may be 300,000 as Sudan denies”, 22.04.2008, *https://www.reuters.com/article/us-sudan-darfur-un/u-n-says-darfur-dead-may-be-300000-as-sudan-denies-idUSN2230854320080422*, e.t.: 12.11.2019.

SALLY, Chin and Jonathan, Morgenstein, “No Power to Protect: The African Union Mission in Sudan, Refugees International Report”, 2005, *https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/5D99275B2837A34649 2570B5000C6030-ri-sdn-9nov.pdf*, e.t.: 22.11.2019.

Sudan Tribune, "Khartoum adamantly refuses urgently required UN forces in Darfur", 25.06.2006, *http://www.sudantribune.com/article.php3?id_article=16366*, e.t.: 18.10.2019.

Sudan Tribune, "Sudan's Bashir takes tough line on UN troops", 20.06.2006, *http://www.sudantribune.com/spip.php?page=imprimable&id_article=1629*, e.t.: 18.10.2019.

Sudan Tribune, "N. Darfur, UNAMID discuss implementation of exit strategy", 10.03.2019, *http://www.sudantribune.com/spip.php?article67196*, e.t.: 19.11.2019.

TBMM, BM Antlaşması, *https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf*, e.t.:12.06.2018

T.C. Dışişleri Bakanlığı, *http://www.mfa.gov.tr/guney-sudan_in-siyasi-gorunumu.tr.mfa*, e.t.: 22.11.2019.

TRT Haber, "Sudan'da Neler Oluyor?", 13.08.2019, *https://www.trthaber.com/haber/dunya/sudanda-neler-oluyor-426721.html*, e.t.: 19.11.2019.

UNAMID, "Doha Document", *https://unamid.unmissions.org/14th-meeting-implementation-follow-commission-doha-document-convenes-khartoum-0*, e.t.: 20.11.2019.

UNAMID, "Faaliyetleri Gözden Geçirme Toplantısı", 2018, *https://unamid.unmissions.org/14th-meeting-implementation-follow-commission-doha-document-convenes-khartoum-0*, e.t.:11.11.2019.

UNAMID, "Facts and Figures", *https://unamid.unmissions.org/unamid-facts-and-figures*, e.t.:18.11.2019.

UNAMID, "Facts and Figures, Deployment", *https://unamid.unmissions.org/unamid-facts-and-figures*, e.t.: 25.11.2019.

UNAMID, “Military”, *unamid.unmissions.org/military*, e.t.: 25.11.2019.

UNAMID, “Police”, *https://unamid.unmissions.org/police*, e.t.: 25.11.2019.

UNAMID, “GCSS”, *https://unamid.unmissions.org/gcss*, e.t.: 25.11.2019.

UNAMID, “The Protection of Civilians/Humanitarian Liaison Section”, *https://unamid.unmissions.org/humanitarian-protection-strategy-coordination-0*, e.t.: 26.11.2019.

UNAMID, “Human Rights”, *https://unamid.unmissions.org/human-rights*, e.t.: 26.11.2019.

UNAMID, “Political Affairs”, *https://unamid.unmissions.org/political-affairs*, e.t.: 26.11.2019.

UNAMID, “Gender Advisory Unit”, *https://unamid.unmissions.org/gender-advisory-unit*, e.t.: 26.11.2019.

UNAMID, “HIV AIDS”, *https://unamid.unmissions.org/hivaids*, e.t.: 26.11.2019.

UNAMID, “Ordnance Disposal Office”, *https://unamid.unmissions.org/ordance-disposal-office-odo*, e.t.: 26.11.2019.

UNDPKO, *https://peacekeeping.un.org/en/fatalities*, e.t.: 18.11.2019.

UN Peacekeeping, *https://peacekeeping.un.org/en/role-of-general-assembly*, e.t.: 28.11.2019

UN Peacekeeping, *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_0.pdf*, e.t.: 28.11.2019.

United Nations, “United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines”, 2008, *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf*, e.t.: 15.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “ONUC”, *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/onucM.htm*, e.t.: 28.11.2019.

United Nations Peacekeeping, *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_0.pdf*, e.t.: 28.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Mandates and the Legal Basis For Peacekeeping”, *https://peacekeeping.un.org/en/mandates-and-legal-basis-peacekeeping*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Disarmament, Demobilizatıon and Reintegration”, *peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration*, e.t.:26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Security Sector Reform”, *https://peacekeeping.un.org/en/security-sector-reform*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Promoting Human Rights”, *https://peacekeeping.un.org/en/promoting-human-rights*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Quick Impact Projects For Communities”, *https://peacekeeping.un.org/en/quick-impact-projects-communities*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Promoting Women”, *https://peacekeeping.un.org/en/promoting-women-peace-and-security*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Troop and Police Contributors”, *https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Forming a New Operation”, *https://peacekeeping.un.org/en/forming-new-operation*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “Funding”, *https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded*, e.t.: 26.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “UNTSO”, *https://peacekeeping.un.org/en/mission/untso*, e.t.: 28.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “UNMOGIP”, *https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmogip*, e.t.: 28.11.2019.

United Nations Peacekeeping, “UNEF I”, *https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unef1mandate.html*, e.t.: 28.11.2019.

Uluslararası Ceza Mahkemesi, “1. Ön Yargılama Dairesi Kararı”, 4 Mart 2009, *icc-cpi.int/CourtRecords/CR2009_01514.PDF*, e.t. 24.11.2019.

ÖZET

İlk olarak 1948 yılında oluşturulan barış güçleri, Soğuk Savaş yıllarında çoğunlukla devletler arasında yaşanan savaşların ve çatışmaların ardından geleneksel görevleri olan ateşkesi gözlemleme ve tampon bölge oluşturma görevlerini yerine getirmekteydiler. Soğuk Savaş sonrası çatışmaların boyut değiştirmesi ve insani krizlere yol açması ile birlikte, BM güçlerinin görevlerinde önemli değişiklikler olmuş, barış güçleri barışı koruma misyonlarının yanında barış yapma, barışı zorlama ve barışın inşasında görev yapmaya başlamışlardır. Barış güçlerinin Soğuk Savaş sonrası değişen bu görev yapısına en güncel örneklerden biri de Sudan'ın Darfur bölgesinde görevlendirilen UNAMID barış gücüdür. BM Antlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında görevlendirilmiş UNAMID barış gücü, barış koruma misyonlarının yerine getirdiği geleneksel faaliyetlerinin yanısıra barış yapma, barışı zorlama ve barışın inşası görevlerini de yerine getirmektedir. Bu çalışmada, öncelikli olarak barış güçleri ile ilgili teorik çerçeve çizilmiş, daha sonra bunun nasıl pratiğe dönüştüğü ve ne ölçüde başarılı olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Her ne kadar geniş yetkiler ile donatılmış ve büyük bir bütçe ayrılmış olsa da, görevlendirilmesinden itibaren geçen 12 yılda, UNAMID amaçlarına hedeflenen ölçüde ulaşamamış, ancak sivillerin korunması ve çatışma sonrası bölgenin stabilize edilmesinde önemli rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Barışı Koruma Operasyonları, Barışın İnşası, Darfur, UNAMID.

ABSTRACT

The peacekeeping operations, which were first formed in 1948, carried out the tasks of observing the ceasefire and creating a buffer zone, which were traditional tasks after the wars and conflicts between the states during the Cold War years. The conflicts have changed dimensions and led to humanitarian crises after the Cold War. Thus, there have been significant changes in the tasks of the UN peacekeeping operations and peacekeeping missions have begun to engage in peacemaking, peace enforcement and peace building alongside peacekeeping missions. One of the most recent examples of this shifting is the UNAMID peacekeeping operation deployed in the Darfur region of Sudan which is authorized under Chapter VII of the UN Charter. UNAMID carries out the traditional activities of peacekeeping missions as well as the tasks of peacemaking, peace enforcement and peace building. In this study, firstly the theoretical framework related to peacekeeping operations has been drawn, then it is tried to show how it has turned into practice and to what extent it has been successful. Although authorized with broad powers and a having a large budget, UNAMID did not achieve its objectives to the full extent, but played an important role in protecting civilians and stabilizing the post-conflict region.

Key Words: United Nations, Peacekeeping Operations, Peacebuilding, Darfur, UNAMID.